

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Petra Hodná

Vliv drogové závislosti na sekundární kriminalitu

Olomouc 2021

vedoucí práce: JUDr. Zdenka Nováková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí mé diplomové práce a použila jsem jen prameny uvedené v seznamu zdrojů.

V Olomouci 22. 1. 2021

Bc. Petra Hodná

Poděkování

Děkuji JUDr. Zdeňce Novákové, Ph.D. za odbornou pomoc a cenné rady při vedení diplomové práce. Dále děkuji všem respondentům, kteří byli ochotni poskytnout mi kvalitní informace pro zpracování analytické části diplomové práce.

Obsah

Úvod	1
1 Drogová závislost a její charakteristiky	3
1.1 Stádia vznikající závislosti	4
1.2 Charakteristika drogové scény	5
1.3 Nejznámější drogy v České republice	7
1.4 Drogová kriminalita.....	9
1.5 Ekonomicky zaměřená sekundární drogová kriminalita	10
2 Subkultura drogově závislých	15
2.1 Příčiny vzniku závislostního chování	16
2.2 Život drogově závislých z pohledu kriminality.....	18
2.3 Prevence, její význam a realizace.....	20
2.4 Jak předcházet drogové závislosti u dospívajících	23
3 Vězeňství	26
3.1 Výkon vazby.....	27
3.2 Výkon trestu odnětí svobody.....	28
3.3 Vězeňský personál.....	29
3.4 Drogy ve vězení.....	31
3.5 Bezdrogová zóna ve vazebních věznicích a věznicích	33
4 Drogová legislativa	35
4.1 Vývoj drogové legislativy po roce 1989.....	36
4.2 Drogová kriminalita v oblasti prosazování práva.....	37
4.3 Trestní zákoník a §§ drogové kriminality	38
4.4 Současné zákony upravující problematiku s drogami	39
5 Protidrogová politika	42
5.1 Navrhované způsoby k funkční protidrogové politice	43
5.2 Spolupráce v oblasti národní protidrogové politiky v ČR.....	44
Shrnutí teoretické části	46
6 Empirická část	47
6.1 Cíl výzkumu a definování výzkumných otázek	48
6.2 Formulování konceptuálního rámce	50

6.3	Výzkumná metoda.....	51
6.4	Zajištění kvality a kontroly výzkumu.....	51
6.5	Výzkumný soubor a sběr dat	53
7	Analytická část	56
7.1	Otevřené kódování.....	57
7.2	Axiální kódování	73
7.3	Selektivní kódování	76
7.4	Interpretace případové studie formou příběhu.....	77
7.5	Diskuze	78
Závěr	82

Úvod

„Říká se, čas zahojí všechny rány. Nesouhlasím. Rány přetrvávají. Čas a rozum chrání duševní zdraví, rány zakrývají jizvy a bolest ustupuje, ale nikdy nezmizí.“

Rose Kennedyová

Užívání drog patří mezi jednu z nejstarších lidských činností, což poznamenalo výrazně lidskou společnost. Prakticky až do 19. století byly v centru zájmu člověka psychoaktivní látky především pro jejich léčivé účinky. Teprve s rostoucí industrializací začalo masové rozšiřování užívání omamných a psychotropních látek.

V České republice lze zaznamenat prudký nárůst uživatelů drog především v „polistopadovém“ období od sametové revoluce minulého století. Tuto skutečnost je možno spojovat s otevřením hranic a postupným přílivem drog na naše území. Do té doby se u nás konzumují jako návykové látky hlavně léky a různé chemikálie.

Drogy se šíří ve veřejných prostranstvích, ulicích, diskotékách, barech, výjimkou není ani školní prostředí.

Mezi uživateli drog není v zásadě žádný rozdíl z hlediska sociálních vrstev, i když jako významný faktor pro vznik závislosti je považována chudoba. Vznik závislosti ovlivňuje hned několik faktorů, které mohou být jak povahy biologické, psychické, ale i genetické. Tyto predispozice dále ovlivňuje sociální i kulturní prostředí.

Zvýšené riziko pro vznik závislosti představuje v každé společnosti především období dospívání, kdy jsou mladí lidé ovlivněni okolními sociálními skupinami a chtějí vyzkoušet vše, co jim život nabízí. Neuvědomují si hrozící nebezpečí, přitom dopady z drogové závislosti jsou v některých případech až fatální. Současná společnost je proto nucena čelit aktuálnímu problému, který drogová problematika představuje. Jsou to rizika dotýkající se zdravotních problémů, kdy mezi drogově závislými dochází přenášení nemocí, ať již infekčních nebo pohlavních, ale představuje i hrozbu pro děti a jejich rodiče, kdy může dojít k poranění od odhozených injekčních stříkaček, které jsou často k nalezení v blízkosti dětských hřišť nebo v parcích. Drogově závislí rovněž představují finanční zátěž pro stát, protože ten vynakládá nemalé prostředky na chod organizací, které se těmito lidem snaží poskytovat různé služby. V neposlední řadě je negativním doprovodným jevem kriminalita, které se narkomani dopouštějí pro chybějící finanční prostředky, nebo pro zábavu. Lze tedy

shrnout, že drogová závislost představuje negativní dopady nejen pro jedince samotného, ale i pro celou společnost.

Způsob života drogově závislých je velmi specifický, ať už se jedná o zmiňovaná zdravotní rizika, ale i psychické problémy. Poměrně často je možné se setkat se sociálním vyloučením drogově závislých. Není totiž žádnou výjimkou, že právě tito lidé žijí na okraji společnosti, jsou bez přístřeší, nebo pobývají v různých squatech bez možnosti hygieny. Tato skutečnost následně vede k prohloubení a dalším komplikacím jejich zdravotních potíží.

Problematika drogové závislosti je poměrně rozsáhlá a já jsem se rozhodla zaměřit v této práci na život subkultury drogově závislých ve vztahu k páchané kriminalitě.

Cílem této diplomové práce je zanalyzovat příčiny vzniku drogové závislosti u jedinců, kteří se ocitli ve výkonu trestu, protože páchali trestnou činnost, jež byla podmíněna vytvořenou závislostí na návykových látkách. Samotná realizace pak probíhala v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody typu věznice s ostrahou. Tento cíl je detailně rozpracován do pěti základních výzkumných otázek. Práce je rozdělena na teoretickou, empirickou a analytickou část.

Teoretická část poskytuje informace o drogové závislosti a o životě osob této subkultury, nabízí pohled na drogovou kriminalitu z hlediska výzkumu a pohled na ekonomicky motivovanou sekundární kriminalitu. Dále je věnována pozornost prevenci, legislativě, vězeňství a práci s odsouzenými ve výkonu trestu. Za zmínku stojí i zapojení státu při tvorbě protidrogové politiky.

Empirická část diplomové práce obsahuje informace o volbě výzkumu, seznámení s cíli a výzkumnými otázkami. Pro svůj kvalitativní výzkum jsem vybrala metodu strukturovaného rozhovoru s uživateli drog, kteří se ocitli díky své závislosti ve výkonu trestu odnětí svobody. Celkem bylo pořízeno pět rozhovorů s odsouzenými, jejichž trestná činnost má drogový kontext.

Analytická část následně poskytuje vyvozené kategorie na základě pořízených materiálů, které posloužily jako data na zanalyzování zkoumaného jevu. Výstup mé práce poskytuje informace o příčinách a vzniku drogové závislosti, o motivaci k následně páchané kriminalitě a snad poskytuje i náměty pro drogově zaměřené preventivní programy.

1 Drogová závislost a její charakteristiky

Podle literárních pramenů, byly halucinogeny používány už v době neolitu (8 000 - 5 000 let př. n. l.), kdy byly známy vlastnosti makové šťávy (opia). Dále se využívaly halucinogenní účinky muchomůrky červené, ale známé byly už i účinky bobule rulíku zlomocného, durmanu obecného, blínu černého, či kořene mandragory. Staré dějiny má také kokový keř (kokain) a pryskyřice obsažená v konopí (hašiš).

Jak je výše uvedeno, užívání drog sahá daleko do minulosti, avšak asi největší rozmach z hlediska historie byl zaznamenán v 19. století, což se v různých proměnách odráželo v umění, vědě, obchodu i společnosti. V současnosti toxikomanie představuje celosvětový problém, který se týká v rozsáhlé míře i České republiky. Tato problematika je řazena mezi patologické jevy a rozšířila se u nás zejména po listopadu v roce 1989. Přitom je třeba vzít v úvahu, že se objevují stále nové látky, na něž si jedinec může vypěstovat závislost. Světová zdravotnická organizace (WHO) od počátku šedesátých let minulého století používá termín drogová závislost, a to pro všechny druhy závislostí včetně alkoholismu.

Co je vlastně droga? Droga je látka vyvolávající změny v psychických i fyziologických funkcích organismu. Obecně platí, že libovolná psychotropní látka se může opakovaným užíváním stát drogou.

V souvislosti s užíváním drog používá odborná literatura následné pojmy:

Úzus - znamená užívání ve shodě s předpisy, v zájmu jedince i společnosti

Abúzus - znamená nadměrné užívání látek

Misúzus - znamená užívání drogy takým způsobem, který není v souladu (škodlivé požití) s náhledem medicíny. Nejčastěji je to vnímáno jako zneužití v situacích společensky nepřijatelných (v těhotenství, v nemoci, při řízení motorového vozidla,...)

Marádová (2011) spojuje drogovou závislost se ztrátou svobody, ztrátou kontroly nad vlastním životem. Závislý člověk není schopen přiznat si pravdu. Je hnán touhou navodit si příjemný stav, který se dostavoval v počátku při seznamování se s drogou. Následně dochází ke zvyšování dávek a jedinec zjišťuje, že droga už mu nic nového nedává. Je pohlcen sebeklamem, nevnímá realitu. Drogou je ochoten si opatřit za každou cenu, i trestnou činností.

Závislost může v zásadě vzniknout na jakýkoliv podnět hmotné i nehmotné povahy. Rovněž představuje nutkavou potřebu člověka opakovat své chování bez ohledu na možné

důsledky. Kraus (2014) uvádí, že závislost lze charakterizovat jako fyzický či psychický stav organismu, který vzniká z působení psychoaktivní látky. Tento stav je dále doprovázený změnami chování, které zahrnují nutkavou potřebu brát danou látku opakovaně, aby se předešlo negativním vlivům vznikajících z její absence. Takový stav se pak nazývá abstinenční syndrom.

Škodlivý vliv drogy se vyvíjí postupně a zcela nezávisle na vůli a vědomí člověka. To svádí k domněnce, že je možné se vyhnout negativnímu a vzít si jen to pozitivní. Taková představa je typická pro experimentátora nebo člověka stojícího na hranici uživatelství. Teprve později se projevují škodlivé vlivy zneužívání drog. Objektivně bylo prokázáno, že drogy negativně působí na duševní život člověka a mohou zcela rozvrátit normální mozkové funkce. Drogy se ukládají v játrech, ledvinách, popřípadě v plicích a narušují fungování těchto orgánů. Mezi zneužiteli se často vyskytuje žloutenka typu C, která nevyлéčitelně narušuje funkci jater. Při aplikaci drogy „společnou jehlou“ může dojít i k nákaze virem HIV/AIDS (Mahdalíčková, 2014).

1.1 Stádia vznikající závislosti

Každá závislost má několik stádií, kterými člověk prochází, než se stane plně závislým. K rozvoji závislosti na drogách dochází v mnohem kratší době, než je tomu třeba u alkoholu.

Kraus (2014) popisuje čtyři fáze průběhu závislosti. Jedná se o:

- Fáze počáteční, která bývá označována jako iniciální, kdy dochází k prvnímu setkání s návykovou látkou. Dochází k prožití pocitu euforie, člověk zažívá touhu po opakování. Je to stádium, kdy stále převažuje pocit příjemné odměny.
- Druhá fáze, označovaná jako varovná nebo také prodromální. Je to fáze, kdy již dochází k vyhledávání příležitostí k navození daného stavu. Postupně se vytrácí schopnost sebekontroly a dochází ke zvyšování frekvence.
- Třetí fáze, označovaná jako rozhodná nebo též krucióální, je charakterizována stavem, kdy již člověk nedokáže s konzumací přestat, a dochází tak k pravidelnému uspokojování potřeb. Dotyčný se snaží tuto činnost racionalizovat, omlouvá své chování, abstinovat se již nedaří. Dostavují se jak fyzické, tak psychické potíže. Člověk se potýká s problémy v rodině, mezi vrstevníky, ve škole, v zaměstnání.

- Poslední a zároveň čtvrtá fáze, označovaná jako konečná nebo též terminální, nastává tehdy, kdy se již dostavují abstinenční příznaky, dochází k oslabování organismu a postupnému poškozování tělesného i duševního zdraví a následně dochází k degradaci osobnosti.

Obdobný pohled na drogovou závislost s jejími sociálními důsledky nabízí také Stanoev (2015), který uvádí, že můžeme rozlišovat dvě fáze. V první fázi se jedná o výrazné snížení schopnosti plnit své sociální role. Přestože člověk je ještě integrován do společnosti, dochází ke konfliktům se sociálním okolím (případně i šířeji chápanou společností – např. dopouštění se přestupků). Druhou fází je sociální exkluze, tedy vyloučení z běžného sociálního dění ve společnosti. Tuto skutečnost pak lze rozlišit dále na mikro-rovinu, např. vztah jedince k většinové společnosti – nezaměstnanost, bezdomovectví, kriminální jednání a další sociálně patologické jevy.

Jestliže skutečně dojde k vytvoření závislosti, dříve či později se bude člověk potýkat s tzv. abstinenčními příznaky, které mohou být jak psychické, tak somatické. Abstinenční příznaky se objevují při vynechání přísunu drogy. V případě, že již byla vytvořena závislost, mohou se symptomy dostavovat buď‘ pozvolna, nebo velmi rychle. Doprovodnými jevy jsou nejčastěji poruchy spánku, bolesti hlavy, ale i nechutenství, pocit na zvracení. Výjimkou nejsou ani pocity úzkosti, deprese, suicidální jednání, ale i epileptické záchvaty.

Pomoc a poradenství jsou připraveny poskytnout různé organizace, jako například kontaktní centra, střediska pro drogově závislé, linky důvěry a mnohé další.

1.2 Charakteristika drogové scény

Druhy omamných a psychotropních látek užívaných v České republice odpovídají z větší části drogám užívaným v Evropě. Existující rozdíly, vztahující se k oblíbenosti určitých drog oproti české populaci, souvisí především s historickým vývojem v jednotlivých zemích.

První evropskou zemí, kde se objevilo zneužívání drog, byla Velká Británie, a to díky svým kontaktům s Čínou a Indií. Dováželo se opium, které se běžně prodávalo v lékárnách a bylo levnější než alkohol. V českých zemích byly drogy a jejich účinky známy již za doby Rakouska-Uherska. Jejich užívání je doloženo zejména ve vyšších společenských vrstvách

v období první republiky. Výjimkou nebyly ani tehdejší hvězdy stříbrného plátna. Jednalo se především o morfin a kokain (Mahdalíčková, 2014).

Blažejovský (2015) uvádí, že v první polovině 20. století se v Evropě těšily oblibě drogy přírodní, jakými byl kokain a heroin. Slovo „přírodní“ znamená ve smyslu původu uvedených látek. Protože například heroin je chemicky vyráběn ze surového opia, a to je získáváno z nezralých makovic. Kokain je také vyráběn chemickou cestou, a to úpravou kokové pasty získané z listů keře koka. Zatímco v minulosti se v Evropě užívaly především návykové látky, které měly přírodní původ (již zmíněný heroin, kokain, lysohlávky, marihuana), ve druhé polovině 20. století došlo k nárůstu užívání převážně syntetických drog (LSD, extáze, amfetamin) a tento trend pokračuje na drogovém trhu i v 21. století.

Situaci v oblasti nelegálních návykových látek a drogové kriminality na území České republiky za poslední období lze charakterizovat zejména tím, že marihuana, extáze, metamfetamin (pervitin) jsou rozšířeny i do menších měst a obcí v celé České republice. Mezi velkou částí mládeže již není kouření marihuany považováno za nelegální, ale naopak za součást běžného života a formu relaxace. Ze stimulačních drog je nejvíce oblíben metamfetamin. Jeho popularita je značná i v Německu. Problematickým jevem v oblasti výroby metamfetaminu je jeho výroba z pseudoefedrinu, který je obsažen ve volně prodejných lécích (Štablová, 2006).

Amfetamin, který patří spolu s metamfetaminem mezi stimulační látky, byl poprvé syntetizován v Německu v roce 1887 a metamfetamin v roce 1893. Stimulační účinky těchto látek na nervový systém byly velmi brzy objeveny a jako tablety byly následně distribuovány vojenským jednotkám na obou stranách fronty během II. světové války. V dnešní době je jejich výroba rozšířena po celém světě, a to především ve východní a jihovýchodní Asii, Severní Americe, především Mexiku, ale také v jižní Africe. U nás je zaznamenána výroba metamfetaminu přibližně kolem roku 1970. Nyní má u nás jeho výroba takovou tradici, že je považován za drogu číslo jedna a je od nás dokonce do zahraničí vyvážen (Problem amphetamine and methamphetamine use in Europe, 2010).

1.3 Nejznámější drogy v České republice

Konopí

Drogy získané z konopí zahrnují marihuanu a hašiš. Patří mezi nejrozšířenější nelegální drogy. Obsahují psychotropní látku tetrahydrokanabinol neboli THC. Užívají se pro dosažení stavu opojení. Zároveň kanabinoidy vyvolávají psychotické stavy a ovlivňují vnímání reality. Mezi slangové výrazy patří také tráva, haš, joint (marihuanová cigareta).

Blažejovský uvádí, že po intoxikaci THC se dostávají euforické stavy, které jsou spojeny s pocitem veselosti, družnosti a bezstarostnosti. Člověk je schopen spontánně a bez jakéhokoliv podnětu prožívat záchvaty smíchu. Po odeznění se dostavuje silná touha po jídle. Mohou se dostavit i nepříznivé stavy, jakými jsou například dezorientace v čase a prostoru, halucinace, úzkost, deprese, psychózy, apatie, závrať, zvracení (Blažejovský, 2015).

Lysohlávky

Jedná se o rod hub, které obsahují psychoaktivní látky jako je psilocybin a psilocyn. Díky svým účinkům je již původní Mexičané pokládali za posvátné. Mezi drogami se řadí k halucinogenům. Jedná se o drobné houby hnědé barvy. Jejich účinky jsou velmi podobné droze LSD (droga považovaná za symbol hnutí „hippies“). Po požití se dostavuje euforie, smích, zvýšená fantazie. Slangově nazývány houbičky, houby, hlavy.

Štablová uvádí, že v Evropě lysohlávky rostou především ve smrkových lesích v celém mírném pásu. Lze je ale také najít podél cest, na pastvinách, v příkopech a jinde. Počáteční příznaky intoxikace se projevují bolestí hlavy, pocitem neklidu a malátnosti. Dále se dostávají křeče, poruchy rovnováhy, třes a pocení, ale také změny nálady. Tyto pocity jsou po krátké době vystřídány celkovým tělesným uvolněním. Dochází ke zrakovým halucinacím, poruchám vnímání času a prostoru (Štablová, 2006).

Kokain

Kokain patří mezi stimulační drogy. Můžeme se také setkat s jeho slangovými výrazy jako například koks, kokeš, cukr, pudr, sníh, bělouš. Představuje drogu, která se získává z listů koky pravé. Rostlina má svůj původ v Jižní Americe a Bolívii. Kokain se dříve řadil mezi drogy pro lidi z „vyšších vrstev“, tomu také odpovídá jeho vysoká cena. Blažejovský (2015) uvádí, že: „... čistota kokainu distribuovaného „na ulici“ je rozličná, často souvisí

s trasou, po které putuje. V zemi původu obsahuje směs prodáváného kokainu až kolem 90% čistého kokainu, v Holandsku 50% a v České republice na ulici se může čistota pohybovat kolem 10% i níže.“ Po intoxikaci kokain působí na CNS, dostavuje se pocit zvýšené výkonnosti, hyperaktivita, někdy též agresivita. Zpočátku je patrné zlepšení nálady, zvýšení sebedůvěry až pocit nadřazenosti. Uvádějí se i stavy sexuálního vzrušení. Euforický zážitek trvá přibližně jednu až dvě hodiny. Potom se dostavují pocity podráždění a deprese. Blažejovský (2015) dodává, že: „...chroničtí uživatelé kokainu trpí psychózami, paranoiou (stihomamy) a též halucinacemi“. Projevuje se i nechutenství, v důsledku něhož dochází k úbytku tělesné hmotnosti.

Heroin

Heroin jako droga se řadí mezi opiáty. Vyrábí se z čistého opia. Surovinou pro výrobu heroinu je mák setý. Opium se pak získává z nezralých plodů makovic. Mezi používané slangové výrazy patří také háčko, hérák, herodes. Různé statistiky uvádějí, že v České republice počet uživatelů heroinu v současnosti klesá. Dle Blažejovského (2015) důvodem, proč se mladá generace této droze vyhýbá, je: „...odstrašující případ v podobě přeživších toxikomanů dlouhodobě závislých na heroinu“. Intoxikace heroinem se projevuje respirační depresí, silným pocitem euforie, výjimkou nejsou ani halucinace. Uvádí se, že u heroinu dochází velmi rychle k vytvoření fyzické závislosti. Pokud drogu uživatel nemá, trpí silnými bolestmi a je mu špatně od žaludku.

Amfetamin (extáze)

Extáze je droga, která se stala součástí mnoha večírků, setkání a zábav. Zvyšuje zájem o druhé lidi, otevřenost, porozumění, pocit sounáležitosti a lásky, odbourává zábrany. Podává se nejčastěji v různě barevných tabletách. Z údajů Evropského monitorovacího centra pro drogy a závislosti je nejvíce produkce amfetaminu koncentrována v Holandsku, Belgii, Polsku a dále i v Německu, Litvě a Estonsku. Nejběžnějšími uživateli této drogy jsou mladí lidé převážně ve věku dvaceti let. Dle dostupných informací z Prevcetra intoxikace extází zintenzivňuje prožitky spojené s hudbou. Po intoxikaci extází se dostavují pocity euforie, empatie, sounáležitosti s okolím, touha komunikovat s jinými lidmi. Uživatel má pocit, že je nabitý energií. Mezi nežádoucí účinky patří nevolnost, zvracení, zvýšená tělesná teplota a krevní tlak, dostavují se křeče žvýkacích svalů. Uživatel se hodně potí, ale nemá pocit žízně a v důsledku toho může dojít k dehydrataci organismu. Po odeznění účinku drogy se občas dostavuje depresivní nálada, úzkost, únava (Pervitin, 2017).

Metamfetamin (pervitin)

Pervitin představuje v České republice nejčastěji užívanou drogu. Jeho oblíbenost souvisí s relativně dobrou dostupností a nízkou cenou. Pervitin patří mezi stimulační drogy a je užíván hlavně pro zvyšující touhu „na sex“, protože u obou pohlaví zesiluje chuť k sexuálním aktivitám. Mezi jeho slangová pojmenování patří perník, peří, péčko, speed aj. Po intoxikaci pervitinem se dostavuje hovornost, usnadňuje asociace, zrychluje myšlení, odstraňuje únavu. Pervitin způsobuje často bolesti hlavy, bolesti na hrudi, kloubů, třes, nespavost, nechutenství. Často se uživatelé pervitinu potýkají se zkaženými zuby. Dále se dostavují halucinace, podrážděnost, podezíravost, depresivní nálady a další nepříjemnosti.

1.4 Drogová kriminalita

Jako všechny sociálně patologické jevy, tedy i drogová kriminalita, jsou předmětem zájmu různých výzkumů a analýz. Mezi zdroje, které nám mohou poskytnout informace o stavu a vývoji drogové kriminality, patří statistiky Policie ČR. Dále to mohou být rozsáhlé výzkumy Institutu pro kriminologii a sociální prevenci nebo také Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti. Uvedené organizace se věnují drogové problematice dlouhodobě a kontinuálně. Díky tomu je možné mapovat vývoj drogové kriminality za delší časové období a získat poměrně jasnou představu o jejím vývoji u nás.

Drogovou kriminalitou rozumíme trestnou činnost spočívající v neoprávněném nakládání s omamnými či psychotropními látkami. Tato část trestné činnosti související s drogami se označuje jako primární drogová kriminalita. Trestní zákoník upravuje primární drogové trestné činy v ustanovení § 283 – § 287. Jiné druhy trestné činnosti, související s drogami, jako je např. opatrovací majetková kriminalita uživatelů drog nebo či trestná činnost páchaná pod vlivem omamných a psychotropních látek (dále jen „OPL“), se označují jako sekundární drogová kriminalita (Zeman, 2015).

Již v začátku této práce jsem uvedla, že před sametovou revolucí byla Česká republika s počtem drogově závislých na poměrně nízké úrovni. Důvodem byla hlavně špatná dostupnost drog a jejich vysoká cena. Česká republika byla zemí pouze tranzitní, nikoli cílovou pro obchodování s drogami. Po pádu komunistického režimu a otevření hranic se situace začala zcela měnit. Dle Nožiny (2016) byla liberalizována ekonomika,

demokratizován politický systém a země se otevřela světu. Návrat k demokracii však s sebou bohužel přinesl i takové patologické jevy jako je organizovaný zločin, náboženské sektářství, „praní špinavých peněz“, organizovanou prostituci, nárůst násilné kriminality či zneužívání drog.

Nyní je situace v oblasti užívání drog v České republice prezentována jako stabilní. Na základě šetření Národního monitorovacího střediska pro drogy a závislosti z roku 2013 bylo zjištěno, že jakoukoli nelegální drogu vyzkoušela někdy v životě cca čtvrtina dospělé populace (15–64 let), z tzv. mladých dospělých (15–34 let) deklaruje tuto zkušenost 44%. Užití nelegální drogy v posledním roce připustilo 10% dospělých, resp. 24% mladých dospělých, a v posledním měsíci 2% dospělých a 6% mladých dospělých. Nejčastěji užívanou nelegální drogou jsou konopné látky, které alespoň jednou v životě vyzkoušelo 23% dospělé populace, resp. 41% mladých dospělých, a v posledním roce 9% dospělých a 22% mladých dospělých (Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013, 2014, str. 35).

V posledních letech se kontrola drogové kriminality stala prioritou vedení Policie ČR. To se v praxi projevilo významným posílením počtu specialistů, kteří se v rámci policie v České republice zabývají odhalováním drogové trestné činnosti (po řadě let personální stagnace), ale i zvýšením zájmu orgánů státní správy a samosprávy na komplexním řešení problémů s výrobou, distribucí a užíváním nelegálních drog (Zeman, 2015).

1.5 Ekonomicky zaměřená sekundární drogová kriminalita

Na přelomu 50. a 60. let například v USA dominoval názor, že „spojitost mezi drogami a kriminalitou existuje, protože „kriminálníci“ jsou deviantní antisociální osoby, které mají predispozice pro páčání trestné činnosti i užívání drog, a proto pachatelé a uživatelé jsou ty samé osoby“ (Goode, 2008 in Roubalová, 2019).

V 60. a 70. letech 20. století se názory na pachatele trestné činnosti, kteří byli zároveň uživateli drog, začalo pohlížet jako na nemocné osoby. Podle tohoto byli také považováni v zásadě za bezúhonné jedince, kteří se pod tíhou nepříznivé životní situace uchylují k užívání návykových látek. Nelegální povaha drog je pak nutí, aby si na nákladnou závislost obstarávali prostředky trestnou činností. Kritici rovněž nevyklučují, že užívání drog

a kriminalita vycházejí ze stejných tendencí zapojovat se do nelegálního, hédonistického a riskantního jednání, na straně druhé ale podle nich užívání návykových látek minimálně zvyšuje počet a závažnost páchané trestné činnosti. Potvrzují to i studie, ze kterých vyplývá, že v období abstinence uživatelů heroinu se snižuje i počet jimi spáchaných trestných činů. Možno tedy říci, že vzájemný vztah užívání drog a kriminality je jistým způsobem lineární. Čím intenzivnější užívání, tím vyšší počet trestných činů (zejména majetkové povahy). Jednoduše shrnuto – užívání drog vede k trestné činnosti, která je zintenzivněním již existující kriminální kariéry (Roubalová, 2019, s. 11 - 12).

Kriminalita související s drogami zahrnuje čtyři typy trestné činnosti (Definování trestné činnosti související s drogami s cílem zhodnotit její rozsah a charakteristiky, 2007, online):

- *Psychofarmakologicky podmíněná trestná činnost* - trestné činy spáchané pod vlivem psychoaktivní látky jako důsledek jejich akutního nebo chronického užívání
- *Ekonomicky motivovaná trestná činnost* - trestné činy spáchané za účelem získání prostředků na financování užívání drog
- *Systémová trestná činnost* - trestné činy spáchané v rámci fungování nezákonných drogových trhů jako součást procesu nezákonné nabídky, distribuce a užívání drog
- *Trestné činy spočívající v porušování zákonů* - trestné činy spáchané porušováním protidrogové legislativy a souvisejících právních předpisů

Rovněž je možné setkat se v literatuře i s jiným dělením drogové kriminality, které akceptuje i Česká republika. Při popisu trestné činnosti, související s OPL, se používá specifická terminologie, která představuje označení primární a sekundární drogové kriminality.

Primární drogová kriminalita představuje trestné činy, jež souvisejí přímo s neoprávněným nakládáním s OPL nebo šířením toxikomanie. Tyto trestné činy jsou upraveny v ustanoveních § 283 - § 287 zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku.

Sekundární drogová kriminalita zahrnuje trestné činy, které souvisejí s užíváním OPL. Tyto trestné činy nepostihují přímo nakládání s OPL, ale jsou páchany v souvislosti s jejich užíváním. Do této skupiny jsou zahrnovány majetkové trestné činy, ale i prodej drog, prostituce. V podstatě lze říci, že do této skupiny pachatelů patří především ti, jejichž potřeba užívat drogy je podpořena nelegálními příjmy.

Podrobnější členění sekundární drogové kriminality do šesti kategorií nabízí Štefunková a kol. (2017 in Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2018):

- trestné činy, u nichž je vliv návykové látky znakem skutkové podstaty a jež jsou pachatelem spáchány pod vlivem drog,
- trestné činy, u nichž je hlavním motivem pachatele získání prostředků na nákup drogy nebo pořízení drogy pro vlastní potřebu,
- trestné činy spáchané v důsledku akutní intoxikace nebo chronického užívání,
- trestné činy, kterých se pachatel dopustil v reakci na užívání drog jinými osobami (často blízkými osobami pachatele),
- trestná činnost páchaná v souvislosti s organizací drogových trhů,
- trestné činy na uživatelích drog, u nichž hlavním spouštěčem byla zvýšená zranitelnost oběti způsobená užitím/užíváním drogy.

Můžeme se také setkat s názvem „obstarávací kriminalita“, kterou lze očekávat zejména u uživatelů, jejichž spotřeba drog je poměrně vysoká, nemají legální zdroj příjmu a ve většině případů mají za sebou i trestní minulost (Brochu, 2006 in Roubalová, 2019).

O sekundární drogové kriminalitě pojednává například Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017. Tato zpráva informuje o provedeném odhadu ekonomicky motivované sekundární kriminality v ČR, který spočívá v určení podílu trestné činnosti spáchané uživateli drog zejména za účelem získání prostředků na nákup drog pro vlastní potřebu. Osloveno bylo celkem 80 územních ekonomicky motivovaných trestných činů (60 % všech zjištěných trestných činů celkem), z nich odhadem 42,3 tisíc trestných činů spáchali uživatelé drog (35 % vybraných trestných činů). Nejvyšší podíl představovaly krádeže (Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017, 2018, s. 219).

Tabulka 1 Odhad vybraných trestných činů spáchaných uživateli drog v roce 2017

Skutková podstata TČ*	Zjištěné TČ			Objasněné TČ		
	Celkem	Spácháno UD	Podíl (%)	Celkem	Spácháno UD	Podíl (%)
Krádež a neoprávněné užívání cizí věci	60 501	24 429	40,4	15 866	5 084	32,0
Krádež	8 970	4 030	44,9	2 316	883	38,1
Krádež a porušování domovní svobody	20 354	7 569	37,2	4 594	1 495	32,5
Neoprávněné držení platebního prostředku	1 563	469	30,0	1 002	306	30,5
Loupež	6 589	2 463	37,4	1 820	680	37,4
Porušování domovní svobody	161	8	5,2	122	6	4,9
Podvod	3 678	780	21,2	2 330	472	20,2
Zpronevěra	1 936	487	25,1	1 155	287	24,8
Vraždy loupežné	4 761	766	16,1	3 370	526	15,6
Úmyslné ublížení na zdraví	6	1	16,7	6	1	16,7
Vydírání	1 050	149	14,2	811	117	14,4
Zanedbání povinné výživy	8 979	782	8,7	8 962	781	8,7
Omezování a zbavení osobní svobody	1 812	326	18,0	1 218	200	16,4
Celkem	120 360	42 259	35,1	43 572	10 837	24,9

Zdroj: *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017* (2018, online)

Zajímavý pohled na drogovou kriminalitu přináší také Studie společenských nákladů užívání alkoholu, tabáku a nelegálních drog v ČR v roce 2007, jež vznikla s cílem vyčíslit ekonomickou zátěž, které je společnost nucena čelit v souvislosti s užíváním psychotropních látek.

Pro účely studie byla poskytnuta anonymizovaná data Vězeňské služby České republiky z Vězeňského informačního systému. Šlo o údaje přijatých, propuštěných vězňů před rokem, v roce a po roce 2007 za účelem zjištění ušlé produktivity u osob umístěných ve vězení v souvislosti s alkoholem a nelegálními drogami. Počty dní, které osoby strávily ve vězení, byly přepočteny na měsíce a znásobeny průměrnou mzdou v české ekonomice podle pohlaví. Vzhledem k vysokému podílu osob, které byly za kriminalitu spojenou s užíváním drog odsouzeny k trestu odnětí svobody, byla ušlá produktivita v souvislosti s nelegálními drogami vyšší než v souvislosti s alkoholem; pro nelegální drogy to bylo 389,7 mil. Kč, pro alkohol šlo o 72,2 mil. Kč (Zábranský a kol., 2011, str. 6 – 66).

Jiné studie potvrzují, že ve srovnání s obecnou populací se u pachatelů trestné činnosti ve vyšší míře vyskytuje užívání návykových látek. Na straně druhé se mezi uživateli návykových látek ve vyšší míře vyskytují osoby páčající trestnou činnost. Například v porovnání s uživateli nelegálních drog jsou uživatelé alkoholu pod menším tlakem vyhledávat ilegální zdroje příjmu na financování svého užívání. Užívání alkoholu je totiž

výrazně levnější, alkohol je dostupnější a velká část uživatelů je schopna své potřeby uspokojit i z legálních příjmů.

Pokud jde o trestnou činnost pod vlivem drog v roce 2018 bylo objasněno celkem 92,8 tis. trestných činů, z toho 14,1 tis. (15 %) bylo spácháno pod vlivem návykových látek. Ve srovnání s předchozím rokem byl zaznamenán nárůst podílu trestných činů spáchaných pod vlivem návykových látek a stejně tak počtu trestných činů spáchaných pod vlivem návykových látek na 100 tis. osob ve věku 15–64 let (Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2018, 2019).

2 Subkultura drogově závislých

Pod pojmem subkultura lze chápat určité kulturní zvláštnosti, kterými se specifická skupina osob vyznačuje v rámci většinové společnosti. Tyto zvláštnosti způsobují, že se právě tato skupina osob odlišuje od ostatních. Jedná se o viditelné znaky. Ti „ostatní“ mohou být vymezení nějakým ohraničeným útvarem, jako je např. škola, město, kraj, region, národ apod.

Petrusek vztahuje termín subkultura ke skupině, která je tvůrkyní a nositelem zvláštních, odlišných norem, hodnot, vzorců chování a zejména životního stylu, i když se podílí na dominantní kultuře a na fungování širšího společenství. V každém případě důležitým znakem subkultury je viditelné odlišení od dominantní kultury (Petrusek, 2017).

Pozornost v této práci je věnována subkultuře drogově závislých. Dle Národního monitorovacího střediska pro drogy a závislosti se jedná o osoby, které spojuje vztah mezi užíváním návykových látek a nepříznivou socioekonomickou situací. S těmito znaky je dále spojována sociální exkluze, která představuje významnou bariéru pro návrat do společnosti. Dále uživatelé drog jsou ve vyšší míře nezaměstnaní a mají problémy s bydlením. Nestabilní bydlení a také zadluženost jsou významnou překážkou uzdravení a sociální integrace. Bez pomoci často představují neřešitelný problém (Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017, 2018).

Doba prvních experimentů s nealkoholovými drogami je v dnešní době obvykle spojována s obdobím adolescence, které lze vymezit jako období mezi dětstvím a dospělostí. Stanoev (2015) popisuje, že počátek adolescence je spojován s hormonálními změnami, biologické a fyzické změny souvisí s pohlavním zráním. Další změny jsou kognitivní, kdy dochází k větší diferenciaci citových zážitků. V této době roste význam vrstevnických vztahů, které pro adolescenty představují určitý prostor autonomie. Zároveň dochází k navazování a rozvoji erotických vztahů. Toto období je rizikové už proto, že jedinec je snadno ovlivněn svými vrstevníky a často mění své jednání v souladu s očekáváním skupiny.

Z toho důvodu adolescent vyhledává skupiny, jejichž členové mají obdobné názory jako on, tedy skupiny jiných uživatelů. Tím dochází k postupnému omezování kontaktů s lidmi jiného životního stylu. Zvyšuje se pravděpodobnost úplné ztráty vztahů s vrstevníky stojícími mimo drogovou scénu. U ostatních lidí nevyhledává pochopení a lidský kontakt, ale možnost získání prostředků na obstarávání drogy. Když se objeví možnost zisku, chová se oddaně, v opačném případě je pro něj druhý člověk bezcenný bez ohledu na rodinné vazby

nebo kamarádství. Na první místo svého hodnotového žebříčku postavil drogu a ta se stává jediným jeho úsilím (Mahdalíčková, 2014).

Tyto skupiny, případně společenství, nebo chceme-li subkultury, ovlivňují člověka právě nejvíce v období dospívání při hledání vlastní identity. Působí na člověka svým zaměřením, životním stylem a mnohými dalšími skutečностями, mezi které patří i užívání drog. Drogy mohou hrát důležitou roli při vymezení subkulturní identity.

„Tolerance většinové společnosti vůči zneužívání drog je oproti alkoholu mnohem nižší. Nálepka „feťáka“ je mnohem větším stigmatem než alkoholik, identifikace se subkulturou jedinců závislých na drogách je mnohem pravděpodobnější. Kromě přijetí vzorců chování typických pro tuto subkulturu je nebezpečím ztotožnění se s jejich hierarchií hodnot, jejich zvnitřnění s jedincem ve skutečnosti znamená snížení šancí na změnu tohoto asociálního životního způsobu na minimum“ (Škoda, 2014, s. 110).

Stanoev (2015) dále uvádí, že drogovou subkulturu definují sdílené hodnoty, řídicí normy, sociální situace, argot, rituály, definice rolí a jejich provedení. Spojuje je nemedicínské užívání drog pro potěšení, s cílem dosažení euforie, změněného stavu vědomí. Uvnitř drogové subkultury jsou tři klíčové role – prodejce, kupec a uživatel. Centrální hodnotou je zmíněná hodnota užívání drog s cílem dosažení euforie. Drogovou subkulturu dále lze charakterizovat také jako nekonformní skupiny, které konzumují nelegální drogy, a zároveň u nich můžeme sledovat společné kulturní rysy. Přesto, že užívání drog je záležitostí individuální volby, tak je to právě drogová subkultura a vztah jedince k ní, která dodává význam této aktivitě.

2.1 Příčiny vzniku závislostního chování

Ať se nám to líbí, nebo ne, pravdou je, že současný svět je zahlcen drogami a je jedno, jestli jsou to drogy měkké nebo tvrdé, legální či nelegální. Ať tak, či onak, v každém případě je zde řeč o existenci látek, které mají vliv na psychiku člověka v negativním významu, protože ovlivňují jeho rozpoznávací schopnosti, ale i jeho sociální chování. Důvodů, proč se lidé uchylují k omamným látkám, je mnoho. Například Emmerová (2017) uvádí, že: „...mezi faktory současného sociálního ohrožení lze zařadit neustále se zvyšující nerovnoměrnost rozdělení bohatství ve společnosti, důsledkem čehož je neustálý růst sociální nerovnosti.

Dalším faktorem je prohlubující se krize hodnot a výrazný přesun od duchovních hodnot směrem ke konzumnímu způsobu života. Rovněž sem můžeme zařadit i nárůst individualismu, citovou a sociální frustraci, snižování sociální solidarity mezi lidmi, která často vyúsťuje do agresivity a lhostejnosti vůči druhým. Nelze opomenout ani prudký nárůst sociálně patologických jevů, především kriminality, agresivity, prostituce, sebevražd, rasistických projevů, ale i globálního terorismu, vývojových konfliktů a jiných sociálních ohrožení a v neposlední řadě i enormní nárůst společensky nežádoucích jevů jako je nezaměstnanost, chudoba, bezdomovectví a jiných předtím u nás neznámých jevů.“

Dle Korandy (2014) rozvoj abúzu závislosti a problematika s ním spojená nevzniká až v období dospělosti. Z dostupných výsledků epidemiologických studií vyplývá, že až 95% pacientů závislých na alkoholu a drogách začalo svoji drogovou kariéru před 18. rokem života.

Podrobnější informace pak poskytuje školní studie katedry psychologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci z roku 2018, která zahrnuje věkové spektrum 11–19 let, potvrdila, že: „...významným mezníkem z pohledu expozice návykovým látkám je přechod ze základní na střední školu, přičemž velkou roli při získávání zkušeností s návykovými látkami hraje také typ studované školy. K určité stabilizaci míry užívání návykových látek i jeho intenzivnějších forem dochází kolem 18. roku věku.“ (Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2018, online).

Sociální vývoj u dospívajících je poznamenán rozporem mezi biologickým dozráním a sociální nezralostí a praktickou ekonomickou závislostí na rodině, která této skutečnosti často využívá k omezování v mnoha směrech, což může vést u mladého člověka k frustraci, zřeknutí se odpovědnosti za vlastní rozvoj a hledání alternativní kultury a prožitků. Experimentování a hledání v oblasti přátelských a partnerských vztahů umožňuje najít stabilnější místo mezi vrstevníky, prožít zamilování a intimitu partnerského vztahu. Zde mohou drogy představovat pomocný prostředek – snížit rozpaky, tlumit zklamání, přenést stav, kdy člověk vlastně již ani nikoho nepotřebuje, nebo naopak posílit pocit sounáležitosti se skupinou zasvěcených. Dalšími důvody může být nepřijetí reálného obrazu svého těla, nebo neschopnost realizovat své potřeby. Užívání drog v tomto případě může být pro některé řešení, neboť drogy odbourávají zábrany, či snižují chuť k jídlu, což může vést ke snížení váhy (Koranda, 2014).

Koranda (2014, str. 97) za rizikové momenty dospívajících, které mohou stát za příčinou vzniku závislosti, uvádí následující:

- adolescent opouští svou dětskou roli
- adolescent má pocit, že je opouštěn
- hledá nový smysl (i v návykových látkách)
- je frustrován z nezdařených pokusů
- potřebuje ventilovat svou agresivitu

Obdobný pohled nám nabízí dále Mahdalíčková (2014), která uvádí, že prostřednictvím drogy člověk uspokojuje své potřeby, protože je není schopen z různých příčin uspokojit jinak. Může se jednat o úlevu od bolesti jak fyzické, tak duševní, útěk před tíživou realitou nebo uspokojení radosti. Mladí lidé vstupují do života s určitými představami, které se jim z různých příčin nemusí vždy dařit realizovat. Jejich poctivé snažení nevede k vytčenému cíli. V současné společnosti je výrazně preferována ekonomická situace jedince, a to bez ohledu na její dosažení. Společnost je orientována na úspěch téměř za každou cenu. Profesionální zařazení se jeví jako nestabilní. V rodině se projevuje nízká vzájemná komunikace jejich členů, vytrácí se společné prožití kladných zážitků, a to vede k citové deprivaci.

Mahdalíčková (2014, str. 30) považuje za příčiny, že se člověk uchýlí k návykovým látkám:

- zvědavost, jak bude droga působit
- je módní zkusit drogu
- přizpůsobení se partě
- odbourání ostychu nebo snížení stresu a relaxace
- protest proti okolnímu světu
- únik od problémů a zodpovědnosti
- snaha o zvýšení koncentrace a výkonnosti
- umocnění kladných prožitků

2.2 Život drogově závislých z pohledu kriminality

Drogy se často nabízí jako snadné řešení osobních, sociálních či ekonomických problémů. Snadná dostupnost drog, ztráta morálky a tradičních hodnot jsou hlavními příčinami lidské závislosti na drogách. Zneužívání psychoaktivních látek a závislost na nich představuje značnou zátěž nejen pro člověka, ale i pro celou společnost. S užíváním

návykových látek souvisí spousta nemocí. K tomu se dále váže celá řada dalších zdravotních a sociálních problémů včetně doprovodné kriminality.

Skutečnost, že se uživatelé drog potýkají s nedostatkem finančních prostředků, je nezpochybnitelná. K uvedenému například Hanzlovský (2009 [on-line]) uvádí, že: „... z důvodu utrácení peněz za drogy se člověk se závislostí dostává do větších a větších finančních potíží. Jedním z varovných ukazatelů (kterých si může všimnout okolí a jeho blízcí) jsou třeba pozdě zaplacené účty, hromadění upomínek, neuhrazených faktur a účtů a vůbec slabý přehled o své finanční situaci (kdy se náhle jedinec ocitá bez prostředků, protože si ve své závislosti nestihl všimnout, že už je bez peněz, rezerv či úspor). Sekundárně se pak mohou spojovat s touto oblastí problémy se zákonem v důsledku krádeží, prostřednictvím kterých se závislý jedinec snaží dostat k finančním prostředkům na koupi své drogy.

Člověk závislý na drogách stále víc a víc přizpůsobuje svůj čas užívání drog. Orientuje se především na činnosti spojené se zajištěním přísunu drog a jejich užíváním. Také se zaměřuje více na vyhledávání známostí z okruhu uživatelů návykových látek. Oblast, které se naopak přestává věnovat a vytrácí se z jeho centra pozornosti a zájmu, zahrnuje záliby a koníčky, kterým se dříve věnoval rád.

S drogovou závislostí je spojováno hned několik typů kriminální činnosti. Především se jedná o organizovaný zločin spojený s výrobou drog a jejich distribucí, trestná činnost páchaná pod vlivem drog, trestná činnost páchaná za účelem získání drogy, trestná činnost páchaná na samotných drogově závislých.

Mezi nejčastější trestné činy páchané pod vlivem drog se řadí vandalismus, výtržnictví a trestné činy mravnostní. Je pravdou, že u mnoha pachatelů trestné činnosti najdeme zneužívání drog buď v současnosti, nebo v jejich minulosti. Je však nutné nepokládat si jen otázku, zda byl daný jedinec během trestné činnosti pod vlivem drogy, ale i to, zda by tuto trestnou činnost páchal, kdyby pod vlivem drogy nebyl.

Na základě provedené analýzy trendů kriminality v roce 2016 Diblíková (2017) ve statistikách uvádí, že až 75 % trestných činů spáchaných drogově závislými je konáno právě za účelem získání finančních prostředků na nákup drog. Nejčastěji se jedná o majetkovou trestnou činnost, jako jsou loupeže a krádeže. Výjimkou ale nejsou ani násilné trestné činy, a to vraždy a přepadení. Drogově závislí nejsou pouze pachatelé trestné činnosti,

ale i oběťmi. Často se jedná o sexuální zneužívání, nucení k prostituci. Tyto jevy se dají právně postihnout, jelikož naplňují podstatu trestného činu. Problém nastává v případě, kdy se jedná o výměnu tzv. něco za něco. Nejčastěji jde o poskytnutí drogy za jednu z výše uvedených trestných činností. V tomto případě je trestní postih složitější.

2.3 Prevence, její význam a realizace

Tato část práce je věnována prevenci, především prevenci primární a s ní souvisejícími legislativními dokumenty.

Problematika rizikového chování dětí a mládeže ve vztahu k zneužívání drog je celospolečenskou záležitostí, která je ovlivněna mnoha různými faktory. Šotolová (2017) k danému jevu uvádí, že příčiny vedoucí k experimentování s OPL jsou jiné u každého jednotlivce, ale i ve skupině, generaci, či kultuře. Zároveň je třeba zdůraznit skutečnost, že závislost se v čase vyvíjí a je ovlivněna jak sociálním, tak kulturním prostředím. Užívání návykových látek je tedy realizováno z mnoha různých důvodů, v různém množství, a proto její řešení není jednoduché a vyžaduje hlubší analýzu problému.

Důležitou roli při řešení užívání drog sehrává prevence. Prevence pochází z latinského *praeventus* – zákrok předem. Představuje předcházení nežádoucímu jevu. Pojem prevence Průcha (2013, s. 219) popisuje jako: „soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům, zejména onemocnění, poškození, sociálně-patologickým jevům.“ V užším slova smyslu znamená předcházení, neboli prevenci závislosti na drogách. Mahdalíčková (2014) k uvedenému doplňuje, že předmětem prevence je působení na chování člověka a současně s tím působení na ty jevy, které jeho chování ovlivňují, a to v tom smyslu, aby nedocházelo k negativnímu jednání z hlediska společnosti.

Dle Miovského (2010, s. 24) „za prevenci rizikového chování považujeme jakékoliv typy výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních či jiných intervencí směřujících k předcházení výskytu rizikového chování, zamezujících jeho další progresi, zmírňujících již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky.“ Dále Miovský (2010) uvádí, že v souvislosti s prevencí má být kladen důraz především na jednotlivce nebo na jasně ohraničenou sociální skupinu. Zároveň je nutné jasně definovat, čím a jak dochází k poškození/újmě/ohrožení na zdraví v nejširším smyslu slova. Toho lze

dosáhnout tím, že jasně definujeme, co a proč představuje riziko pro jedince nebo společnost, jak toto riziko konkrétně vypadá a jak jej můžeme pozitivně ovlivnit, tedy snížit nebo eliminovat“ (Miovský, 2010 in Hodná, 2019).

V České republice je problematika týkající se oblasti prevence rizikového chování zájmem několika vědních oborů, kterými jsou kromě společenských věd také kriminologie, penologie, ale také medicína.

„V odborných textech se nejčastěji setkáváme se členěním prevence na primární, sekundární a terciární. Primární prevence znamená předcházení vzniku rizikového chování u osob, u kterých rizikové chování nebylo dosud zaznamenáno. Sekundární prevence se už konkrétněji zaměřuje na předcházení vzniku a rozvoje rizikového chování u osob, které jsou negativním jevem již ohroženy, a nakonec zmiňovaná terciární prevence, která se naopak snaží předcházet dopadům spojeným s rizikovým chováním, které negativně ovlivňuje osobnost po stránce zdravotní a sociální“ (Hodná, 2019).

S ohledem na drogovou problematiku lze charakterizovat význam primární, sekundární a terciární prevence takto:

- Primární prevence – znamená předcházení vzniku závislosti
- Sekundární prevence – představuje aktivity zaměřené na léčbu osob závislých na drogách a na minimalizaci zdravotních a sociálních rizik
- Terciární prevence – je zaměřena na zmírnění důsledků, které užívání drog způsobuje

Zcela zásadní úlohu při naplňování školní primární prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v České republice má Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

„Základním legislativním dokumentem, který upravuje oblast primární prevence rizikového chování ve školách a školských zařízeních, je zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, který ukládá povinnost vytvářet podmínky pro zdravý vývoj dětí, žáků a studentů a pro předcházení vzniku rizikového chování“ (Hodná, 2019).

Dalšími neméně důležitými doprovodnými dokumenty, které se vztahují k primární prevenci a mají legislativní charakter jsou (Hodná, 2019):

- vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, jež je klíčovou pro funkci školního metodika prevence
- zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů stanovuje, že metodik, který splňuje kvalifikační předpoklady, má nárok na příplatek za svou činnost
- vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů se zabývá problematikou dětí se speciálními vzdělávacími potřebami
- vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, která v § 2 přímo stanovuje, že školská zařízení pro zájmové vzdělávání budou uskutečňovat formy činností v zájmovém vzdělávání vedoucí k prevenci rizikového chování dětí, žáků, studentů
- vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, ve znění pozdějších předpisů. Tato stanovuje nezbytné kvalifikační předpoklady pro výkon specializovaných činností

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy je resortem, který koordinuje v rámci ČR aktivity v oblasti primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže. Tuto koordinaci dále zabezpečuje ve spolupráci s krajskou institucionální úrovní, tj. s krajskými školskými koordinátory prevence prostřednictvím pedagogicko-psychologických poraden. Jedná se o spolupráci metodiků prevence a zároveň v úzké vazbě jde i o činnost samotných primárních uživatelů a realizátorů programů primární prevence rizikového chování škol a školských zařízení - školních metodiků prevence. Díky takto nastavenému vertikálnímu systému vedení má Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy vytvořen stabilní systém koordinace a řízení od úrovně státní, přes samosprávné, až po úroveň místní (Strategie primární prevence 2013 – 2018, 2013).

2.4 Jak předcházet drogové závislosti u dospívajících

Problémové chování adolescentů je do určité míry dáno jejich věkem a životní etapou, jež bývá označována jako puberta. Dle Markové (2008) „období dětství je na psychické úrovni obdobím klidu, zatímco dospívání je všeobecně považováno za období krize, zvratu a zmatku. Z psychologického pohledu je toto období nazýváno vývojovou krizí. Dospívající jsou hyperkritičtí, nejsou ochotni uzavírat kompromisy. Je pro ně typická snaha odlišit se a dosahovat intenzivních a mimořádných zážitků. Také proto jsou mladí lidé náchylní k experimentování s drogami. Důležitým socializačním činitelem je pro adolescenta vrstevnická skupina. Adolescent inklinuje k identifikaci s autoritou, kterou uznává. Velmi zřídka touto autoritou bývají rodiče nebo učitelé. Sdružování v partách má svůj pozitivní efekt v tom, že dospívajícím umožňuje postupné osamostatňování a odpoutávání se od rodiny, řešení různých problémů a sdílení společných zážitků. Sebehodnocení adolescenta není příliš vysoké. Jeho úroveň výrazně závisí na akceptaci adolescenta vrstevnickou skupinou. Významnou součástí sebehodnocení se pro dospívajícího stává vnímání vlastního tělesného vzhledu. V oblasti myšlení je pro adolescenta typická flexibilita a schopnost používat nové způsoby řešení. Mladí lidé rádi diskutují a řeší různé filozofické otázky a pracovní problémy. Vzhledem ke své charakteristice je období dospívání mimořádně náročné pro rodiče i samotného adolescenta. K dospívajícím se doporučuje specifický přístup ze strany dospělých“ (Marková, 2008, s. 190)

Heider (2007) poukazuje na důležitost pozitivního přijímání dospívajících ze svého okolí. Zdůrazňuje nutnost vymezování hranic u adolescentů a důsledné vyžadování dohodnutých zásad chování. Neméně důležitá je i důslednost při ukládání smluvených sankcí za nedodržení pravidel. Zároveň uvádí, že velký význam při výchově sehrává poskytnout dospívajícím přiměřenou volnost, která jim umožní se rozhodovat a podporovat je v pozitivních činnostech. Rovněž považuje za důležité projevat dospívajícím trvalý zájem, ale zdržet se vnucování vlastních názorů, protože adolescenti nesnáší poučování, uplatňování autority a projevy nedůvěry (Heider, 2007 in Marková, 2008, s. 190).

Dospívající, které láká představa chovat se jako dospělý, se rádi snaží napodobovat jejich chování a k tomu jim slouží například nápodoba v kouření nebo pití alkoholu. Na obě varianty, které bývají označovány jako měkké drogy, ale také i jako drogy přestupné, si lze vypěstovat závislost. Většina varování má spíše opačný charakter, protože právě riziko je to, co děti vyhledávají. Překonávání nebezpečí je lákavé a mladí lidé se učí tak odolávat strachu

a doufají, že tím dospějí. Sejdou-li se pak se stejně smýšlejícími na „tajném místě“, prožívají pocit sounáležitosti s ostatními, a to jim dodává pocit uspokojení. Negativní prožitky překonávají. Všechny tělesné protesty kvůli velkému cíli potlačí, aby mohli alespoň v malém okruhu působit dospěle. Stále se opakující rituál z nich dospělé neudělá, ale vystavují se tak riziku, že podlehnou závislosti.

Mahdalíčková (2014) uvádí, že mezi nejohroženější patří děti a dospívající zejména se špatným prospěchem, kteří začínají s kouřením konopí před patnáctým rokem věku. Hrozí zvýšené riziko zneužívání drog a vytvoření závislosti s dopadem na citový vývoj a vytvoření vlastní osobnosti.

Vyvíjení preventivních aktivit zaměřených proti užívání návykových látek u dětí a mládeže by mělo být jedním z úkolů každého rodiče. Drogová závislost má negativní dopady nejen na zdraví jedince, ale narušuje i sociální vztahy a v neposlední řadě ovlivňuje jeho vývoj a vstup do života. Dalším negativem, a domnívám se, že neméně podstatným, je i finanční dopad, protože peníze vynaložené na koupi drog představují nemalé částky. To může být důvodem k okrádání rodičů, prarodičů, či jiných osob a později se může rozvinout v další kriminální jednání.

Rodiče mají povinnost starat se o zdravý fyzický i psychický vývoj svého dítěte, chránit jej před rizikovým chováním a dbát o to, aby se děti nestaly závislými na návykové látce. Rodina má také prioritní postavení v oblasti prevence vzniku závislostí, protože pravidelným sledováním a kontrolou svých dětí může být problém odhalen ještě v počátcích.

Problémům je vždy jednodušší nejdříve předcházet než řešit odstranění jejich důsledků, a proto z tohoto pohledu má jednu z nezastupitelných postavení právě prevence primární. Touto prevencí může výchovně působit a ovlivňovat především rodina, škola a také další složky (policie, zdravotnická zařízení, neziskové organizace atd.). Ve školním prostředí hrají důležitou roli učitelé, výchovní poradci, školní psychologové, metodici prevence apod. České školy již řadu let realizují Minimální preventivní programy, za jejichž vyhotovení a realizaci odpovídá školní metodik prevence. Každá škola má tedy svého metodika prevence, který je odpovědný za realizaci preventivních programů, jejichž aktivity jsou směřovány na prevenci rizikového chování v období dospívání. Školní metodik by se měl dále zajímat o nejaktuálnější dostupné informace, seznamovat se s výsledky výzkumných šetření zaměřených na oblast rizikového chování, mít přehled o institucích v daném regionu, které mohou v případě potřeby pomoci s řešením konkrétní situace.

Cílem těchto programů, jak uvádí Budínská (2014, s. 118), je:

- poskytování ověřených a pravdivých informací v oblasti užívání návykových látek
- osvojení si základních návyků a dovedností pro situace, kdy se žáci dostanou do kontaktu s osobami nabízejícími jim návykové látky
- budování pozitivních hodnot a motivací pro zdravý životní styl
- minimalizace dopadů rizikových faktorů
- případně oddálení prvních zkušeností s návykovými látkami

V rodinném prostředí naopak leží preventivní činnost na bedrech samotných rodičů, případně prarodičů, ale i starších sourozenců. Rodina z pohledu výchovného působení má nezastupitelnou roli, protože má možnost ovlivňovat jedince od útlého věku a podílet se tak na utváření jeho osobnosti. V rodině se mladý člověk postupně učí poznávat sám sebe, hranice svých možností i schopností. Od životního stylu rodiny pak dítě přebírá vzory, které si ukládá do paměti jako automatické vzorce, na základě kterých si utváří postupně předobraz vlastního života. Proto má rodina zásadní roli v oblasti prevence, která může ovlivnit vznik závislosti u svých dětí. K uvedenému Šotolová (2017) uvádí, že jako je tomu u všech ostatních způsobů chování, které ovlivňuje více lidí, je i způsob užívání drog ovlivněn mnoha faktory jako je rodina, škola, parta, média i celá společnost. Avšak za podstatný a rozhodující považují odborníci právě vliv rodiny. Mnoho závislých uživatelů pochází z rodin, které fungují, ale pouze povrchně. V otázkách výchovy rodina buď svoji funkci neplní, nebo plní pouze částečně, přitom existující atmosféra v rodině je velmi důležitá.

V souladu s řádnou výchovou dětí by se především rodiče měli snažit zajímat se a předcházet případnému ohrožení zdraví svých dětí v souvislosti s užíváním návykových látek.

Výchova v rodině by měla dítě vybavit správným hodnotovým žebříčkem. Měla by je naučit chovat se v různých životních situacích tak, aby si umělo zachovat svůj názor a odolat různým svodům. Vytvořit v rodině příznivé klima je hlavním úkolem především rodičů. Rodinné vztahy mohou mít rozhodující vliv na jedince, který zneužívá drogy (Mahdalíčková, 2014).

3 Vězeňství

Vězeňská služba České republiky (dále jen VS ČR) je ozbrojený bezpečnostní sbor, správní úřad a účetní jednotka působící na území České republiky. Vězeňskou službu řídí generální ředitel Vězeňské služby (dále jen „generální ředitel“), kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Generální ředitel odpovídá ministrovi spravedlnosti za činnost VS ČR. Činnost vězeňské služby zajišťuje vězeňská stráž, správní služba a pověřené orgány Vězeňské služby. Vězeňská stráž střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, střeží vazební věznice a věznice. Justiční stráž zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva spravedlnosti. Správní služba rozhoduje ve správním řízení podle zvláštních právních předpisů a zabezpečuje organizační, ekonomickou, vzdělávací, výchovnou, zdravotnickou a další odbornou činnost. Pověřené orgány VS ČR mají postavení policejního orgánu v řízení trestných činů příslušníků Vězeňské služby (Mäsiarová, 2018, online).

Organizačními jednotkami VS ČR jsou:

- Generální ředitelství Vězeňské služby („generální ředitelství“)
- vazební věznice
- věznice
- ústavy pro výkon zabezpečovací detence
- Střední odborné učiliště Vězeňské služby ČR
- Akademie Vězeňské služby

Generální ředitelství je odborným orgánem pro řízení, organizaci a kontrolu Vězeňské služby a pro plnění úkolů v oblasti státní správy vězeňství. Svou řídicí, organizační, kontrolní a metodickou činností vytváří předpoklady k tomu, aby jednotlivé organizační jednotky Vězeňské služby mohly řádně plnit úkoly vyplývající ze zákona o Vězeňské službě. Generální ředitelství se dále člení na odbory a samostatné úseky. Kancelář generálního ředitele má postavení odboru generálního ředitelství. Odbory generálního ředitelství v rámci své působnosti metodicky řídí a kontrolují činnost odborných úseků v organizačních jednotkách Vězeňské služby. Kromě stanovených specializovaných činností plní další úkoly uložené generálním ředitelem a ministrem spravedlnosti (Mäsiarová, 2018, online).

Vazební věznice zabezpečují, aby vazba, jako institut trestního řízení, byla vykonávána v souladu s právními předpisy, kterými jsou zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby a vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby.

Věznice zabezpečují, aby trest odnětí svobody byl vykonáván v souladu s právními předpisy, jako jsou zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

V důsledku změny zákonů se s účinností od 1. října 2017 měnila diferenciací věznic a to do dvou typů, kterými jsou: věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou. Dále podle stupně zabezpečení se věznice s ostrahou dělí na oddělení s nízkým stupněm zabezpečení, se středním stupněm zabezpečení a s vysokým stupněm zabezpečení. Vedle základních typů věznic se zřizují zvláštní věznice pro mladistvé a pro ženy.

Ústavy pro výkon zabezpečovací detence zajišťují svoji činnost především v souladu s právním předpisem, kterým je zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů.

3.1 Výkon vazby

Výkon vazby má za úkol zadržení a izolaci osoby v uzavřeném prostoru věznice. Tím však dochází k zásahu do občanských práv a svobod obviněných a odsouzených osob. Vazba na rozdíl od trestu odnětí svobody nemůže být trestem. Je pouze procesním úkonem zajišťujícím osobu obviněného (obviněný je trestně odpovědný člověk, důvodně podezřelý ze spáchání trestného činu, kterému bylo sděleno obvinění) pro účely trestního řízení a výkonu trestu. Hlavním cílem vazby je, aby byl obviněný k dispozici orgánům činným v trestním řízení

V České republice je institut vazby zpracován do legislativy teprve od roku 1914, kdy došlo i k začlenění principu presumpce nevinny. Tento princip říká, že na osobu, která se nachází ve výkonu vazby, se nahlíží jako na nevinnou, dokud jí není pravomocným odsuzujícím rozsudkem sdělena vina (Raszková, 2018).

Dle trestního řádu č. 141/1961 Sb. a § 72a vazba může trvat v přípravném řízení a v řízení před soudem jen nezbytně nutnou dobu. Celková doba vazby v trestním řízení nesmí přesáhnout:

- 1 rok, je-li vedeno trestní stíhání pro přečin
- 2 roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zločin
- 3 roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin
- 4 roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin, za který lze podle trestního zákona uložit výjimečný trest

Výkon vazby upravuje zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby a vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby.

Vazba se vykonává ve vazebních věznicích, nebo ve zvláštním oddělení věznic, přičemž obviněný se přijímá do výkonu vazby na základě písemného příkazu soudu vydaného na základě rozhodnutí o vzetí do vazby.

3.2 Výkon trestu odnětí svobody

Odsouzený se do výkonu trestu odnětí svobody přijímá na základě pravomocného a vykonatelného rozhodnutí soudu a nařízení výkonu trestu, případně na základě výzvy soudu k nastoupení do výkonu trestu nebo příkazu soudu k dodání odsouzeného do výkonu trestu.

Odsouzený se může do výkonu trestu dostat buď okamžitě, s policejním doprovodem, případně s odkladem, nebo vůbec (to nastává v případě, když dojde ke změně rozsudku v souvislosti s odvoláním).

Jak již bylo uvedeno výše, došlo v České republice ke změně profilace věznic, a to s účinností od 1. října 2017. Z dříve užívaných věznic s dohledem, s dozorem, s ostrahou a zvýšenou ostrahou se redukovaly pouze na dva typy, a to věznice s ostrahou a zvýšenou ostrahou. Přičemž nadále zůstává v kompetenci soudu to, do jakého typu věznice bude odsouzený umístěn k nepodmíněnému trestu. Věznice s ostrahou se vnitřně dále člení na oddělení lišící se stupněm zabezpečení, a to oddělení s nízkým stupněm, středním a vysokým. Do věznice s ostrahou se umístí odsouzený, který nesplňuje podmínky pro zařazení do věznice se zvýšenou ostrahou. Do věznice se zvýšenou ostrahou se umístí odsouzený, kterému byl uložen výjimečný trest, kterému byl uložen trest odnětí svobody za

trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny, kterému byl uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osm let za spáchaný zvlášť závažný zločin, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl nebo se pokusil uprchnout z vazby, z výkonu trestu nebo z výkonu zabezpečovací detence (Raszková, 2018)

Výkon trestu odnětí svobody upravuje zákon č. 169/1999 Sb. a o změně některých souvisejících zákonů, o výkonu trestu odnětí svobody a vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

Dalšími společnými legislativními dokumenty pro výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody jsou:

- Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky, kterým se vyhláší Kodex profesní etiky zaměstnance Vězeňské služby
- Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky o vazebních věznicích a profilaci věznic Vězeňské služby České republiky.
- Zákon České národní rady č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

3.3 Vězeňský personál

Petra Hodná (2020)

Drogová problematika ve vězeňství nepředstavuje jen zátěž v oblasti finančního plánování, ale i pro vězeňský personál, do kterého patří zdravotníci, vychovatelé, speciální pedagogové, psychologové, terapeuti, sociální pracovníci a v neposlední řadě i dozorčí služba. Jedná o pracovníky, jejichž hlavní náplní práce je přispívat k resocializaci vězňů a dohlížet na kázeň a pořádek v konkrétní organizační jednotce. Jejich práce je svým zaměřením sama o sobě značně specifická, proto už při samotném výběru zaměstnanců je uchazeč podroben poměrně rozsáhlému pohovoru i psychologickému vyšetření. Snahou jak personalistů, tak i psychologů je vybrat k vězeňské službě takové jedince, kteří splňují přísná kritéria týkající se psychické odolnosti a stability. Samotný výkon profese je velmi náročný, a to s ohledem na specifčnost prostředí, která je spojená s každodenní zátěží, a to jak fyzickou, tak i psychickou. Proto je nezbytné věnovat velkou pozornost kvalitnímu výběru budoucích zaměstnanců s ohledem na emoční schopnost vypořádat se s pracovním stresem.

Velký význam má rovněž poskytnutí realistických informací o prostředí a pracovní náplni, neboť nesprávná očekávání mohou vést k pozdější frustraci a deziluzi.

Zvláště nový zaměstnanec prožívá s nástupem do nového zaměstnání extrémní zátěž. Hned od prvního dne je zahlcen informacemi, registruje soustředěnou pozornost na vlastní osobu, může mít problém se rychle zorientovat v novém prostředí i vztazích, nebo hned neví, jak naložit s rozporem mezi nařízením a realitou. Ve specifické situaci se nacházejí i zaměstnankyně – ženy, neboť se musí záhy vypořádat s pokřikováním vězňů a sexistickými narážkami. Zorientovat se v novém pracovním prostředí a problematice je značně obtížné, případnou pomoc pak lze hledat u zkušenějších kolegů nebo vězeňského psychologa.

Výkon profese pracovníka ve vězeňství lze přirovnat k pomáhajícím profesím, do kterých jsou zahrnováni pracovníci z rezortu zdravotnictví, školství, práce sociálních věcí a dalších, neboť i jejich společným jmenovatelem je víra ve smysluplnost jejich práce a v to, že vynaložená energie má význam, protože spočívá ve snaze přinést prospěch druhému člověku, a tím prospívat i k ochraně společnosti, aby se nám všem žilo lépe. Důležitým znakem profesionality pak je, aby pracovník zastával názor, že pomáhá společnosti, protože chce pomáhat, neboť si to sám vybral a baví ho to.

Druhou stranou mince u zaměstnanců bezpečnostních sborů je, že mají tendenci častěji než běžní lidé nahlížet na lidi a věci ve svém okolí jako na potenciální nebezpečí. Jsou ve stavu takzvané nadměrné bdělosti, neboli hypervigilance. Neustále se snaží uhodnout skryté motivy a tajné úmysly druhých. Takoví lidé jsou pak „ve službě“ vlastně pořád a nikdy si neodpočinou. Dalším doprovodným jevem je, že se může dostavit pocit marnosti z profesního počínání nebo osobního zaujetí.

Proto, aby pedagogický pracovník ve vězeňství mohl vykonávat zvolenou profesi co nejlépe, je zapotřebí, aby disponoval přirozenou inteligencí, psychickou odolností, fyzickou zdatností, žil zdravým životním stylem a uměl dostatečně odpočívat.

Práce s odsouzenými je povolání velmi psychicky náročné. Ne každý člověk je schopen tuto profesi vykonávat, proto je potřeba, aby měl osobnostní předpoklady, dispozice, dovednosti a schopnosti, protože pokud je nemá, tak mu nepomůže ani kvalitní vzdělávání, aby mohl svoje poslání realizovat.

3.4 Drogy ve vězení

Užívání návykových látek ve vězení je problematika, kterou se zabývá české vězeňství od konce dvacátého století. Dle Marešové (2003) byl první monitoring prováděn ve vazební věznici Praha-Pankrác, vazební věznici Praha-Ruzyně a ve věznici Plzeň, a to v období od prosince 1996 do prosince 1997. I když již v roce 1991 bylo ve věznici Plzeň zřízeno oddělení pro odsouzené toxikomany.

Marešová (2003) dále uvádí, že v průběhu roku 1997 bylo v poradnách drogově závislých evidováno celkem 3 255 vězňů – obviněných i odsouzených. Na základě řady získaných poznatků byl v roce 1998 vězeňskými lékaři vytvořen základní obraz uvězněného toxikomana: „Obvykle se jedná o jedince s nedostatečným rodinným zázemím (od dětství). Má základní vzdělání a před uvězněním byl bez pracovního poměru. Často se pohyboval v partě narkomanů a dopouštěl se majetkových deliktů. V době zadržení inklinoval k tvrdým drogám a preferoval intravenózní užití. V průběhu věznění obvykle zůstává bez finančních prostředků, nebývá proto středem zájmu distributorů drog, ale může se stát objektem jejich zájmu za určitou úsluhu nebo protislužbu. Včasná reakce na takové snahy je velmi nesnadnou úlohou pro ředitele věznic.“

Výroční zpráva vězeňské služby za rok 2019 sděluje, že v české vězeňské populaci je přibližně 30% problémových uživatelů návykových látek. V roce 2019 se provádělo dobrovolné léčení drogově závislých ve specializovaných oddílech deseti věznic. Poradny drogové prevence nadále fungovaly ve všech věznicích a poskytovaly zejména poradenství a informační servis. Ve třech věznicích je navíc zřízena bezdrogová zóna s terapeutickým zacházením. V roce 2019 byla uživatelům drog nadále poskytována substituční léčba a detoxifikace. I nadále pokračovala intenzivní spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi poskytujícími protidrogové služby ve věznicích. Vzestupný charakter má i poskytování adiktologické péče. V roce 2019 se do péče adiktologa vězněné osoby dostaly nejčastěji na základě vlastní podané žádosti, na doporučení jiného odborného zaměstnance či příslušníka věznice, nebo v souvislosti se zjištěnou pozitivitou na přítomnost návykových látek v těle při vstupní lékařské prohlídce do nástupu k výkonu trestu. Dále se ve zprávě uvádí, že intenzita testování vězněných osob na přítomnost návykových látek nebo jejich metabolitů v těle se oproti minulému období opět mírně zvýšila. Na základě dosažených zjištění byla i nadále věnována zvýšená pozornost zaměřená na zamezení průniku návykových látek do objektů věznic a jejich detekce prostřednictvím různých druhů prohlídek včetně

prohlídek s využitím speciálních protidrogových psů a speciálních přístrojů určených k identifikaci těchto látek přímo na místě nálezu (Výroční zpráva VS ČR, 2019).

Opatření na snižování poptávky po drogách ve vězeňském prostředí představuje jednu z deseti priorit Protidrogové strategie Evropské unie na období 2010-2013. Tato priorita spočívá v posílení rozvoje, dostupnosti a pokrytí opatření na snižování poptávky po drogách ve vězeňském prostředí, a to na základě řádného posouzení zdravotní situace a potřeb vězňů s cílem dosáhnout kvality péče rovnocenné s péčí na svobodě, která bude v souladu s právem na zdravotní péči a lidskou důstojnost (Zeman, 2019).

Přítomnost návykových látek v organismu patří mezi obecně uznávané kriminogenní faktory. Vzhledem k tomu, že vězení je prostor, kde jsou soustředěny osoby, jež se dopustily trestné činnosti v souvislosti s užíváním OPL, lze předpokládat jejich výskyt ve vyšší koncentraci, než je tomu tak v běžné věkové populaci. To je jedním z důvodů, proč odhalování drog ve vězení představuje značnou finanční zátěž.

V minulosti byly podniknuty studie podložené empirickými penitenciárními daty z evaluačních studií efektivity programů pro pachatele trestné činnosti. Dosažené výsledky dokazují, že zatímco psychopatologicky a kriminálně intaktní osoby jsou společensky žádoucím směrem ovlivnitelné pouhým zakoušením výkonu trestu odnětí svobody a režimovými opatřeními, tak osoby s internalizovanými normami a hodnotami kriminální subpopulace a osoby zasažené užíváním návykových látek vyžadují s ohledem na zvýšení šancí na nedelikventní postpenitenciární perspektivu intervenci specifickou (Zeman, 2019).

Odsouzení umístění ve výkonu vazby i výkonu trestu jsou povinni dodržovat vazební či vězeňský řád, ve kterém je mimo jiné uvedeno, že odsouzený nesmí užít návykové látky. V případě vyzvání je rovněž povinen podrobit se monitoringu (to v případě sledování návykových látek v organismu představuje odebrání vzorku moči). Jestliže se odsouzený odmítne podrobit testu na přítomnost OPL, už tento samotný fakt je považován za porušení řádu a odsouzený může být kázeňsky sankcionován.

Věznice mají vypracovaný systém intervencí, jejichž cílem je snížení počtu uživatelů drog, a to za účelem nejen snižování kriminální recidivy, ale i snahu pomoci navrácení odsouzeného do běžného života po jeho propuštění bez nutnosti vyhledávat drogy. Toto vše se děje s pomocí zdravotnického personálu, přítomnosti adiktologů, spolupráce

s protidrogovými centry i terapeutickými programy, do kterých jsou navrhováni ti odsouzení, kteří mají snahu se léčit.

Problém představovaný vysokým podílem odsouzených uživatelů drog ve vězeňské populaci je dlouhodobě reflektovaný na národní i mezinárodní úrovni a promítá se do nejrůznějších dokumentů strategické, koncepční či doporučující povahy, které se týkají oblasti protidrogové politiky a vězeňství. Význam těchto dokumentů tkví v tom, že bývají ideovým základem pro tvorbu a realizaci konkrétních legislativních i jiných opatření v národním kontextu (Zeman, 2019). Přesto problémy, které drogou problematiku staví do centra pozornosti, se zatím u nás ani v cizině nedaří uspokojivě řešit, naopak téměř všechny negativní jevy se zneužíváním drog spojené se v posledních letech spíše prohlubují a postihují větší počet lidí, a to nejen konzumentů, ale i stále větší počet dalších osob, které drogy nezneužívají (Marešová, 2003).

3.5 Bezdrogová zóna ve vazebních věznicích a věznicích

V roce 2002 došlo ve vazebních věznicích a věznicích České republiky ke zřízení tzv. „bezdrogových zón“. Jedná se o oddíly, které si kladou za cíl zabránit obviněným a odsouzeným, aby nepřišli do kontaktu s drogami. Osoby umístěné v těchto oddílech mají za povinnost dodržovat bezdrogový režim společně s dalšími povinnostmi uvedenými ve vnitřním řádě věznice, to vše s cílem snížit zdravotní i sociální rizika a docílit tak co nejvíce procesu resocializace.

Do oddílu „bezdrogové zóny“ je zařazen obviněný či odsouzený za předpokladu, že:

- nebyl a není uživatelem návykových látek, ale lze ho považovat za osobu ohroženou drogou
- byl uživatelem návykových látek a je odhodlán abstinovat
- absolvoval soudně nařízené nebo dobrovolné ochranné protitoxikologické léčení, případně pobýval již ve výkonu trestu odnětí svobody ve specializovaném oddělení pro odsouzené s poruchou osobnosti způsobenou v souvislosti s užíváním návykových látek

O zařazení osob do bezdrogové zóny rozhoduje odborná komise složená ze zaměstnanců odpovídajících za chod tohoto specializovaného oddílu, a to na základě písemné žádosti obviněného či odsouzeného, že se zavazuje dobrovolně respektovat pravidla a zásady bezdrogové zóny.

Odsouzený je z bezdrogové zóny vyřazen, jestliže se dopustí jedné z uvedených zásad:

- zneužil drogu
- odmítl se podrobit kontrole abstinence
- odmítl se podrobit odběru tělních tekutin
- spáchal zvláště závažný kázeňský přestupek
- odmítl se účastnit povinných aktivit stanovených programem zacházení

Zacházení s odsouzenými v bezdrogové zóně představuje uplatňování takových bezpečnostních, zdravotnických, psychologických a pedagogických přístupů, které ovlivňují odsouzeného v jeho názoru na drogu, motivují ho k abstinenci a zdravému životnímu stylu v průběhu výkonu trestu odnětí svobody i po jeho skončení. Stanovení způsobu naplňování práv a povinností odsouzeného při výkonu trestu odnětí svobody v bezdrogové zóně (např. způsob ubytování, vybavení ložnic, povolování dalších věcí, zájmové činnosti) zpravidla odpovídá podmínkám první prostupné skupiny vnitřní diference daného typu věznic, do které jsou zařazováni odsouzení dlouhodobě příkladně plnící program zacházení. Vybrané speciálně výchovné aktivity programu zacházení jsou specificky zaměřeny na realizaci prevence zneužívání drog (Marešová, 2003).

4 Drogová legislativa

Cílem legislativních opatření je nejen společenská kontrola a právní regulace různých forem manipulace s drogami, ale i přesné vymezení látek, které lze obecným termínem droga označit. V právní terminologii není přímo samotný pojem droga užíván. Legislativou jsou označeny látky, na něž se vztahují určitá omezující opatření stanovující zacházení s těmito látkami a způsoby a pravidla jejich kontroly (Trávníčková, Zeman, 2010).

Legislativa v otázkách drogové scény prošla cestou postupného vývoje. Nožina, Vaněček (2016) uvádějí, že případy, které souvisely se zneužíváním a závislostí na návykových látkách byly ještě v 19. století spojovány hlavně s chybným užíváním morfinu distribuovaného pro lékařské účely, a nikoliv s nezákonným obchodem s drogami. Počátkem 20. století byla pak toxikománie chápána jako duševní choroba, na kterou se vztahovala i ustanovení o zbavení svéprávnosti a nucené léčbě. V případech dovozu drog úřady vycházely z předpokladu, že tyto látky jsou zboží jako každé jiné, a tedy podléhající celním předpisům. V polovině 20. let byla síť prodejců a uživatelů drog v ČR již velmi dobře propojena. Jedním z důvodů rozvoje nelegálního drogového trhu v předválečném Československu byla jednoznačně mírná legislativa. Československý trestní řád definoval nelegální obchod s drogami pouze jako přestupek a podle toho jej i trestal. Nízké sazby v praxi neumožňovaly účinný postih překupníků a distributorů drog. Docházelo tak k častým případům recidivy. Následně se v tamním Československu vytvořila toxikomanská subkultura, která se vyznačovala specifickým životním stylem, postoji, názory i hierarchií hodnot, které ani zdaleka neodpovídaly oficiálním konvencím a stavěly své vyznavače na okraj společnosti. V trestním zákoně č. 140/1961 Sb., který nabyl účinnosti dnem 1. 1. 1962, byla základní ustanovení týkající se drog obsažena v §§ 187 a 188 o nedovolené výrobě a držení omamných prostředků a jedů a v obecném ustanovení § 195. Existující právní úprava umožnila toxikomanům držet drogy pro vlastní potřebu a beztrestně je užívat. V praxi se policie často setkávala s tím, že zadržela toxikomana, který měl u sebe 1 – 2 dávky, ovšem na základě existující legislativy byl prakticky nepostižitelný. Do sporu se zákonem se dostávali až v okamžiku, kdy začali ohrožovat své okolí (Nožina, Vaněček, 2016).

4.1 Vývoj drogové legislativy po roce 1989

Po roce 1989, i přes změnu politického režimu, zůstal v tamním Československu v platnosti zákon č. 37/1989 Sb. Ukázalo se však, že legislativa v řadě právních předpisů neodpovídá rychle se zhoršující situaci na drogové scéně a je třeba provést rozsáhlé změny v drogové legislativě. Novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 175/1990 Sb. s účinností od 1. 7. 1990 byla skutková podstata trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 trestního zákona upravena tak, že se vztahovala nejen na omamné látky a jedy, ale i na psychotropní látky. Novela rovněž odstraňovala trestní postih přechovávání pro vlastní potřebu, zakotvený v předcházející právní úpravě z roku 1989. Trestné zůstalo přechovávání OPL či jedu pro jinou osobu. Přijetím další novely trestního zákona provedené zákonem č. 112/1998 Sb. s účinností od 1. července 1998 došlo k úpravě téměř všech skutkových podstat, které primárně slouží k trestněprávnímu postihu pachatelů drogové trestné činnosti (Nožina, Vaněček, 2016).

V roce 2002 došlo k některým změnám trestního zákona u drogových paragrafů. Významná byla zejména rekodifikace § 188a trestního zákona. Totiž dne 14. 11. 2001 přijala vláda ČR usnesením č. 1177/01 v souvislosti s drogovou problematikou soubor opatření. Jednalo se mimo jiné o požadavek, aby byly drogy legislativně rozděleny do dvou, respektive tří kategorií podle míry jejich zdravotní a společenské nebezpečnosti, tj. podle negativních zdravotních a společenských dopadů v důsledku jejich zneužívání (Zeman, 2015).

Dále vláda uložila v rámci přípravy rekodifikace trestního práva hmotného vzít v úvahu výsledky výzkumu „Projekt analýzy dopadů novelizace drogové legislativy“ a provést revizi skutkových podstat a revizi sankcí trestných činů spojených s drogami. Požadavek na legislativní rozdělení drog se poté objevil i v usneseních vlády č. 88/03 ze dne 22. 1. 2003 a č. 753/03 ze dne 21. 7. 2003. Přesto první parafrázovaná verze návrhu trestního zákoníku, rozeslaná Komisí pro rektifikaci trestního práva k připomínkám v červenci roku 2003, uvedenou kategorizaci drog neobsahovala. Požadavek z citovaných usnesení vlády byl do určité míry zohledněn až ve verzi následující, z října téhož roku, a projevil se i ve výsledném vládním návrhu trestního zákoníku, a to jak v podobě předložené Parlamentu ČR v srpnu 2004, jež byla následně zamítnuta Senátem, tak i ve druhém návrhu z února 2008, který byl schválen jako zákon č. 40/2009 Sb. (Zeman, 2015).

4.2 Drogová kriminalita v oblasti prosazování práva

Mnohé statisticky získané údaje o registrované drogové kriminalitě od roku 2010 mají spíše vzrůstající charakter. Současně zprávy informující o bezpečnostní situaci v České republice od roku 2011 sdělují, že dochází k prudkému nárůstu drogové kriminality. Rovněž i údaje o činnostech státního zastupitelství za stejné období vykazují trvalý nárůst drogových trestných činů a prorokují, že další nárůst drogové kriminality je pravděpodobnější, než že by došlo k jejímu poklesu.

Tabulka 2 Podíl drogové kriminality na celkové trestné činnosti objasněné policií za rok 2007

	Policie	
	Počet trestných činů	% z celkové kriminality
Celková kriminalita	145 771	100,00
Celkem drogová kriminalita	16 152	11,08
Primární drogová kriminalita	2 803	1,92
Sekundární drogová kriminalita	13 349	9,16
v tom: ekonomický model	12 767	8,76
 psychofarmakologický model	582	0,40
v tom: násilné TČ (včetně vražd) a znásilnění	1 444	0,99
 majetkové TČ	11 026	7,56
 ostatní vybraná kriminalita	746	0,51
 ostatní kriminalita	133	0,09

Zdroj: Zábranský, 2011 in Roubalová, 2019

„V posledních letech se kontrola drogové kriminality stala prioritou vedení Policie ČR. Zatímco v době přijetí trestního zákoníku a v letech bezprostředně následujících kladlo vedení policie zvýšený důraz, pokud jde o jednotlivé druhy trestné činnosti, zejména na korupci a závažnou hospodářskou trestnou činnost, extremismus, příp. terorismus, od roku 2013 se mezi prioritami výslovně objevuje boj s drogovou kriminalitou. To se v praxi projevilo významným posílením počtu specialistů, kteří se v rámci Policie ČR zabývají odhalování drogové trestné činnosti, ale i zvýšením zájmu orgánů státní správy a samosprávy na komplexním řešení problémů“ (Zeman, 2015).

V současnosti jsou u drogových deliktů posuzována také biologická a psychologická kritéria, a to u pachatele trestného činu, který požívá OPL po delší dobu. Mahdalíčková

(2014) uvádí, že v případě biologických kritérií je posuzováno, zda se nejedná o chorobnou závislost na návykových látkách. To může mít zásadní vliv na pachatelovy ovládací či rozpoznávací schopnosti v době spáchání trestného činu. V takových případech se pak zjišťuje, zda se jedná o duševní poruchu, která je způsobená užíváním drog, nebo poruchu vědomí, která je opět způsobená požitím drogy. Současní specialisté na soudní psychiatrii řadí mezi duševní poruchy tzv. návykové poruchy, které jsou vyvolané právě užíváním psychoaktivních látek, jež mohou být dlouhodobé i krátkodobé. V případě psychologických kritérií se může jednat o kritérium volní, tj. schopnost ovládat své jednání. Nedostatek této schopnosti stačí k vyloučení přičetnosti (narkoman má neodolatelné nutkání opatřit si drogu jakýmkoli způsobem), nebo je posuzováno kritérium rozumu, tj. znalost protiprávnosti trestnosti činu.

V trestním zákoně č. 140/1961 Sb. byly drogové trestné činy upraveny v rámci hlavy IV. zvláštní části mezi trestnými činy obecně nebezpečnými, a to jako trestné činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187, § 187a a § 188 trestního zákoníku, a trestný čin šíření toxikomanie dle § 188a trestního zákoníku (Zeman, 2015).

4.3 Trestní zákoník a §§ drogové kriminality

Trestní zákoník č. 40/2009 Sb. řadí drogovou kriminalitu mezi trestné činy obecně nebezpečné, upravené v hlavě VII. zvláštní části. Rozeznává pět drogových trestných činů, jejichž skutkové podstaty obsahují ustanovení § 283 – § 287, a sice nedovolenou výrobu a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy § 283, přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu § 284, nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku § 285, výrobu a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu § 286, a šíření toxikomanie § 287 (Zeman, 2015).

Nová úprava do značné míry vyšla z úpravy předchozí, ale přinesla i poměrně výrazné změny. Koncepční rozdíly lze spatřovat zejména v následujících aspektech. (Zeman, 2009 in Zeman, 2015):

Trestní zákoník:

- stanovil rozdílné trestní sazby za neoprávněné přechovávání drogy pro vlastní potřebu v množství větším než malém, pokud jde o konopné drogy na jedné straně a ostatní omamné či psychotropní látky na straně druhé (§ 284 odst. 1, resp. § 284 odst. 2);
- zavedl nové skutkové podstavy spočívající v neoprávněném pěstování rostlin obsahujících OPL pro vlastní potřebu v množství větším než malém, přičemž výši trestní sazby odlišil takové pěstování rostliny konopí od pěstování jiných rostlin obsahujících OPL (§ 285);
- zmocnil vládu, aby nařízením stanovila, jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek a přípravků je obsahujících (§ 289). Zároveň měla vláda nařízením stanovit také to, které rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku a jaké je jejich množství větší než malé.

4.4 Současné zákony upravující problematiku s drogami

V tomto oddíle jsou uvedeny současné legislativní prameny, kterými se řídí Česká republika v oblasti drogové kriminality dle Národního monitorovacího střediska pro drogy a závislosti (Seznam právních předpisů upravujících oblast návykových látek, 2015).

Úmluvy OSN

- Jednotná úmluva o omamných látkách (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 47/1965 Sb.) ve znění Protokolu o změnách Jednotné úmluvy o omamných látkách z roku 1961 (sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 458/1991 Sb.)
- Úmluva o psychotropních látkách (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 62/1989 Sb.)
- Jednotná úmluva proti nezákonnému obchodu s omamnými a psychotropními látkami (sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 462/1991 Sb.)

Legislativa Evropské unie

- Nařízení EP a Rady (ES) č. 273/2004, o prekursorech drog
- Nařízení EP a Rady (ES) č. 111/2005, kterým se stanoví pravidla pro sledování obchodu s prekursory drog mezi Společenstvím a třetími zeměmi

- Nařízení Komise (ES) č. 1277/2005 ze dne 27. července 2005, kterým se stanoví prováděcí pravidla k Nařízení EP a Rady (ES) č. 273/2004 a k Nařízení EP a Rady (ES) č. 111/2005 (úřední věstník L 202, 3. 8. 2005)
- Nařízení Komise v přenesené pravomoci (EU) 2015/1011, kterým se doplňuje nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 o prekursorech drog a nařízení Rady (ES) č. 111/2005, kterým se stanoví pravidla pro sledování obchodu s prekursory drog mezi Unií a třetími zeměmi, a kterým se zrušuje nařízení Komise (ES) č. 1277/2005
- Rámcové rozhodnutí Rady 2004/757/SVV ze dne 25. října 2004, kterým se stanoví minimální ustanovení týkající se znaků skutkových podstat trestných činů a sankcí v oblasti nedovoleného obchodu s drogami (úřední věstník L 335, 11. 11. 2004)

Zákony České republiky

- Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů
- Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, s účinností od 31. 5. 2017; do 30. května 2017 je účinný zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami („tabákový zákon“)
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích (zejm. § 30) - s nabytím účinnosti z. č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ke dni 1. 7. 2017, bude z. č. 200/1990 Sb., o přestupcích zrušen. Přestupky na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi dle ust. § 30 z. č. 200/1990 Sb. budou převedeny do zákona o návykových látkách, zákona o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek a zákona o lihu. Dne 1. 7. 2017 zároveň nabývá účinnosti z. č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (zejm. § 130, § 274, § 283 - § 287)
- Zákon č. 272/2013 Sb., o prekursorech drog
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky (zejm. § 67)
- Zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích („zákon o silničním provozu“) (zejm. § 5)
- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce (zejm. § 106)
- Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech (zejm. § 78)

Podzákoné normy České republiky

- Nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek
- Nařízení vlády č. 455/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, které rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu trestního zákoníku
- Nařízení vlády č. 458/2013 Sb., o seznamech výchozích a pomocných látek a jejich ročních množstevních limitech
- Nařízení vlády č. 41/2014 Sb., o stanovení jiných návykových látek a jejich limitních hodnot, při jejichž dosažení v krevním vzorku řidiče se řidič považuje za ovlivněného takovou návykovou látkou
- Nařízení vlády č. 454/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za látky s anabolickým a jiným hormonálním účinkem a jaké je jejich větší množství a co se pro účely trestního zákoníku považuje za metodu spočívající ve zvyšování přenosu kyslíku v lidském organismu a za jiné metody s dopingovým účinkem
- Nařízení vlády č. 467/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za jedy a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů
- Vyhláška č. 236/2015 Sb., o stanovení podmínek pro předepisování, přípravu, distribuci, výdej a používání individuálně připravovaných léčivých přípravků s obsahem konopí pro léčebné použití („vyhláška o konopí“)

5 Protidrogová politika

Protidrogová politika je komplexní a koordinovaný soubor preventivních, vzdělávacích, léčebných, sociálních, regulačních, kontrolních a dalších opatření včetně vymáhání práva uskutečňovaných na mezinárodní, národní, krajské a místní úrovni. Jejich konečným cílem je snížit užívání drog nebo potenciaální rizika a škody, které mohou jednotlivcům a společnosti v důsledku užívání drog nastat (Zaostřeno na drogy 2, 2009).

Návrhy efektivní protidrogové politiky vyžadují plné pochopení drogové problematiky. Je třeba pochopit těsné rozdíly mezi problémy vyplývajícími z užívání drog (např. závislost nebo předávkování) a problémy vytvořené vymáhaným sankčním přístupem (např. kriminalita a násilí spojené s nelegálním obchodem) (Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017, 2018).

Protidrogová politika České republiky je postavena na principech tzv. středního proudu drogových politik. Staví na pragmatickém a racionálním přístupu, který si stanovuje realistické a dosažitelné cíle (nikoli „společnost bez drog“). Opírá se o čtyři základní pilíře, kterými jsou primární prevence, harm reduction (přístupy zaměřující se na snižování poškození drogami u osob, které užívají OPL a nemají snahu se ze závislostí vyrovnat), léčba a resocializace drogově závislých, represe. Tato strategie staví na ověřených poznatcích o drogách a jejich užívání a staví na koordinovaném, interdisciplinárním a mezisektorovém přístupu k užívání drog (Zaostřeno na drogy 2, 2009).

Obrázek 1 Základní pilíře protidrogové politiky

Základní pilíře protidrogové politiky ↓

Základní pilíře hrají v protidrogové politice státu svoji nezastupitelnou a navzájem se ovlivňující a doplňující roli. Přístup k jejich uplatňování by měl být proto vyvážený.

- Primární prevence** – aktivity zaměřené na předcházení užívání drog, popř. oddálení první zkušenosti s drogou do vyššího věku.
- Léčba a resocializace** – spektrum služeb léčby k abstinenci dostupných pro uživatele drog, kteří se svobodně rozhodli pro život bez jejich užívání.
- Harm-reduction** – aktivity snižování možných zdravotních a sociálních rizik a dopadu užívání drog na uživatele v daný čas nerozhodnuté pro život bez drog a na společnost,
- Snižování dostupnosti drog** – soubor zákonných opatření a aktivit vymáhání práva k potlačování nabídky drog.

Zdroj: Zaostřeno na drogy 2,2009

5.1 Navrhované způsoby k funkční protidrogové politice

Globální komise pro protidrogovou politiku (2014) doporučuje komplexní přístup k protidrogové politice. „Pokud mají vlády splnit původní sliby obsažené v mezinárodním systému kontroly drog, tak neefektivní a škodlivé vynucovací přístupy musí být nahrazeny těmi přístupy, které upřednostňují veřejné zdraví a bezpečnost občanské společnosti“. Globální komise rovněž doporučuje takový přístup k protidrogové politice, který staví na první místo zdraví, bezpečnost, lidská práva a rozvoj. (Přebírání kontroly: cesty k protidrogové politice, které fungují, 2017).

Globální komisí pro protidrogovou politiku (2014) je navrhováno pět základních cest k politickým změnám, které jsou naléhavě zapotřebí (Přebírání kontroly: cesty k protidrogové politice, které fungují, 2017):

- Dostat zdraví a bezpečnost na první místo. Politika by měla upřednostňovat zachování lidského zdraví a bezpečnosti místo sankčního přístupu a škodlivé prohibice. Toto znamená investovat do ochrany společnosti, prevence, harm reduction a léčebných programů jako základních pilířů protidrogové politiky.
- Poskytnutí přístupu k nezbytným typům léčiv a lékům na bolest. Mezinárodní režim kontroly léčiv selhává v poskytnutí adekvátního přístupu k nezbytným typům léků, jako je morfium a metadon, což způsobuje zbytečnou bolest a utrpení. Politické překážky, které zabraňují členským státům v zajištění adekvátního poskytování těchto léčiv, musí být odstraněny.
- Ukončení kriminalizace a věznění uživatelů drog. Kriminalizace lidí za držení a užívání drog je nákladná a kontraproduktivní. Zvyšuje zdravotní škody, stigmatizuje zranitelné skupiny obyvatel a přispívá k rychlému nárůstu počtu vězněných osob. Ukončení kriminalizace je nezbytným předpokladem každé skutečně na zdraví zaměřené drogové politiky.
- Přesměrování vynucovacích protiopatření na obchod s drogami a organizovaný zločin. Ke snížení škod z nedovoleného obchodování s drogami a k zajištění míru a bezpečnosti je třeba cílenějšího přístupu k vymáhání práva. Prvořadým úkolem vlád by už nemělo být pronásledování nenásilných a menších účastníků trhu. Donucovací prostředky by se namísto toho měly nasměrovat proti nejrozkladnějším a nejbrutálnějším elementům v obchodu s drogami.

- Regulace drogových trhů vládám umožní kontrolu. O regulaci drog by se mělo usilovat, protože jsou riskantní, ne proto, že jsou bezpečné. Podle toho, jaká rizika představují, lze pro různé drogy použít různé modely regulace. Regulace může tímto způsobem snížit sociální a zdravotní škody a oslabit organizovaný zločin.

Dosavadní poznatky ukazují, že Česká republika je přinejmenším schopna úspěšně čelit největším hrozbám komplexního drogového fenoménu. Závažná oblast problémového užívání nelegálních drog v České republice je do značné míry pod kontrolou, což je příznivý stav i v kontextu Evropské unie. Udržení příznivých ukazatelů i změny v nepříznivém vývoji drogové situace lze dosáhnout jen společným a koordinovaným postupem, založeným na formální a neformální spolupráci subjektů, do jejichž působnosti problém užívání drog zasazuje na všech úrovních veřejné správy a společnosti, přitom nelze opominout ani zapojení občanské společnosti při řešení drogové problematiky (Národní strategie protidrogové politiky 2010 - 2018 , 2011).

5.2 Spolupráce v oblasti národní protidrogové politiky v ČR

Národní protidrogová politika je realizována ve spolupráci orgánů veřejné správy na všech úrovních, ve spolupráci se členy odborných společností a zástupců občanské společnosti.

Věcná příslušná ministerstva (Národní strategie protidrogové politiky 2010 - 2018 , 2011)

- Ministerstvo zdravotnictví – zdravotní výchova, léčba uživatelů návykových látek, profesní vzdělávání, legislativa a kontrola zacházení s OPL a prekursory
- Ministerstvo práce a sociálních věcí – zlepšování dostupnosti a kvality a efektivity sociálních služeb pro uživatele návykových látek
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy – primární prevence návykových látek, časná intervence a vzdělávání pedagogů
- Ministerstvo vnitra – snižování dostupnosti drog prostřednictvím odhalování a potírání organizované výroby a distribuce nelegálních drog, kontrola dostupnosti legálních drog
- Ministerstvo spravedlnosti – legislativa v oblasti drog, protidrogové programy věznic
- Ministerstvo obrany – prevence užívání drog v armádě

- Ministerstvo zahraničních věcí – plnění úkolů vyplývajících z mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána
- Ministerstvo financí – pravidla financování, snižování nabídky drog
- Ministerstvo průmyslu a obchodu – regulace reklamy v oblasti legálních drog
- Ministerstvo zemědělství – ve spolupráci s Generálním ředitelstvím cel regulovat legální produkci máku a technického konopí

Obce a kraje

Obce a kraje jsou klíčovými partnery centrálních institucí při tvorbě národní protidrogové politiky při jejím zavádění do praxe na příslušných úrovních veřejné správy. Uskutečňují opatření, intervence protidrogové politiky s hlavními cíli a přitom zohledňují místní podmínky a potřeby (Národní strategie protidrogové politiky 2010 - 2018 , 2011).

Na základě zákona č. 167/1998 Sb. o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů kraje odpovídají za výkon kontroly ve zdravotnickém zařízení včetně lékáren (Národní strategie protidrogové politiky 2010 - 2018 , 2011).

Odborné společnosti, nestátní neziskové organizace a vysoké školy

Odborné společnosti, nestátní neziskové organizace a vysoké školy jsou klíčovými odbornými partnery institucí veřejné správy. Jejich zástupci se ve spolupráci s orgány veřejné správy podílejí zejména na plánování a realizaci opatření a aktivit protidrogové politiky, na jejich vyhodnocování a na zvyšování kvality a efektivity služeb, které poskytují s finanční podporou z veřejných zdrojů (Národní strategie protidrogové politiky 2010 - 2018 , 2011).

Zájmy odborné společnosti, nestátního a akademického sektoru jsou zastupovány prostřednictvím členství jejich reprezentantů v Radě vlády pro koordinaci protidrogové politiky a poradních a pracovních orgánech rady a pracovních skupinách sekretariátu rady a Národního monitorovacího střediska pro drogy a závislosti (Národní strategie protidrogové politiky 2010 - 2018 , 2011).

Shrnutí teoretické části

Trestná činnost související s šířením omamných a psychotropních látek, ať už je spojená s jejich výrobou, distribucí nebo užíváním je problém, který se netýká jen České republiky, nýbrž ho lze považovat za problém celosvětový. Jeho odhalování je jednou z priorit, která stojí v popředí zájmu nejen samotné policie. Důvodem není totiž jen potírání kriminality a odhalování pachatelů trestné činnosti, ale je spojená i se zdravotními komplikacemi, infekčními onemocněními, sociálním vyloučením ze společnosti. Z toho důvodu Česká vláda přistupuje k řešení tohoto problému komplexně a multidisciplinárně, což je patrné z úkolů jednotlivých ministerstev, krajů a obcí. Obecně lze říci, že hlavními cíli je snižování distribuce, poptávky a šíření návykových látek mezi lidmi ve společnosti.

Problémům je vždy lepší předcházet než je později řešit, proto v řešení drogové problematiky má své nezastupitelné místo prevence, na které se významně podílí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo vnitra a další. Na druhou stranu je však potřeba zmínit, že i přes sebelepší preventivní aktivity má jednu z největších a nenahraditelných rolí fungování rodiny, jež může ovlivnit své členy kvalitní výchovou a správným nasměrováním tak, aby se vyhýbali návykovým látkám obecně, volili mezi svými přáteli a naučili se efektivnímu využívání volného času. Dále aby se mladá generace naučila chápat význam norem, hodnot, nepodléhali jen konzumnímu způsobu života, ale naopak si uvědomovali, že svým jednáním ovlivňují nejen svůj život, ale mohou být přínosem i pro celou společnost.

Důvodů, proč se lidé uchýlí k užívání omamných a psychotropních látek, je mnoho. Ti, kdo se z důvodu své závislosti dostávají do rozporu se zákonem, protože se jim situace vymkla kontrole, jsou zátěží pro společnost. Vládní orgány pak musí hledat způsoby, jak se s takovými problémy vyrovnat. Jedním takovým způsobem je snaha o resocializaci vězněných osob, které se právě pod vlivem své závislosti ocitli ve výkonu trestu. Teoretická část této diplomové práce si klade za cíl seznámit s riziky drogové závislosti, jejími negativními dopady a trestně právními důsledky. Rovněž je záměrem nastínit, jaký podíl má sekundární drogová kriminalita v souvislosti s páchanou trestnou činností související s návykovými látkami, objasnit vývoj právní legislativy vztahující se k problematice drog a seznámit se současnými platnými zákony. Poslední oddíl je pak věnován tomu, jaké přístupy volí Vláda České republiky k vypořádání se s problémem drog.

6 Empirická část

Subkultura drogově závislých a drogová kriminalita z pohledu společnosti představuje poměrně závažný problém. Například z Výroční zprávy o stavu ve věcech drog v České republice z roku 2017, jež zkoumá mimo jiné i počty drogově závislých vyplývá, že se počty uživatelů návykových látek v roce 2016 pohybovaly kolem 45 tisíc osob. Z kriminalistických statistik pak lze odvodit, že drogová kriminalita představuje více než 1/3 z kriminality obecné. V návaznosti na tuto problematiku je záměrem v této práci zabývat se tím, co zapříčinilo u odsouzených drogovou závislost a jaké trestné činy v souvislosti se závislostí na drogách byly páčány.

Pro potřeby tohoto výzkumu je pozornost zaměřena na specifickou skupinu, a to uživatele drog, kteří se aktuálně nacházejí ve výkonu trestu za spáchané trestné činy, jichž se dopustili v souvislosti s užíváním OPL. Předmětem mého zájmu bylo, jak odsouzení uživatelé drog nahlízejí na skutečnost, že se stali uživateli návykových látek, páchali trestnou činnost, skončili ve VTOS a jestli u nich došlo k posunu hodnot, případně, jaké vize mají do budoucna.

Jelikož pracuji jako pracovník odborného zacházení ve vězeňství ve věznici s ostrahou, rozhodla jsem se využít příležitosti každodenního kontaktu s odsouzenými a uplatnit získané poznatky pro potřeby mé diplomové práce. Vzhledem k situaci, ve které se odsouzení nacházejí a s ohledem na její závažnost, volila jsem kvalitativní výzkum a design případové studie.

Následující část diplomové práce se zaměřuje na cíle výzkumu, výzkumné otázky, analýzu dat, které poskytují výsledky a výstupy z realizovaného výzkumu v designu případové studie.

S ohledem na výzkumný soubor a citlivost zkoumaných dat byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu, protože se snaží najít porozumění s ohledem na zkoumaný sociální problém. Jak uvádí Disman (1993 in Reichel, 2009): „Kvalitativní výzkum je nenumerické šetření a interpretace sociální reality.“ Reichel (2009) následně doplňuje, že jedinečnost kvalitativních přístupů není pouze v tom, že nepracují s měřitelnými charakteristikami. Pokoušejí se na určitý fenomén nahlížet v pro něj autentickém prostředí a vytvářet jeho obraz v co možná nejkompaktnější podobě, včetně podob jeho vztahů s dalšími aspekty apod. Údaje jsou získávány hlubším a detailnějším kontaktem s terénem. Obecně však lze říci,

že kvalitativní výzkum je takový, který nevychází ze statistických hodnocení. Jedná se o výzkum, který svým zaměřením sleduje lidské příběhy, jejich postoje, vztahy apod. Pro lepší nastínění konkrétní charakteristiky volí kvantitativní ukazatele, přičemž ale samotná analýza je kvalitativní. A jak také uvádí Pána (2007) potřeba kvalitativního výzkumu je dána rovněž předmětem výzkumného záměru a řada vědeckých oborů si přímo vyžaduje používání kvalitativních metod pro svůj postup, a to z důvodu shromažďování pramenných materiálů, provedení analýzy získaných údajů, studia děl z různých oborů, ať již filosofických, historických, antropologických a jiných.

V případě kvalitativního výzkumu neexistuje obecně uznávaný způsob jak postupovat při realizaci samotného výzkumu. Já jsem se ve své práci rozhodla zvolit doporučený postup dle Švaříčka a Šed'ové (2007), kteří zdůrazňují, že v kvalitativním výzkumu má být zastoupeno osm níže uvedených fází:

- Stanovení cílů výzkumu
- Vytvoření konceptuálního rámce
- Definování výzkumných otázek
- Rozhodování o metodách
- Zajištění kontroly kvality výzkumu
- Sběr dat a jejich organizace
- Analýza a interpretace dat
- Formulování závěrů do výzkumné zprávy

6.1 Cíl výzkumu a definování výzkumných otázek

Cílem výzkumu je analýza příčin vzniku drogové závislosti u odsouzených mužů a páchaná trestná činnost ovlivněná vzniklou závislostí, jež spadá do monitorované sekundární kriminality. Výzkum byl realizován v podmínkách výkonu trestu ve věznici s ostrahou, a to v období od listopadu 2019 do dubna 2020. S ohledem na respondenty a prostředí, v němž se aktuálně nacházejí, jsem se rozhodla zvolit kvalitativní výzkum. Jedná se o metodologii, která vede k odhalení podstaty jevů pomocí detailních informací, jež je šifrou k pravosti poznání. Podle Strausse a Corbinové (1999, str. 11) se metody kvalitativního přístupu užívají k odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o nichž toho ještě moc nevíme. Mohou být ale také použity k získání nových a neotřelých názorů na jevy, o nichž již něco víme. A konečně jak uvádí také Hendl (2005), že i když někteří metodologové považují

kvalitativní výzkum jako pouhý doplněk kvantitativních výzkumných strategií, přesto si postupně získal rovnocenné postavení mezi ostatními formami výzkumu.

Vzhledem ke zvolené problematice mohou vyvozené závěry přispět k obohacení drogové problematiky a následně posloužit případně jako zdroj informací pro tvorbu preventivních programů. Význam výzkumu může být rovněž přínosem v oblasti výchovně-vzdělávací, kdy poskytuje informace pro rodiče a pedagogické pracovníky, proč a jakým způsobem se osoba dostává do kontaktu s drogou, proč dochází k páchání kriminality a jejím trestně-právním důsledkům, a v neposlední řadě hodnotí i zdravotní dopady plynoucí z vytvořené závislosti.

Cíl diplomové práce jsem shrnula do pěti základních výzkumných otázek:

1) Jaký život vedli odsouzení v období před vytvořením závislosti na drogách?

Tato otázka nám má poskytnout informace o tom, v jakém prostředí se osoba pohybovala. Zda za příčinou vytvořené závislosti mohly stát například nějaké predisponující faktory, onemocnění, psychické potíže, závadové rodinné prostředí, vliv okolí a další příznaky.

2) Které faktory zapříčinily vytvoření drogové závislosti?

Zde mě zajímá samotný fakt, který způsobil, že osoba začala vyhledávat prostředí drogově závislých. Dále co člověka motivuje k tomu, aby se k užívání drogy uchýlil, své jednání opakoval, a to i přesto, že si uvědomuje hrozící rizika.

3) Jak se mění okruh známých a denní režim u osob závislých na OPL?

Když dojde v životě člověka k výměně zájmů, tak se s nimi obvykle mění i okruh známých, kteří jej v souvislosti s danou aktivitou spojují. To jací lidé člověka obklopují a jaký vedou život, jsou-li uživateli návykových látek, je cílem právě tohoto dotazu. Dále jsem chtěla od respondentů popsat jeden zcela běžný den z období, kdy byli aktivními uživateli drog. Dotaz měl být pojátkem k otázce následující, abychom plynule přešli od běžných denních aktivit k páchané trestné činnosti. Bylo třeba navodit uvolněnou atmosféru, aby byli odsouzení ochotni odpovídat, protože obecně platí, že odsouzení s pracovníkem vězeňské služby neradi mluví o své trestné činnosti.

4) Jakých trestných činů se odsouzení nejčastěji dopouští z důvodu své závislosti?

Závislostní chování je ve velké míře spojováno s kriminálním chováním. Záměrem této otázky bylo zjistit, jakých trestných činů se v souvislosti se závislostí na návykových látkách dotazovaní dopustili. Dále bylo cílem zjistit, zda se páchaná trestná činnost shoduje se statistickými zjištěními mapujícími sekundární drogovou kriminalitu v České republice.

5) Jak se mění postoj k hodnotám u odsouzených ve výkonu trestu?

Cílem této otázky bylo zjistit, jak respondenti, resp. odsouzení, nahlíží na svůj život, zda došlo k posunu hodnot a ke změně postoje v souvislosti s užíváním drog.

6.2 Formulování konceptuálního rámce

Konceptuální rámec výzkumu znamená systém konceptů, předpokladů, očekávání a teorií, které stojí u vstupu do výzkumného šetření. Pod hlavičku vytvoření konceptuálního rámce spadá formulování výzkumného problému, definování klíčových konceptů a nastínění teoretického kontextu (Švaříček a Šedřová, 2007, s. 64).

Ve své práci jsem se rozhodla věnovat specifické sociální skupině, která je součástí naší společnosti, a to subkultuře drogově závislých. Konkrétní pozornost pak je věnována osobám, jež byly přímými uživateli drog, a v důsledku toho se dopustili trestné činnosti, pro kterou byli odsouzeni k trestu odnětí svobody. Předmětem mého zájmu bylo zjistit, co vybraní odsouzení považují za příčinu své drogové závislosti, jaké trestné činnosti se dopustili, jak zpětně nahlíží na svoji „drogovou kariéru“, která je dovedla až do VTOS a jaké mají plány do budoucna.

Jako podklady na prostudování dané problematiky mi posloužila odborná literatura, internetové zdroje, dále výzkumy prováděné v Institutu pro kriminologii a sociální prevenci. V neposlední řadě mi posloužily a zároveň byly motivací i vlastní získané pracovní zkušenosti, které jsem nabyla při výkonu profese výchovného pracovníka ve věznici s ostrahou.

6.3 Výzkumná metoda

Pro výzkum je zvoleno empirické šetření, které je rozvrženo do dvou fází. První fází je strategie strukturovaného rozhovoru, přičemž designem výzkumu je případová studie, která patří k základním designům kvalitativního zkoumání. V této fázi je cílem zachytit poměrně velké množství dat, získané při rozhovorech s respondenty, které nám pomůže podhalit složitost případu v návaznosti na různé situace. Rozhovory, jež budou pořizovány, budou zaznamenávány ručním zápisem na arch papíru a následně přepisovány. Za respondenty jsou vybráni odsouzení, nacházející se ve výkonu trestu, kteří byli uživateli OPL a jejichž závislost je v kontextu s pácháním trestné činnosti přivedla do vězení. Druhá fáze je analýza dostupných materiálů, která rovněž patří k běžným postupům užívaných při kvalitativním výzkumu, a zároveň doplňuje data získaná při rozhovoru. Jako podklad mi posloužila komplexní zpráva, která je sestavována u každého odsouzeného po nástupu do věznice, a to v době, kdy je umístěn v nástupním oddílu. Pro vypracování této zprávy předchází, že je odsouzený podroben vstupní diagnostice a následně je sestavena penitenciární diagnóza. Dle Raszkové (2018) by penitenciární diagnóza měla vycházet: 1) z vyšetření intelektových schopností, dynamické struktury osobnosti se zaměřením na vývoj jedince v procesu socializace, na typ interpersonálního chování, na chování v zátěžových situacích a odolnost vůči psychické zátěži, na schopnosti a předpoklady pro další rozvoj osobnosti v oblasti zájmů, na problematické rysy osobnosti a návyky v chování, na zjištění drogové závislosti a závislosti na alkoholu, 2) z rozboru kriminogenní situace a motivace trestné činnosti a její zaměření; 3) zmapování a duálních problémů a dalších faktů. Následně data získaná z rozhovorů a komplexní zprávy budou kódována, kategorizována a zakotvena do tzv. paradigmatického modelu.

Kvalitativní metodologie, která je využita pro potřeby tohoto výzkumu umožňuje popsat výzkumný problém a zároveň poskytuje porozumění významům, kterým odsouzení připisují důležitost.

6.4 Zajištění kvality a kontroly výzkumu

Při realizaci každého výzkumu je třeba zamyslet se nad dosažením kvality zkoumání. Mezi základní kritéria, která se neodmyslitelně pojí s kvalitativním výzkumem, patří platnost, spolehlivost a přenositelnost.

Platnost nebo také validitu lze vyjádřit jako požadavek na výzkum, který má zajistit, aby zvolený výzkumný cíl s využitím vybrané metody odpovídal dosaženým výsledkům. Jinými slovy jde o zajištění toho, aby bylo skutečně zkoumáno, co zkoumáno být má.

V případě tohoto výzkumu je snaha zajistit validitu výzkumu zaměřenou na správnost formulování výzkumných otázek, sběru informací a vyhodnocení zjištěných dat.

Spolehlivost nebo také reliabilita je dalším hodnotícím kritériem. Jak uvádí Reichel (2009) reliabilita představuje snahu o zajištění maximální přesnosti ve smyslu stálosti nebo shody získaných výsledků. A Mišovič (2019) doplňuje že, když chceme odhadnout reliabilitu, je povinností výzkumníka, aby zdokumentoval svůj postup.

V tomto výzkumu je snaha o dosažení reliability realizována výběrem respondentů, kteří mají osobní zkušenosti s užíváním drog, pácháním trestné činnosti a pobytem ve výkonu trestu odnětí svobody. Dále je zaznamenáno užití zvolených technik, postup při realizaci výzkumu, interpretace dat a doložené citace textů čerpaných z odborné literatury, když bylo třeba opřít se o již vyvozenou teorii.

Jako posledním bodem zajištění kvality výzkumu je přenositelnost. Dle Švaříčka a Šed'ové (2007) kritérium přenositelnosti bývá v metodologické literatuře označováno také jako aplikovatelnost. Obě tato kritéria odpovídají staršímu konceptu vnější validity. Vnější validita vypovídá o tom, do jakého stupně mohou být výsledky zobecňovány na širší populaci. Tato technika je určena především k tomu, aby výzkum mohl být podroben posouzení o jeho přenositelnosti či aplikovatelnosti, a to nejen díky poznání platnosti vybudované teorie, ale současně i jejího omezení.

K zajištění přenositelnosti slouží především technika, která byla vybrána pro zdokumentování celého výzkumného procesu. Dále odůvodnění, proč byly vybrány právě určité konkrétní metody a spojení získaných výsledků s jinými již realizovanými výzkumy. V tomto případě byla použita metodologie kvalitativního výzkumu, strategie strukturovaného rozhovoru a design případové studie. Výzkum samotný se pak opírá o výsledky z výzkumů prováděné Institutem pro kriminologii a sociální prevenci zaměřené na strukturu sekundární drogové kriminality v podmínkách České republiky a drogovou kriminalitu z pohledu trestního zákoníku.

6.5 Výzkumný soubor a sběr dat

Protože pracuji ve věznici jako vychovatel, bylo mi umožněno provést rozhovor s odsouzenými, kteří se dopustili trestné činnosti v důsledku své drogové závislosti a byli pro tuto skutečnost odsouzeni k výkonu trestu odnětí svobody, který aktuálně vykonávají. Pro potřeby tohoto výzkumu byl proveden záměrný výběr respondentů, protože hlavním kritériem pro rozhovor bylo, aby klienti:

- 1) byli uživateli „tvrdých“ drog a
- 2) dopustili se páchaní trestné činnosti v důsledku závislosti na návykových látkách.

Jak uvádí Hendl (2016, str. 154) v kvalitativních výzkumech hrají důležitou roli tzv. gatekeepers, dveřníci. „Tyto osoby umožňují výzkumníkům pobyt v terénu a přístup k zajímavým skupinám i jedincům.“ V případě mého výzkumu tímto dveřníkem byl vedoucí oddělení výkonu trestu, který mi umožnil pohybovat se po věznici v prostorách, kam nemám běžně přístup, a provádět rozhovory s vybranými odsouzenými. Tomu předcházelo předložení žádosti, kde byl sdělen důvod a cíl výzkumu. Dále jsem musela zaručit, že získané informace budou použity výhradně pro studijní účely a data budou zpracována tak, aby nemohla být identifikována s konkrétní osobou. Za dalšího „dveřníka“ lze označit tamního psychologa, který mi vybral odsouzené, jež splňovali požadovaná kritéria a byli ochotni poskytnout své výpovědi pro potřeby mého zkoumání.

Samotné rozhovory probíhaly ve výslechové místnosti, kde se běžně odehrávají pohovory odsouzených s odbornými pracovníky, ale také výslechy kriminalistů v případě probíhajícího přípravného řízení, rozhovory s advokáty nebo sociálními kurátory, případně s jinými úředními osobami. U rozhovoru, pro účely této diplomové práce, byl přítomen odsouzený v roli respondenta a já v roli výzkumníka a tazatele. Ještě než došlo k samotnému absolvování rozhovoru, bylo třeba respondenty obecně seznámit se záměrem výzkumného šetření a jak bude naloženo s poskytnutými informacemi.

Před samotným rozhovorem byl nejprve každý respondent informován o tom, že rozhovor je zcela anonymní a slouží výhradně pro výzkumné účely. Na konci rozhovoru byl odsouzený požádán o svolení s použitím získaných dat pro tuto práci. Vzhledem k tomu, že do prostor věznice není možné vnášet žádná záznamová zařízení, byly rozhovory zaznamenávány ve zkratkách psanou formou na papír. Průběh rozhovoru závisel na povaze

a osobnosti klienta. Časové rozpětí rozhovorů se pohybovalo kolem 60 - 80 minut. Všichni respondenti dobře spolupracovali a byli vstřícní při doptávání.

Níže jsou uvedeny stručné charakteristiky dotazovaných osob. Jednotliví respondenti jsou pro potřeby identifikace označeni čísly 1 až 5. Charakteristika je vytvořena z informací získaných během rozhovorů a z analýzy dostupných dokumentů. Rozhovory plynuly přirozeně a respondenti ochotně odpovídali na položené otázky. Každý z nich se v průběhu rozhovoru dostával k novým tématům, která souvisela s výzkumným problémem. V průběhu rozhovoru jsem se cíleně vracela k připraveným otázkám, které souvisely s rozebíraným tématem. S ohledem na povahu zařízení, v němž byly rozhovory realizovány, probíhaly v přátelském duchu.

Respondent č. 1

Respondent je muž ve věku 29 let. Pochází z úplně funkční rodiny. Má jednoho sourozence. Poprvé se dostal do kontaktu s drogou ve 13 letech. K vytvoření závislosti došlo v 15 letech. Před vytvořením závislosti se věnoval aktivně sportu. Tuto aktivitu ukončil úraz kolene. Mezi vyzkoušené drogy patří marihuana, pervitin, extáze, kokain, heroin, houbičky. Odsouzený vychodil 8 tříd základní školy (7. třídu 2x opakoval). Vzdělání zakončil dosažením výučního listu z odborného učiliště. Dotazovaný má osm záznamů v rejstříku trestů a nyní se nachází poprvé ve VTOS.

Respondent č. 2

Respondent je muž ve věku 44 let. Jeho rodinné prostředí bylo úplné a funkční do 15 let dotazovaného. Dotazovaný má dva sourozence. Poprvé se dostal do kontaktu s drogou v 15 letech, kdy zároveň došlo, dle výpovědi respondenta, k vytvoření závislosti. Odsouzený zároveň uvádí, že v tomto období rovněž došlo k vytvoření závislosti. Mezi vyzkoušené drogy patří pervitin, kokain a extáze. Odsouzený vychodil 9 tříd základní školy, dále navštěvoval odborné učiliště, které nedokončil. Dotazovaný má šest záznamů v rejstříku trestů a nyní se nachází podruhé ve VTOS.

Respondent č. 3

Respondent je muž ve věku 28 let. Rodinné prostředí lze označit za úplné a funkční. Dotazovaný má dva sourozence. Poprvé se dostal do kontaktu s drogou ve 13 letech. K vytvoření závislosti došlo v 16 letech. Mezi vyzkoušené drogy patří marihuana a pervitin. Odsouzený vychodil 9 tříd základní školy, dále navštěvoval tři střední odborná učiliště. Žádné

z nich nedokončil z důvodu neomluvené absence. Dotazovaný má jedenáct záznamů v rejstříku trestů a nyní se nachází poprvé ve VTOS.

Respondent č. 4

Respondent je muž ve věku 45 let. Rodinné prostředí lze označit za úplné do 7 let dotazovaného, avšak i v tomto období se jednalo o prostředí dysfunkční. Nemá žádného sourozence. Od 7 let se označuje za kuřáka. Poprvé se dostal do kontaktu s drogou v 11 letech. Odsouzený zároveň uvádí, že v tomto období rovněž došlo k vytvoření závislosti. Mezi vyzkoušené drogy patří pervitin, braun, heroin. Odsouzený vychodil 9 tříd základní školy. Vzdělání zakončil dosažením výučního listu z odborného učiliště. Dotazovaný má devatenáct záznamů v rejstříku trestů a nyní se nachází poosmé ve VTOS.

Respondent č. 5

Respondent je muž ve věku 33 let. Výchova probíhala v neúplné funkční rodině. Do svých 10 let vyrůstal s matkou a starší sestrou. Od 13 let žil pouze s matkou. Do kontaktu s drogami přišel poprvé v 15 letech. Za závislého se považuje zhruba od 16 let. Mezi vyzkoušené drogy patří marihuana, pervitin, heroin, extáze, LSD, muškátový oříšek, houbičky, rajský plyn. Odsouzený vychodil 9 tříd základní školy, další studium ani nezkoušel. Ve výkonu trestu získal výuční list v oboru kuchař. Dotazovaný má třináct záznamů v rejstříku trestů a nyní se nachází potřetí ve VTOS.

7 Analytická část

Praktická část svým zaměřením navazuje na výše popsanou problematiku a potvrzuje některé uvedené výklady a teorie.

Pro interpretaci získaných dat byla vybrána případová studie. Ta, jak uvádí Sedláček (2007), je empirickým designem, jehož smyslem je velmi podrobné zkoumání jednoho nebo několika málo případů. Hendl (2016) dále doplňuje, že výzkum pomocí případové studie se stal základní součástí sociální vědy. V odborné literatuře je pak možné se setkat s několika možnými typy přístupu pro kvalitativní zkoumání.

Pro potřeby tohoto výzkumu byla zvolena osobní případová studie. Dle Hendla (2016, s. 103) jde o podrobný výzkum určitého aspektu u jedné osoby. Pozornost je věnována např. minulosti, kontextovým faktorům a postojům, které předcházely určité události (v našem případě se jedná o zjištění příčin, které mohou stát za experimentováním s drogami, což vedlo k vytvoření závislosti na OPL a k páčání trestné činnosti). Zkoumají se různé příčiny, determinanty, faktory, procesy a zkušenosti, které k dané skutečnosti měly vztah. Dále se při analýze dat zaměřují na analýzu orientovanou na případ, která dle Hendla (2016, s. 230) uvažuje o případu jako o celistvé entitě a hledá konfigurace, asociace, příčiny a následky uvnitř případu, případně provádí komparaci mezi několika málo případy. Je orientovaná na proces.

K zajištění uchování a organizaci získaných dat bylo třeba provést transkripci, kdy výzkumník pročítá zaznamenané informace, přepisy rozhovorů a analyzuje získaná data. Samotný způsob transkripce je značně individuální dle preferencí výzkumníka, případně dle zkoumaného problému. Pro potřeby tohoto výzkumu byla zvolena transkripce doslovná, čímž se rozumí, že dochází k převodu mluveného projevu do písemné podoby. Následně pro analýzu dat případové studie byly využity metody zakotvené teorie a technika otevřeného kódování, které slouží k tematickému rozkrývání textu a následnému odhalování určitých témat v získaných pořázených rozhovorech, přičemž každý z rozhovorů byl kódován samostatně. Následně byly hledány podobnosti, příčiny, důsledky a vzájemné souvislosti mezi jednotlivými rozhovory.

7.1 Otevřené kódování

Při zpracovávání výzkumné zprávy je otevřené kódování prvním krokem při práci se získaným materiálem. Výzkumník pročítá pořízené přepisy rozhovorů, rozklíčováá podobnosti, ale i rozdíly, hledá skrytá témata, vytváří kategorie, kterým přiřazuje kódy. Vytvořené kategorie mající významový smysl se vztahují k výzkumným otázkám a literatuře související s danou problematikou. Kódy pak reprezentují téma dané významové jednotky. Kódování v případě této výzkumné analýzy bylo prováděno ručně.

Tabulka 3 Kategorie, podkategorie a pojmy jako výsledek otevřeného kódování

Kategorie	Podkategorie	Pojmy
Rodinné prostředí	funkční prostředí	prostředí úplně fungující rodiny
	dysfunkční prostředí	dysfunkční vztahy mezi rodiči navzájem, mezi rodiči a dětmi; záškoláctví, úteky, drobné krádeže
Příčiny změn v osobním životě		úraz, smrt v rodině, stěhování, ústavní výchova, odchod člena rodiny
Rizikový životní styl (život na drogách)	užívání drog	měkké drogy, tvrdé drogy v období adolescence i v dospělosti
	život v subkultuře	kamarádi, parta, nový životní směr
Život na drogách		obstarávání financí, shánění drogy, forma zábavy
Kriminální chování		spáchané trestné činy
		dluhy z trestné činnosti
Budoucnost	vlastní vize	plány, ideje, sny, myšlenky

Kategorie 1 - rodinné prostředí

Pro zjišťování příčin, které mají dopomoci k dosažení výzkumného cíle, bylo třeba zaměřit se na mapování rodinného prostředí.

Poznávání mechanismu závislosti na drogách není jen otázkou kauzálních souvislostí, ale lze hovořit o kombinaci více faktorů. Patří sem rodinné prostředí, kde dochází k častým konfliktům mezi členy rodiny, a tím se vytváří „podhoubí“ pro vznik závislosti. Dalším faktorem je dědičnost. Například Šerý (2007) uvádí, že podíl genetických faktorů v multifaktoriální etiologii závislosti se pohybuje v rozmezí 40-60 %. Také věk hraje svoji roli. Podle Matouška (1997) právě období adolescence je kritickým obdobím. Do závislosti na návykových látkách spadají hlavně ti adolescenti, kterým chybí zázemí v rodině.

Na základě získaných rozhovorů jsem mohla vyvodit závěr, že pro vznik drogové závislosti není nutně podmínkou jen dysfunkční rodinné prostředí.

Podkategorie – funkční rodinné prostředí

Ve čtyřech případech z pěti dotazovaných bylo pojátkem funkční rodinné prostředí, ve kterém respondenti vyrůstali. Z toho tři respondenti vyrůstali v úplných rodinách a jeden respondent v rodině neúplné. U všech dotazovaných nastala v průběhu jejich života situace, která měla zásadní vliv na další fungování rodiny. To lze vyvodit ze získaných tvrzení: Respondent č. 1: *„Žil jsem s oběma rodiči a starším bratrem v rodinném domě. Rodiče měli pěkný vztah. Žili jsme v malém městečku poblíž Orlických hor. Vlastně jsem byl šťastné dítě.“* V rodině došlo ke změně situace, když respondentovi bylo 13 let, a to když, jak respondent vypověděl: *„Tatka v roce 1994 začal podnikat. Dařilo se mu, a tak se rozhodl, že založí další pobočku. Do svého podnikání zapojil i mamku. Oba rodiče odjížděli brzo ráno do práce a vraceli se až kolem 20. hodiny. Byli jsme s bráchou celé dny sami. Protože rodiče byli často pryč, nechávali nám doma peníze, kdybychom něco potřebovali, tak abychom si to mohli koupit. Peněz jsem měl vždycky dost.“* Za další ovlivňující faktor lze považovat úraz, který omezil respondenta v jeho koníčku, kterým bylo sjezdové lyžování. Podobně tomu bylo i v případě respondenta č. 2, který uvedl: *„Žil jsem v normální fungující rodině. Rodiče se měli rádi. Mamka byla bílá a otec je maďarský Róm. Měl jsem výchovu, jako mají běžné děti. Musel jsem doma pomáhat, když jsem šel ven s kamarády, tak jsem musel být ve 20 hodin doma. Rodiče mi pomáhali s učením a tak.“* V rodině ale nastala změna situace, když respondentovi bylo 15 let. Hlavním důvodem, co ovlivnilo rodinu a respondenta samotného, bylo, když, jak sám sdělil: *„Můj život hodně poznamenalo, když při autonehodě zemřela máma.“*

Respondent č. 3 svoji rodinnou situaci popisuje takto: *„Žil jsem s oběma rodiči a sourozenci*

na venkově. Normálně jsem chodil do školy jako každé jiné dítě. Za školu jsem nikdy nechodil.“ Změna nastala, když respondentovi bylo 12 let. *„Táta měl malou stavební firmu, která se mu rozjela. Potřeboval být blíž městu, tak naši koupili byt v Pardubicích.“* Respondent č. 5 vlastní rodinnou situaci vysvětluje následovně: *„Žil jsem s matkou a starší sestrou. Máma od táty odešla, když jsem byl ještě malý, byl to alkoholik. Ségra byla o 10 let starší.“* Ke změně ve smyslu fungování rodiny došlo, když se odstěhovala starší sestra. Respondent situaci popisuje takto: *„Dokud u nás bydlela ještě ségra, tak to bylo v pohodě, ale jak se odstěhovala, tak soužití jen s matkou jsem nedával.“*

Po setřídění získaných odpovědí lze konstatovat, že všichni dotazovaní pocházeli z funkčního rodinného prostředí. Zároveň ale v jejich životě došlo k situacím, které přispěly k zásadním změnám, jež ovlivnily jejich další životy.

Podkategorie – dysfunkční prostředí

V jednom případě z pěti dotazovaných, a to u respondenta č. 4, lze hovořit o dysfunkčním rodinném prostředí. Tento respondent sdělil: *„Asi do 10 let jsem žil s oběma rodiči. Matka byla hodně nemocná, otec částečně invalidní alkoholik. Doma nevládla dobrá atmosféra, rodiče se hádali. Otec mě často bil, hlavně když byl opilý. Utíkal jsem hodně k sousedům, tam jsem to měl rád. Často jsem u nich býval i přes noc. V 10 letech jsem přišel o oba rodiče. Nejdřív zemřela máma, to byl pro mě konec světa, a asi za 6 měsíců zemřel i otec.“*

Respondent se v dětství potýkal s negativními prožitky, které jej ovlivnily v postoji nazírání na svět kolem sebe i pro další život. Toto negativní vnímání bylo způsobeno neshodami mezi rodiči, nadužíváním alkoholu ze strany rodičů, fyzickým násilím, nedostatečnou péčí o dítě. Právě tyto události mohly zapříčinit, že v pozdějším věku došlo k vypěstování závislosti na drogách.

Kategorie 2 - příčiny změn v osobním životě

Do určité míry ovlivňuje vývoj adolescenta zkušenost s prožitou negativní událostí, které byl ve svém životě vystaven. Respondent č. 1 vypověděl: *„Ve 13 letech se mi stal úraz. Lékaři mi sdělili, že mě čeká operace kolene, výměna kloubu za umělý a že se sportu už nebudu moct věnovat. Pak už jsem mezi kluky, se kterými jsem trénoval, nechodil.“*

Respondent č. 2 vypověděl, že jeho život ovlivnila smrt matky, která nastala při autonehodě: „Táta chodil do práce a na výchovu nás tři nestačil. Vnímám jsem, že ztrácí přehled a využil jsem toho, abych mohl trávit víc času s kamarády.“ Respondent č. 3 sdělil: „Pro mě byla asi zlomová událost, když jsem se s rodiči a sourozenci přestěhoval do města, a pak když mi asi za rok byla zjištěna srdeční vada. Naši mi pak dovolili úplně všechno.“ Respondent č. 4 odpověděl: „Po smrti rodičů mě moje teta a strýc chtěli adoptovat. Chvilu jsem s nimi bydlel, ale nedával jsem to tam, utíkal jsem. Poslali mě na vyšetření do psychiatrické léčebny pro mladistvé v Bohnicích. Mysleli, že trpím nějakou poruchou z důvodu ztráty rodičů. Z léčebny mě pak poslali kvůli útěku do diagnostického ústavu, ale protože jsem i tam několikrát utekl, šel jsem rovnou do výchovného ústavu.“ Na otázku, proč utíkal od tety a strýce, odpověděl: „Oni po mě chtěli, abych dodržoval určitý režim, a to mi vadilo. Nebyl jsem zvyklý na pravidla.“ A konečně u respondenta č. 5 můžeme za negativní událost považovat odchod jeho sestry, která žila ve společné domácnosti s ním a jeho matkou, neboť, jak on sám udává: „Dokud u nás bydlela ještě ségra, tak to bylo v pohodě, ale jak se odstěhovala, tak soužití jen s matkou jsem nedával.“ Později respondent dodává: „Uvědomoval jsem si, že jsme hodně chudí, vadilo mi to.“

Dětství je na psychické úrovni obdobím klidu, zatímco dospívání je všeobecně považováno za období krize, zvratu a zmatku. Z psychologického pohledu je toto období nazýváno vývojovou krizí. Dospívající jsou hyperkritičtí, nejsou ochotni uzavírat kompromisy. Je pro ně typická snaha odlišit se a dosahovat intenzivních a mimořádných zážitků. Také proto jsou mladí lidé náchylní k experimentování s drogami (Marková, 2008, s. 190).

Všichni dotazovaní byli nuceni čelit nějaké ztrátě, ať už to byl úraz, smrt v rodině, odchod člena rodiny nebo stěhování se z místa bydliště, a s tím související odloučení od spolužáků, kamarádů a přátel. Toto vše může v životě dospívajícího člověka zapříčinit, že hledá nějaké vnitřní zadostiučinění, které má být reakcí na vzniklé potíže a současně projevem protestu. Rovněž hledá něco, co mu pomůže řešit jeho současnou situaci nebo mu nahrazuje něco důležitého, co momentálně postrádá. K uvedenému doplňuji, co uvádí Marková (2008), že: „...nejvýznamnějším rizikovým faktorem ve vztahu k problémovému chování se prokázala funkčnost rodiny.“

Kategorie 3 - rizikový životní styl

„Rizikové chování dětí a mládeže lze považovat za interdisciplinární problém, který je předmětem zkoumání více vědních disciplín, především pedagogiky, sociologie, psychologie, kriminologie, medicíny či adiktologie“ (Hoferková, 2017, s. 97) .

Jak již bylo výše uvedeno, pro zdravý vývoj mladých lidí je důležité kvalitní, stabilní a bezpečné rodinné zázemí. Vedle toho jsou důležité i další sociální vazby mimo rodinu jako jsou přátelé, spolužáci, vrstevníci. Důležitý je i duševní vývoj jedince a jeho pozitivní vztah k sobě samému.

Mladý člověk, který prochází v období dospívání výraznými vývojovými změnami, je velmi zranitelný. Z tohoto pohledu je dospívající mládež považována za jednu z nejohroženějších populačních skupin. Určitá část mládeže přebírá nevhodný životní styl, který je velmi rizikový z hlediska zdravotních následků (Marková, 2008, online).

Rizikové chování bývá dle Nielsen Sobotkové (2014) velmi často – vzhledem k osobnostnímu vývoji jedince – účelové a v tomto smyslu funkční. Pomáhá řešit aktuální potřeby, tedy zvýšit vlastní sebevědomí či pocit identity, sebedůvěru, zapojit se do skupiny vrstevníků apod. (Nielsen Sobotková, 2014 in Hodná, 2019).

Podkategorie - užívání drog

V období dospívání je typické, že mladí lidé mají tendenci více riskovat, pokoušet hranice svých možností a často si nepřipouštějí případná rizika svého jednání a potenciální následky s tím spojené. V souvislosti s jejich způsobem života jsou vystavováni celé řadě rizik, která jsou charakteristická pro období adolescence. Rizikové chování u adolescentů představuje problémem, který se projevuje také v souvislosti se zneužíváním návykových látek, tabákových výrobků, alkoholu i touha po sexuálních zkušenostech. Návykové látky vyvolávají pocit libosti. Jenže je to libost na dluh, za kterou později mnozí zaplatí trýzněním.

Jedním druhem rizikového chování je již zmiňované závislostní chování, kam patří i užívání návykových látek.

U respondentů, se kterými byly prováděny rozhovory, bylo užívání drog spojeno s touhou po změně a také jako východisko z jejich aktuální situace, ve které se nacházeli. Respondent č. 1 uvádí: *„...měl jsem plno volného času“; „...cítil jsem potřebu, že musím*

někam patřit“; „ ... rozhodl jsem se, že zkusím drogy“; „...najednou jsem věděl, že chci zkusit právě tohle“. Respondent č. 2 uvedl, že chtěl trávit více času s kamarády. Na položenou otázku uvedl: *„Kdyby žila máma, tak jsem drogy nikdy nebral a ve vězení bych neskončil“; „...chtěl jsem trávit více času s kamarády“; „k drogám mě strhla parta, ve které jsem se pohyboval“.* Respondent č. 3 svoji situaci popisuje takto: *„...neměl jsem s kým trávit volný čas“; „...scházel jsem se s lidmi, kteří neměli dobrou pověst“; „... protože tam kouřili trávu všichni, tak jsem to chtěl zkusit taky“.* Respondent č. 4 odpověděl, že k drogám se dostal, když byl na útěku z výchovného ústavu. Vypověděl: *„...setkal jsem se s lidmi, co brali drogy“; „...hned napoprvé jsem si dal pervitin do žíly a zalíbilo se mi to“.* Respondent č. 5 uvedl, že jeho důvodem, proč začal experimentovat s drogami, byla touha po volnosti.

Rizikové chování může u dospívajících sloužit významným sociálním a osobním účelům, a pokud jim nejsou nabídnuty alternativy, které jim mohou poskytnout podobné uspokojení, těžko budou rizikové chování opouštět.

Podkategorie – Život v subkultuře

Z odborné literatury se můžeme dočíst, že rizikové chování mládeže je v období dospívání poměrně běžné a významnou roli v něm sehrává uspokojování emocionálních potřeb, jako je potřeba nezávislosti, potřeba uznání vrstevnickou skupinou, tzv. potřeba sebepotvrzení.

Potřeba sounáležitosti s druhými patří mezi základní potřeby člověka. Americký psycholog Abraham Maslow, který sestavil hierarchickou pyramidu potřeb, řadí dokonce potřebu sounáležitosti, lásky a přijetí již na 3. příčku z 5. definovaných. Tuto potřebu touží člověk naplňovat hned po dosažení potřeb fyziologických a dodání potřeby jistoty a bezpečí. Jedná se o potřebu, která bývá také někdy označována jako potřeba sociální, kam lze zařadit přátelství, akceptování a soudržnost se skupinou, neformální vztahy. Tato potřeba je hnána motivací, tedy jakousi vnitřní, ale i vnější pohnutkou, jež podněcuje naše chování k dosažení vlastního cíle. Potřeba sounáležitosti může být současně motivována tím, že touží-li člověk po sounáležitosti s konkrétní skupinou, začíná vnímat i její potřeby, jež se následně stávají jeho potřebami vlastními. Například Ošmerová (2010) se k dané problematice vyjadřuje, že na děti, v období dospívání, mají velký vliv vrstevníci. Cítí velkou potřebu být součástí nějaké skupiny vrstevníků, kterou může vnímat jako určitou prestiž. Potřeba je tak silná, že mladý člověk začne být konformní k normám vrstevníků a může dojít i ke změně v oblasti

postojů k návykovým látkám. Rodiče by se proto měli seznamovat s kamarády svého dítěte a zajímat se, kde a jak s nimi tráví čas.

Naplňování potřeby sounáležitosti můžeme registrovat u všech dotazovaných respondentů, kdy první z nich uvádí: „*Cítil jsem potřebu, že musím někam patřit, někam zapadnout.*“ Z výpovědi lze usuzovat, že naplňování potřeby se dostavilo po odloučení od skupiny, s níž byl před úrazem v kontaktu. Dalším důvodem mohla být nedostatečná pozornost rodičů, která byla způsobena jejich pracovním vytížením. Druhý respondent uvedl, že chtěl trávit více času se svými kamarády. Naplňování potřeby sounáležitosti u tohoto dotazovaného mohlo být motivováno nedostatečným uspokojením citových potřeb, které se dostavily po ztrátě matky. Třetího respondenta ovlivnilo, že se rodina přestěhovala a byl nucen hledat si kamarády v místě nového bydliště. On sám popisuje: „*... bydleli jsme v paneláku na sídlišti, kde jsem vůbec nikoho neznal. Chodil jsem ze školy rovnou domů, protože jsem neměl s kým trávit volný čas.*“ Dále se z rozhovoru dovídáme, že: „*Seznámil jsem se s dvěma kamarády, kteří bydleli ve stejném domě jako já. S těmi jsem chodil ven a trávili jsme společně hodně času. Oni mě seznámili s dalšími lidmi, kteří neměli na sídlišti moc dobrou pověst. Začal jsem se tajně s nimi scházet.*“ Čtvrtý respondent vypovídá: „*Když jsem byl na útěku z Bohnic, tak jsem se seznámil s lidmi, co berou drogy.*“ Když byla položena otázka, proč respondent setrval právě v této skupině, jeho odpověď zněla: „*Chtěl jsem být jako oni. Ti lidé byli naprosto v pohodě.*“ U tohoto dotazovaného byly uspokojovány citové potřeby v nedostatečné míře již od raného dětství, kdy se musel, stejně jako respondent č. 2, vyrovnávat se ztrátou matky a následně i se ztrátou otce. Z toho lze usuzovat, že touha po sounáležitosti byla motivována velmi silně. Pátý respondent v průběhu rozhovoru poukazoval na neshody se svojí matkou, která mu neumožňovala trávit čas s kamarády dle jeho vlastních potřeb. On sám vypovídá: „*Chtěl jsem víc volnosti, prostě něco jiného než chtěla ona.*“ Dále respondent sděluje, jak na něho dopadalo nedostatečné uspokojování materiálních potřeb, které porovnával podle svých kamarádů.

Kategorie 4 – život na drogách

Existence vztahu mezi užíváním drog a páčáním trestné činnosti je v odborné literatuře poměrně bohatě popsána. Charakter tohoto vztahu však již zdaleka tak zřejmý není. Přinejmenším nelze na základě dostupných poznatků jednoznačně konstatovat, že by užívání drog přímo vedlo k páčání trestné činnosti. Kauzalita mezi uvedenými jevy nebyla prokázána. Jejich korelace spíše vyplývá ze skutečnosti, že oba jevy souvisejí s podobnými

faktory, mezi které patří např. sociálně ekonomická deprivace. Rizikové faktory mohou být buď indikátory protispolečenského chování či jeho možnými příčinami. To jest, určité druhy chování mohou buď odrážet protispolečenskou tendenci, nebo být její příčinou, anebo obojí. Drogy v tomto smyslu mohou symbolizovat životní styl, nebo může užívání drog vyvolat protispolečenské chování pod jejich vlivem. Kriminální aktivita a užívání drog se tedy mohou navzájem posilovat v tom smyslu, že osoby z deviantního kriminálního prostředí jsou více ohroženy vznikem problémů s drogami a osoby s problémy s drogami jsou naopak vystaveny vyššímu riziku zapojení do trestné činnosti (Trávníčková, 2010).

To, jakým způsobem se prolíná trestná činnost v životě člověka závislého na návykových látkách, je záměrem tohoto oddílu. Všem respondentům za tímto účelem byla položena otázka: Jak vypadal jeden běžný den v době jejich závislosti. Tato otázka měla být jakýmsi „oslím můstkem“, než se budu doptávat na konkrétní páchanou trestnou činnost, o které odsouzení většinou neradi mluví.

Respondent č. 1 na otázku jak vypadal takový běžný den, kdy už si uvědomoval, že ho drogy v životě ovlivňují, odpověděl: *Tak třeba, když jsem chodil na „učňák“, tak jsem jednou sebral mamce auto a jel jsem si sehnat drogy. No a pak jsem se stavil za „kámošema“ a vyrazili jsme si do města. Blbli jsme a „flákali se“ po městě. Na dotaz, zda už v té době vlastnil řidičské oprávnění na motorová vozidla, odpověděl, že nevládnul. V pozdějším stádiu závislosti vypadal jeho běžný den takto: Když jsem byl starší, tak jsem si koupil pozemek, kde byla taková bouda a tam jsem si sám vařil, myslím, drogy. Jezdil jsem do Polska pro léky. Nikdy jsem s tím ale neobchodoval. Když přišel „kámoš“, jestli něco mám, tak jsem prodal, někdy i dal, to jo, ale jinak jsem drogy neprodával. Ve 22 letech jsem si uvědomil, že mi starost o drogu zabírá veškerý můj čas. Bez drogy jsem vlastně už ani nevycházel ven.* Respondent č. 2 na otázku odpověděl: *Víte, můj život byl hodně o sexu. Byl jsem mladý, s ničím jsem neměl problém. Sex jsem měl rád. No a drogy to ještě víc podpořily. Takže jsem trávil hodně času s kamarády. Nešli jsme do školy, byli jsme u někoho doma a tam se souložilo celou dobu. Nechci se chlubit, ale já mám docela velké přirození. Neměl jsem problém uspokojit jakoukoliv ženu, na věku nezáleželo. Mě sex skutečně bavil. Zažil jsem situaci, kdy jsem „prosouložil“ tři dny. Měl jsem pocit, že jsem bůh. Byl jsem vždycky štíhlý, dobře jsem vypadal, tak jsem to zkusil i jako pornoherec. Byly za to dobré peníze. Když byl respondent tázán, aby popsal průběh dne o pár let později, tak odpověděl: *U mě se to točilo vše kolem sexu. Měl jsem známou, která vlastnila v Praze klub, kde se pořádaly swingers párty. Takže jsem si řekl, že si pojedou užít. Já jsem bral pervitin, potom se chuť na sex ještě**

zvyšuje. Jel jsem do Prahy, tam si dal dávku a zábava mohla začít. Odpověď respondenta č. 3 zněla takto: Nevím, co bych vám měl odpovědět. Člověk na perníku skoro nespí. Zažil jsem třeba, že jsem celý týden vůbec nespal. Pro člověka, co bere, je důležitý den i noc. Prostě potřebujete celých 24 hodin, aby člověk všechno stihnul. Takže jsem přes den chodil do práce a v noci jsme se scházeli s „kámošema“. Jeli jsme se třeba jen tak projet autem. Jednou se mi stalo, že jsem usnul při 170 km/h rychlosti za volantem. Byl jsem pak 2 měsíce v nemocnici a další 2 měsíce jsem jezdil na vozíku. To bylo, když jsem poprvé přišel o „papíry“. K uvedenému tento respondent ještě následně dodal: Ještě jsem si na něco vzpomněl. Měl jsem kamaráda, co měl firemní auto. Jednou jsme si jeli dát jointa. No a jak tam tak sedíme, tak tam dorazili jiní dva známí. Řekli nám, že před hřbitovem je zaparkované auto, které je odemčené, a jsou v něm klíče. Tak jsme si ho vzali a jeli se projet. Jezdil jsem s ním pak ještě asi týden, než mě chytli „policajti“. Bylo to při běžné silniční kontrole. Samozřejmě jsem se nechtěl nechat chytit, tak začala honička. Chytli mě až u Čáslavi, a to jen proto, že mi došel benzín. Sami policajti mi říkali, že jsem jel dobře (smích). Respondent č. 4 řekl: Ráno vstanete, najíte se, spácháte hygienu, dáte si drogu, pak to obvykle končí sexem. Pak se zase najíte a přemýšlíte, kam vyrazit sehnat peníze. Když byly prachy, tak jsem se spojil s dealerem, jestli má drogy. Pak jsme si dali další dávku a šli třeba hrát automaty. Já, protože vykrádám auta, tak jsem vyšel s přítelkyní do ulic a hledal auta, kde je nějaká GPS navigace. Přítelkyně mi dělala „zed“ a já pak vybral auto. No a potom jsem to šel hned zpeněžit. Nechodil jsem krást ale každý den. Byl to zkrátka život ze dne na den. A konečně odpověď respondenta č. 5: Člověk vlastně pořád jen čeká, až mu někdo zavolá, že chce drogy. Takže, když zazvonil telefon, tak jsem nabalil, co jsem potřeboval, a vydal jsem se prodávat. Předtím jsem si ještě vzdal dávku, abych vydržel fungovat. Bydleli jsme v Praze a prodávat se jezdilo do centra. To kvůli utajení. Cestou zpátky jsem nakoupil jídlo. Když jsem se vrátil na byt, vyvenčil jsem psa a přemýšlel o tom, co se bude dít večer. Zde jsem chtěla respondenta přimět k tomu, aby se pokusil popsat den od okamžiku, kdy se probudí, kdy pro něho začíná den. Na to dotazovaný odpověděl: Víte, když člověk jede na drogách, tak vlastně ani spát nechodí. To jedete v kuse. A jinak jste nedělal nic jiného? Taky jsem chodil často do Pyramidy. To je hotel v Praze. Dřív se tam dalo běžně projít, aniž by si vás někdo všimnul. Člověk si tam mohl zajít do sauny, do bazénu, když věděl jak na to. Později jsem zjistil, že jsou tam odemčené pokoje, tak jsem tam začal krást. Pak se tam zavedly karty na zamykání pokojů, ale to jsem se v pohodě naučil otevírat a začal jsem krást ve velkém. I když jsem měl peněz dost z prodeje drog, tak jsem stejně chtěl mít víc a víc.

Z jednotlivých odpovědí vyplývá, že drogy ovlivňovaly život všech dotazovaných. U respondentů č. 1, 3, 4 a 5 můžeme zaznamenat dopouštění se trestné činnosti pod vlivem návykových látek, ať již se jedná o krádeže, šíření toxikomanie nebo řízení motorových vozidel pod vlivem návykové látky. Zatímco u respondenta č. 2 shledáváme „pouze“ rizikové chování v sexuální oblasti, které lze považovat z hlediska závažnosti pro společnost jako za asociální jev, jenž bývá v odborné literatuře označován často za předstupeň chování antisociálního.

Kategorie 5 – kriminální chování

Na drogovou kriminalitu lze nahlížet ze dvou úhlů pohledu. Na jedné straně představuje skupinu páchaných trestných činů z důvodu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a šíření toxikomanie. Tyto vyjmenované trestné činy, označované také jako obecně nebezpečné, jsou obsaženy v trestním zákoníku hlava IV. Na straně druhé lze nahlížet na drogovou kriminalitu jako na opatrovací, nebo také kriminalitu sekundární, a právě tento druh páchané trestné činnosti je předmětem tohoto zkoumání. Jedná se o takovou trestnou činnost, jejichž skutková podstata je spojená s užitím návykové látky nebo její absencí. Pachatel je hnán potřebou opatřit si drogu nebo finance na ni. Taková trestná činnost spadá do kriminality majetkové, kam patří např. krádeže, podvody, nebo násilné trestné činnosti, které představují např. ublížení na zdraví, omezování osobní svobody, loupež, vydírání aj., nebo se může jednat o páchání činů obecně nebezpečných, kde převládá nejčastěji řízení motorových vozidel pod vlivem návykové látky. Přičemž lze dále rozdělovat, zda uživatel měl řídičské oprávnění, či nikoliv. V případě opakovaného jednání se pak pachatel dopouští maření úředního rozhodnutí a následně končí ve výkonu trestu odnětí svobody.

V r. 2017 bylo v ČR zjištěno celkem 120,4 tis. vybraných ekonomicky motivovaných trestných činů (60 % všech zjištěných TČ celkem), z nich odhadem 35 % (42,3 tis.) spáchali uživatelé drog. Nejvyšší podíl představovaly krádeže. Z vybraných 120,4 tis. zjištěných trestných činů bylo objasněno 43,6 tis. TČ, z nich odhadem 25 % (10,1 tis.) spáchali uživatelé drog. Odhadovaný podíl vybrané ekonomicky motivované trestné činnosti spáchané uživateli drog od r. 2011 nepatrně vzrostl, a to jak u zjištěných, tak u objasněných trestných činů. Ekonomicky motivovaná sekundární drogová kriminalita je pravidelně zjišťována také v dotazníkových studiích mezi odsouzenými vězni. V r. 2018 tvořilo výzkumný soubor 1695 respondentů. Krádeže nebo jiného trestného činu či přestupku za účelem pořízení prostředků

na nelegální drogy se podle výsledků někdy v minulosti dopustilo 23 % odsouzených. (NMS, 2018).

Tato kategorie si klade za cíl zaměřit se na konkrétní trestné činy, kterých se dopustili dotazovaní respondenti, a dále porovnat, zda jejich skutková podstata odpovídá statisticky objasněné sekundární kriminalitě.

Tabulka 4 Odhad podílu vybraných objasněných trestných činů spáchaných uživateli drog v roce 2011, 2013, 2015, 2017 v %

Skutková podstata TC*	2011	2013	2015	2017
Krádež	32,6	32,2	31,0	32,0
Krádež a neoprávněné užívání cizí věci	32,2	37,8	49,0	38,1
Krádež a porušování domovní svobody	27,3	30,1	33,8	32,5
Loupež	36,1	35,8	35,1	30,5
Neoprávněné držení platebního prostředku	36,6	32,6	34,0	37,4
Omezování a zbavení osobní svobody	3,9	3,7	5,6	4,9
Podvod	22,4	21,1	23,8	20,2
Porušování domovní svobody	20,8	23	25,1	24,8
Umyslné ublížení na zdraví	7,6	10,3	11,7	15,6
Vraždy loupežné	0,0	0,0	0,0	16,7
Vydírání	10,3	8,2	10,5	14,4
Zanedbání povinné výživy	7,3	8,3	8,8	8,7
Zpronevěra	17,0	12,8	15,2	16,4
Celkem	23,2	24,4	24,7	24,9

Zdroj: Možnosti zjišťování míry a struktury sekundární drogové kriminality v podmínkách České republiky (Roubalová, 2019, s. 27)

Na dotazovanou otázku, jaké trestné činnosti se odsouzení dopustili, odpovídali následovně. Pro lepší přehlednost jsou odpovědi zaznamenány do tabulky.

Tabulka 5 Jaké trestné činnosti se odsouzení dopustili

Respondent	Páchaná trestná činnost					
č. 1	krádež	podvod				ohrožování pod vlivem návykové látky
č. 2				vydírání		
č. 3	krádež		zpronevěra			ohrožování pod vlivem návykové látky
č. 4	krádež	podvod				
č. 5	krádež				šíření toxikomanie	

Ze získaných odpovědí můžeme vyvodit, že na prvním místě si stojí trestný čin krádeže § 205 trestního zákona, což odpovídá statistickým údajům sekundární kriminality pořizovaných při výzkumném šetření Institutem pro kriminologii a sociální prevenci. Tento trestný čin byl zaznamenán ve čtyřech případech z pěti dotazovaných respondentů. Na druhém místě se pak objevuje podvod § 209 trestního zákona, který se vyskytuje ve stejné míře jako trestný čin ohrožování pod vlivem návykové látky §274 trestního zákona, který není v námi uvedených statistických datech zohledňován, ale spadá rovněž do obecné kriminality stejně jako kriminalita majetková. Zároveň však uvádím, že v obou mnou zaznamenaných případech (tj. ohrožování pod vlivem návykové látky) se jedná konkrétně o řízení motorových vozidel pod vlivem návykové látky a dále se u obou odsouzených prolíná současně trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí § 337 trestního zákona, kdy byl oběma odsouzeným vydán zákaz řízení motorových vozidel a také odebráno řidičské oprávnění. Vzhledem k tomu, že cílem této práce je hledání souvislosti mezi drogovou závislostí a její vazby na páchanou trestnou činnost, domnívám se, že i § 274 a § 377 trestního zákona zde má své opodstatnění. Vráťím-li se k trestnému činu podvodu, jenž se ve skupině pěti respondentů vyskytuje ve dvou případech, je také zahrnován a evidován ve statistických zjištěních sekundární kriminality páchaných drogově závislými. Další trestný čin je šíření toxikomanie § 287 trestního zákona, který se v tabulce vyskytuje jedenkrát. Tento trestný čin je řazen sice do primární kriminality (viz kapitola 1.4 drogová kriminalita), ale opět považuji za opodstatněné se o tomto § zmínit. Totiž § 287 říká že: „*Kdo svádí jiného ke zneužívání jiné*

návykové látky než alkoholu nebo ho v tom podporuje nebo kdo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří, bude potrestán“. I přesto, že byl trestně stíhán a odsouzen za § 287 trestního zákona pouze jeden respondent, dopustili se jeho porušení všichni odsouzení, jak mi sdělili v průběhu realizovaných rozhovorů. Jako poslední zaznamenaný trestný čin je vydírání § 175 trestního zákona, jenž je jeden z nejméně častých páchaných trestných činů, a tento čin se ve skupině pěti odsouzených vyskytuje rovněž jedenkrát.

I když šetření bylo prováděno jen s malou skupinou respondentů, lze vyvodit, že získaná data se přibližně shodují s daty vztahující se k páchané sekundární kriminalitě tj. trestné činnosti pod vlivem návykových látek.

Podkategorie – dluhy z trestné činnosti

Vztah mezi užíváním návykových látek a nepříznivou socioekonomickou situací je obousměrný. Pro uživatele návykových látek představuje sociální exkluze významnou bariéru návratu do společnosti. Uživatelé drog jsou ve vyšší míře nezaměstnaní a mají problémy s bydlením. Nestabilní bydlení a také zadluženost jsou významnou překážkou úzdravy a sociální integrace a bez pomoci často představují neřešitelný problém (NMS, 2019, s. 7).

Mezi problémovými uživateli drog v kontaktu s nízkoprahovými programy převažuje nestabilní ubytování (68 %) a nestabilní, případně nelegální příjem (52,3 %). Platný občanský průkaz a průkaz zdravotní pojišťovny nemá 20,9 %, resp. 29,8 % problémových uživatelů drog. Zadluženo je 81,9 % klientů, 72,7 % z nich mělo o svém zadlužení přehled. Výše dluhu dosahovala v r. 2019 od 100 Kč do 9,1 mil. Kč, průměrná výše dluhu byla 573 tis. Kč, medián 200 tis. Kč. (NMS, 2019, s. 8)

Při dotazování respondentů, zda mají nějaké dluhy z páchané trestné činnosti jsem obdržela následující odpovědi:

Respondent č. 1: *Jo. Asi 80 000 Kč.*

Respondent č. 2: *Ne, nemám. Ze soukromého života jsem si žádné dluhy nepřinesl a ve vězení jsem si dluhy neudělal. Vždy jsem se snažil chodit do práce, tak že ani Vězeňské službě nic nedlužím.*

Respondent č. 3: *Něco mám, ale přesnou částku neznám.*

Respondent č. 4: *Mám, ale nevím přesně kolik.*

Respondent č. 5: *Mám. Je to něco kolem 200 tisíc korun, možná o něco víc. Přesně nevím.*

Tato otázka mě zajímala i z profesního hlediska, neboť znalost finanční situace, nebo chceme-li dluhové problematiky, je jedním ze základních předpokladů, když odsouzení žádají o podmíněčné propuštění z výkonu trestu. Je častým dotazem u soudního projednávání, zda má odsouzený přehled o svých dlužích, zda zná celkový počet subjektů, kterým byla způsobena škoda a případně, jestli se snaží vzniklé dluhy splácet. Tato otázka je cílena na odsouzené záměrně, protože poskytuje jakýsi předobraz toho, zda odsouzený má v úmyslu skutečně vést po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody řádný život.

Ze získaných odpovědí vyplývá, že respondent č. 2 žádné dluhy nemá, respondenti č. 1 a č. 5 pouze odhadují výši svého dluhu a zbývající respondenti č. 3. a 4. přesnou výši svého dluhu neznají. Na základě těchto zjištění lze usuzovat, že otázka dluhové situace není stěžejní záležitostí, které se chtějí odsouzení po propuštění věnovat.

Kategorie 6 – budoucnost

Výkon trestu odnětí svobody kromě jiného poskytuje odsouzeným dostatek prostoru na přemýšlení. Pro člověka je velmi obtížné, aby dokázal nemyslet. I v případě pracovní aktivity, čtení, odpočinku, cvičení, při jídle a dalších činnostech nám sklouzávají myšlenky na rodinu, přátele, spolupracovníky, domácí mazlíčky apod. Odsouzení myslí na své blízké a přemýšlejí o tom, jaké to bude, až se ocitnou opět na „svobodě“. K tomu, jaké to skutečně bude, až budou odsouzení propuštěni, jim pomáhají resocializační programy, které jsou ve věznicích realizovány. Hodná (2020) uvádí, že: „jednotlivé programy jsou pak zaměřené s ohledem na charakter trestné činnosti. Zaměřují se na získání adekvátního náhledu, na spouštěcí mechanismy a zdroje trestné činnosti, na rizikové faktory, které je ovlivnily, a na možné důsledky vlastního problémového chování, včetně jeho prevence recidivy. V průběhu těchto programů lze projevat aktivitu, samostatnost a schopnost otevřeně hovořit k probíraným tématům. Prokazovat tak snahu pracovat na sobě samém v oblasti žádoucí změny názorů, postojů a chování. Činnost programů zajišťují odborní zaměstnanci, kteří byli na tuto činnost speciálně vyškoleni.“

„Jednotlivé programy chování probíhají nejčastěji v šestitýdenních cyklech. V každém týdnu probíhala jedna aktivita zaměřená na jiné téma. Programy jsou vnímány jako

dlouhodobě přínosné, a to jak pro samotné odsouzené (kladné hodnocení: možnost hovořit o trestné činnosti a o okolnostech s tím souvisejících, terapeutický přínos), tak pro personál (získání nových zkušeností a náhledu, odborný růst, rozvoj dovedností v práci se specifickou skupinou). Tyto programy jsou často pořádány ve spolupráci s probační a mediační službou“ (Hodná, 2020).

Při kladení otázky, jaké plány mají odsouzení po ukončení výkonu trestu a jak vidí svoji budoucnost jsem obdržela následující odpovědi. Respondent č. 1 odpověděl: *Mám byt, ten mi kdysi koupili ještě rodiče, takže se mám kam vrátit. Rozhodně už ale nechci skončit na drogách. Byla to blbost. Tím, že se mi nepovedlo spáchat sebevraždu, tak jsem si uvědomil, že tady mám nějaký úkol. Za pár měsíců budu žádat o podmíněčné propuštění. Chtěl bych pak pracovat v domě pro duševně postižené. Něco mi říká, že to by mělo nějaký smysl, tam bych se cítil být užitečný.* Z odpovědi tohoto odsouzeného lze dedukovat, že své předsevzetí myslí vážně, protože se za tímto účelem vzdělával jako pomocník ve zdravotnictví. Jeho plány jsou konkrétní a mají jasný cíl. Navíc je třeba zmínit fakt, že se jedná o poprvé trestanou osobu. Dále je tento dotazovaný v kontaktu se svými rodiči. Nedošlo i přes veškeré skutečnosti k přetrhání sociálních vazeb mezi členy rodiny, což má pro návrat do života po ukončení výkonu trestu jednu z nezastupitelných rolí. Respondent č. 2 na dotaz odpověděl následující: *Chtěl bych si dát život do pořádku. Je mi 38 let. Z drog jsem se dostal a už je nikdy nechci vidět. Drogy člověku nic nedají. Nejdřív si myslíte, že je s nimi život lepší, ale to je jen taková iluze. Příští měsíc si budu podávat žádost o podmíněčné propuštění z výkonu trestu. Mám sehnanou práci, tak doufám, že mi to vyjde a dostanu se ven a konečně začnu normálně žít. Chtěl bych zkusit založit si rodinu. Tátovi, který při mě celou dobu stál, bych chtěl vynahradit všechny ty ztracené roky. No je toho dost, co bych chtěl ještě stihnout.* Tento odsouzený se nachází ve výkonu trestu sice podruhé, ale je třeba zmínit fakt, že časový úsek mezi oběma spáchanými trestnými činy je deset let. V době realizace rozhovoru měl odsouzený „odsezeno“ pět let ve výkonu trestu. Za tento časový úsek byl několikrát podroben toxikologickému monitorování na přítomnost návykových látek, a to vždy s negativním výsledkem. Má otce a bratra, se kterými je v pravidelném telefonickém a návštěvním kontaktu. V době rozhovoru mi odsouzený sdělil, že mu před čtrnácti dny oznámila přítelkyně, že v jejich vztahu nechce už dál pokračovat. Dle jeho slov je s touto situací zcela vyrovnán, svoji přítelkyni chápe a nic jí nezazlívá. Odsouzený se při osobních pohovorech staví k trestné činnosti velmi realisticky. Nahlíží objektivně na uplynulé události, svoji vinu plně uznává. Lze se domnívat, že došlo k posunu hodnot a odsouzený bude žít řádným

životem po jeho propuštění z výkonu trestu. Na stejnou otázku respondent č. 3 odpověděl: *No víte, chtěl bych si odsedět celý trest, proto ani nežádám o podmíněné propuštění. Nějak cítím, že jsem si ten kriminál zasloužil. Byl jsem „mladej a nevybouřenej“ a tady má člověk čas o všem přemýšlet. Jak už jsem řekl, chtěl bych se zbavit dluhů, které jsem si nadělal, abych to netlačil před sebou. Tatka už stárne a chtěl by, abych po něm převzal firmu, takže se musím dát dohromady.* Odsouzenému byla položena další otázka, a to, jaký je jeho vztah k drogám nyní, na kterou odpověděl: *K pervitinu bych se už asi vrátit nechtěl. No, i když nikdy neříkej nikdy (smích).* U tohoto odsouzeného v průběhu rozhovoru byla zaměřena otázka škodlivosti drog na lidský organismus. Dotazovaný se vždy ušklíbl a odpověděl, že jeho tělo se na drogy dobře adaptuje, užívání drog měl vždy pod kontrolou a zdravotní rizika jsou zbytečně přeceňována. Tento odsouzený má uložené dva kázeňské tresty za pozitivitu na návykové látky z odběru moči. Svoji trestnou činnost vnímá jako projev nedospělosti. Odpověď respondenta č. 4 byla: *Když mě zavřeli, tak jsem ještě drogy bral. Ve vězení není problém drogy sehnat. Jenže jednou jsem si uvědomil, že mi ubíhají roky a že už takhle dál žít nechci. Viděl jsem film Pravdivé lži a inspirovalo mě to. Už se nechci vrátit zpátky do kriminálu. Můj cíl je jít se léčit do komunity. Jednám o tom s adiktologem, pomáhá mi. Jsem už šest měsíců „čistej“. Chci to zkusit jinak, bez drog. Víte, já nikoho nemám.* Při otázkách týkajících se trestné činnosti odsouzený měl realistický pohled a uvědomoval si, co způsobil. Situaci nijak nebagatelizoval. Zároveň se ale jedná o odsouzeného, který má devatenáct záznamů v rejstříku trestů a ve výkonu trestu se nachází poosmé. Jeho situace je do určité míry ovlivněná jeho vývojem, životními událostmi, kdy byl nucen vyrovnat se se ztrátou obou rodičů, umístěním do psychiatrické léčebny, nařízenou ústavní výchovou apod. Tento odsouzený se nemá kam po výkonu trestu vracet, a to může být jeden z důvodů opakující se recidivy v kriminálním chování, protože, jak již bylo zmiňováno, udržení sociálních vazeb i v době výkonu trestu se odráží u odsouzených nejvíce na psychice a chuti pracovat na sobě samém. Respondent č. 5, se kterým byl veden rozhovor o vizi vlastní budoucnosti, odpověděl: *Ve vězení jsem si udělal výuční list na kuchaře. Tak si říkám, že až mě pustí, chtěl bych jít pracovat na nějakou horskou chatu. Hlavně aby to bylo i s bydlením. To je ta lepší varianta. Jinak mám přes sociálního pracovníka kontakt na firmu, která zprostředkovává práci odsouzeným. Jsem s nimi v kontaktu. Nabízejí mi práci ve firmě, která dělá náhradní díly do aut. Je to i s ubytováním. Tak pro začátek zkusím asi to.* Odsouzený byl dále dotazován, jaký je jeho současný pohled na užívání drog: *Vím, že drogy už brát nesmím. Už mám své „odfetováno“. Moje tělo už to nedává. Vypěstoval jsem si toxické psychózy. Vidím a slyším věci, které nejsou reálné, a mám z toho strach. Děsí mě to. Mám z toho akorát „psycho“.*

Myslím si, že jsem napojený na družice. Ve vězení jsem drogy nebral, i když bych mohl, ale nechtěl jsem. Absták jsem nikdy nepociťoval. Je pravda, že se mi hůř usíná. Přesto myslím, že jsem to zvládnul. Rozhovor s tímto odsouzeným byl prováděn čtyři dny před jeho propuštěním. Byl v pravidelném kontaktu s adiktologem a psychologem. Zdravotní problémy, které si vytvořil v souvislosti s užíváním drog, jsou převážně psychického charakteru. Svě tělo vnímá jako poškozené vlivem závislosti na drogách. Dle jeho slov se chce zdržet jakéhokoli kontaktu s drogově závislými. Po dobu jeho výkonu trestu byl rovněž opakovaně monitorován na přítomnost návykových látek a vždy s negativním výsledkem. Tento odsouzený nemá nikoho, ke komu by se po výkonu trestu vrátil.

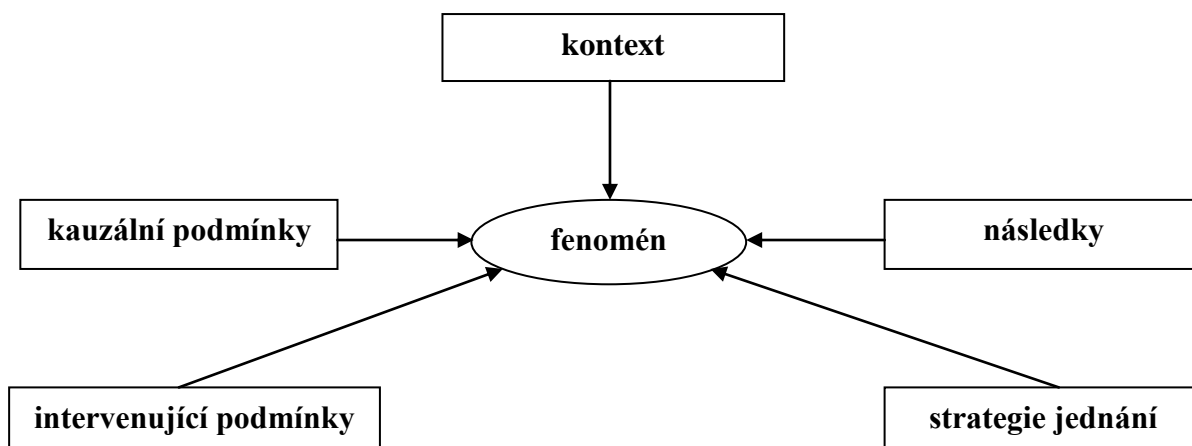
Kriminální minulost spojená s porušováním společenských norem s sebou nese vysoké riziko sociálního vyloučení, což je obrovský tlak, kterému jsou odsouzení v průběhu výkonu nuceni čelit. Při součtu nedostatků, kterým je například záznam v rejstříku trestů, nízké vzdělání, nedostatečná praxe, chybějící pracovní návyky je pro zaměstnavatele důvodem neposkytnutí pracovního poměru. Za tímto účelem jsou ve věznicích realizovány resocializační programy, které mají u odsouzených posílit dovednosti potřebné k vedení života v souladu se zákonem, respektování norem a také posílit jejich postavení na trhu práce.

7.2 Axiální kódování

V průběhu axiálního kódování výzkumník uvažuje příčiny a důsledky, podmínky a interakce, strategie a procesy a tvoří tak „osy“ propojující jednotlivé kategorie. Aby výzkumník odhalil vztahy mezi různými kategoriemi, musí zkoumat, které kombinace znaků v kategorii jsou propojené s jinou kombinací znaků v jiné kategorii (Hendl, 2016).

Pro formulování vztahů doporučuje Hendl (2016, s. 255) použít obecné kódovací schéma Strausse a Corbinové, jenž je symbolizováno následovně:

Obrázek 2 Základ axiálního kódování dle Strausse a Corbinové in Hendl, 2016, s. 255

Hendl (2016) dále uvádí, že axiální kódování má stimulovat uvažování o propojení mezi koncepty a tématy.

Hlavním principem tohoto zkoumání je nedostatečná připravenost respondentů na vstup do života, neuvědomování si důsledků spojených s užíváním návykových látek a s tím související i páchaní trestné činnosti. Ústředním fenoménem se jeví užívání návykových látek. Kontext představuje nepodnětné rodinné prostředí. Za opakující se kauzální podmínky lze považovat dysfunkční vztahy v rodině, chybějící rodič nebo vyrovnávání se s jeho ztrátou, zanedbávající rodinné prostředí, neúplná rodina, ústavní a ochranná výchova, případně vliv vrstevníků. V kapitole věnované prevenci je podrobně rozepsáno, jak nezastupitelnou roli má ve výchově dítěte rodina, proto lze shledávat kauzální podmínky právě v neposkytnutí dostatečné výchovy, která by zajistila pravidelnou kontrolu nad životy jedinců.

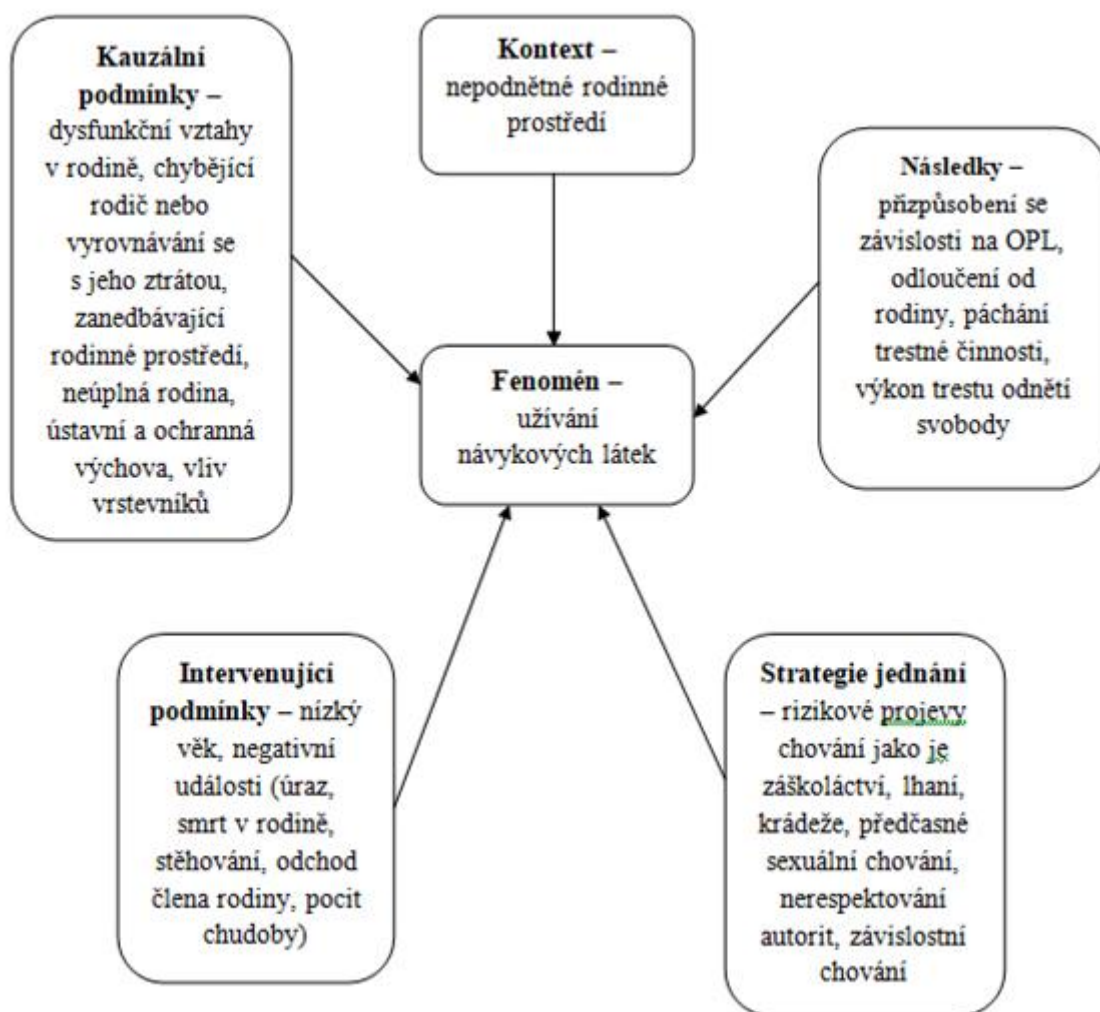
Za intervenující podmínky pak lze považovat především nízký věk respondentů a minulé události, kterými jsou úraz, úmrtí v rodině, stěhování, odchod člena rodiny, pocit chudoby. Toto vše ve spojitosti s nedostatečně podnětným výchovným rodinným prostředím a vlivem okolního sociálního prostředí sehrálo roli v životě jedinců. Tyto osoby si hledaly nové místo ve svém životě, což mělo zásadní vliv na strategii jednání, která vedla v uvedených případech k vytvoření závislosti na návykových látkách.

Za strategii jednání lze tedy uvažovat rizikové projevy chování jako je závislostní chování, záškoláctví, krádeže, lhaní, předčasné a rizikové sexuální chování, či nerespektování

autorit. Uvedené projevy se někdy více, někdy méně, ale vesměs shodně prolínají všemi životními příběhy a mají vliv na následek.

S postupně se vyvíjející závislostí a přibývajícím věkem se dostavuje odloučení od rodiny. Následkem strategie jednání se pak stává přizpůsobování se vytvořené závislosti na návykových látkách, páchaní trestné činnosti. Následně se pak všichni respondenti, resp. odsouzení ocitli ve výkonu trestu odnětí svobody. Při rozhovorech s odsouzenými na dotazování se představ na budoucnost mají většinou ucelené myšlenky, jak chtějí postupovat ve svém životě. Vzhledem k tomu, že až na prvního a třetího respondenta se ostatní dotazování nacházejí ve výkonu trestu opakovaně a rovněž vzhledem k počtu záznamů v rejstříku trestů nelze spoléhat, že se jim podařilo se závislostí na drogách vyrovnat a budou po propuštění vést řádný život.

Obrázek 3 Paradigmatický model axiálního kódování

7.3 Selektivní kódování

Základem pro selektivní kódování je axiální kódování, kterým se získá obraz o vztazích mezi různými kategoriemi. Při axiálním kódování výzkumník získává schopnost provázat jednotlivé části teorie. Selektivní kódování pak představuje další fázi přezkoumávání dat a kódů a jejich selektivní zpracování, přičemž výzkumník je veden snahou vyhledat hlavní témata a kategorie, které budou ústředním bodem vznikající teorie, tzn., že budou integrovat ostatní témata a kategorie. Následně, co byla dokončena formulace vztahů k ústřední kategorii, se všechny její vlastnosti a dimenze znovu přezkoušejí pomocí dat. Ústřední kategorie je cílem analýzy (Hendl, 2016).

Dle Strausse a Corbinové (1999, s. 87) je selektivní kódování proces, kdy výzkumník vybere jednu centrální kategorii, která je následně systematicky uváděna do vztahu k ostatním kategoriím. Tyto vztahy se dále ověřují. Centrální kategorie je hlavní jev, kolem kterého se slučují veškeré další kategorie.

V případě tohoto zkoumání představuje centrální kategorii vytvořená závislost na návykových látkách v období dospívání. Tento jev je pojítkem mezi všemi pořázenými rozhovory.

Za kauzální podmínky uvažují o nepodnětném a zanedbávajícím prostředí v prostoru rodiny, vlivu sociálního okolí a prožitými životními událostmi, více viz paradigmatický model axiálního kódování.

Centrální kategorie je spojená s nedostatečnou připraveností vstupu do života, porušováním společenských norem, lehkomyšlným a nezodpovědným přístupem k životu a zdraví obecně, s rizikovým chováním v období dospívání.

Strategii jednání vnímám jako jednání, jež je ovlivněno experimentováním s návykovými látkami, následně vytvořenou závislostí, podřizování se účinkům drogy, což vede k překračování zákona.

Souvislosti vyvozené na základě paradigmatického modelu axiálního kódování se nijak nemění, pouze došlo k zobecnění jednotlivých kategorií.

7.4 Interpretace případové studie formou příběhu

V průběhu realizovaného výzkumu byly získávány materiály, kterým byly přiřazeny kódy, jež posloužily pro stanovení výsledné teorie. Takto vyvozenou teorii se nyní pokusím interpretovat formou příběhu, kde hlavním protagonistou je odsouzený, který si vypěstoval závislost na drogách a dostal se do výkonu trestu odnětí svobody. Pro účely zachování anonymity a přístupnější podoby vyprávění příběhu bude tento odsouzený pojmenován jako Jirka.

Jirka je muž, kterému je v současné době 28 let a vykonává výkon trestu ve věznici s ostrahou. Jedná se o poprvé odsouzeného, ale již z předchozího života se dopouštěl překračování zákona, dnes má jedenáct záznamů v rejstříku trestů. Ptejme se tedy, co se v životě Jirky přihodilo?

Jirka pochází z malého města poblíž Pardubic, kde žil v rodinném domě se svými rodiči a dvěma sourozenci. Jirkovi se v místě jeho rodiště líbilo. Měl tam kamarády, chodil tam do školy. Nic mu nescházelo. Rodiče měli pěkný vztah.

Jirka měl od dětství vrozenou srdeční vadu. Pro jeho maminku to bylo dítě, pro které měla vždy pochopení a slova omluvy.

Když byl Jirka na I. stupni základní školy, tak jeho otec začal podnikat. V jeho činnosti se mu začalo dařit, a protože mu přestalo vyhovovat dojíždět každý den za prací do 22 km vzdálených Pardubic, rozhodl se, že se s celou rodinou přestěhují. Rodiče prodali dům a koupili byt ve městě. To bylo Jirkovi 12 let.

Jirka se ocitl na městském sídlišti, kde nikoho neznal a kde neměl žádné kamarády. Po čase se seznámil se dvěma kamarády, kteří bydleli ve stejném domě jako on. Tito kamarádi seznámili Jirku s dalšími kamarády, kteří ale neměli na městském sídlišti dobrou pověst. Jirka se s nimi začal tajně scházet a naučil se kouřit. Ve 13 letech poprvé vyzkoušel marihuanu a pozvracel se. Protože ale v partě kouřili marihuanu všichni, Jirka nechtěl být výjimkou. Nakonec se mu její účinky zalíbily. Jirka dokončil základní školu a nastoupil do učiliště. Později nastoupil ještě na dvě učiliště, žádné z nich ale nedokončil z důvodu neomluvené absence.

V 16 letech Jirka poprvé vyzkoušel účinky pervitinu, který šňupal. V 18 letech začal pervitin užívat nitrožilně. Negativní účinky drog si Jirka nepřipouštěl. Neshledával v jejich užívání nic špatného.

Jirka začal pracovat jako operátor aktivní linky, kde náplní jeho práce bylo nabízet lidem zboží. V tomto zaměstnání se mu velmi líbilo. Jirka byl jeden z nejlepších obchodníků. Uvědomoval si, že právě pod vlivem drogy se stává výřečnějším. Později zjistil, že i ostatní kolegové, kteří byli stejného věku, užívají návykové látky. Utrzoval se v tom, že nedělá nic špatného a že deklarované negativní účinky drog jsou přeceňované.

Ve 22 letech Jirka věděl, že už s rodiči bydlet nechce. Chtěl mít soukromí, kde by se mohl scházet se svými kamarády. Přemluvil matku, aby si vzala půjčku a vybavila mu pronájem bytu. Slíbil, že jí to bude splácet. Otec o této skutečnosti nevěděl. K Jirkovi se nastěhoval jeho kamarád a později ještě další dva. Všichni byli uživatelé omamných a psychotropních látek.

Když bylo Jirkovi 24 let, změnil zaměstnání a začal pracovat jako obchodník. Obchod ho vždy bavil, cítil se v něm jako ryba ve vodě. Byl schopen obchodovat, s čím se dalo. Později, protože potřeboval peníze, tak prodal firemní auto. To už se se svými kamarády dopouštěl i krádeží. Později měl Jirka nehodu s jiným vozem. Následně bylo zjištěno, že měl v krvi THC a bylo mu odebráno řidičské oprávnění. To ale Jirku neodradilo, aby jezdil v motorových vozidlech dál. Jirka byl přistižen ve třech případech hlídkou Policie ČR, kdy neměl řidičské oprávnění. Pokaždé vyvázal s podmínkou.

Jednou Jirka se svými kamarády odcizili motorové vozidlo. Jirka s ním ještě asi týden jezdil, než ho opět stavěla policejní hlídka. Jirka však nezastavil a pokusil se ujet. Byl však sledován hlídkou a dopaden v nedaleké Čáslavi. Následně bylo zjištěno, že Jirka je pod vlivem drog.

V 26 letech Jirka nastoupil do výkonu trestu odnětí svobody.

7.5 Diskuze

Cílem empirické části této práce bylo odpovědět na pět výzkumných otázek.

Jako první výzkumná otázka byla: *Jaký život vedli odsouzení v období před vytvořením závislosti na drogách?* Smyslem této otázky bylo získat informace o rodinném prostředí, v němž jednotliví respondenti vyrůstali. Zároveň zda budeme možné do budoucna uvažovat i o nějaké genetické predispozici, nemoci, či projevech patologického jednání. Ve třech případech na základě získaných odpovědí bylo zjištěno, že respondenti vyrůstali do určitého věku v prostředí, které nasvědčovalo poskytnutí dobré výchovy a přípravy pro život. Další odpovědí bylo, že jedinec vyrůstal v neúplné rodině, která byla významně omezována finančními prostředky. Poslední zjištěné prostředí pro výchovu jedince bylo prostředí dysfunkční. Jeden rodič se potýkal s vážnými zdravotními potížemi, druhý rodič alkoholik.

Druhá otázka zněla: *Které faktory zapříčinily vytvoření drogové závislosti?* V předešlých kapitolách jsem popisovala projevy rizikového chování u adolescentů a že takové chování je typické právě pro toto období. Děti touží stát se dospělými, ale stále jsou velmi zranitelné. Odcizují se od rodičů, nechťejí být kontrolovány. A právě z uvedených důvodů je velmi nezbytná kontrola rodičů, dohled nad jejich výchovou. Také je třeba zohlednit fakt, že současná společnost je poměrně náročná na plnění různých povinností. Lidé jsou zahlceni úkoly a požadavky. Nikdo nemá čas., každý je zaneprázdněn. Z rodin se vytrácí společně trávené chvíle a dům či byt se stává pouze průchozím prostorem. Rodiče se často mylně domnívají, že to, co oni zanedbávají, nahradí jejím potomkům škola, která má suplovat výchovné činnosti a dohlížet nad plněním úkolů.

Získané odpovědi poskytly informace, ze kterých dedukuji následující: ve dvou případech rodiče začali podnikat. S touto aktivitou je následně spojováno menší množství společně tráveného času s dětmi a omezování dohledu nad jejich výchovou. V jednom případě pak sehrál v životě dítěte důležitou roli úraz, čímž trpěla psychika. Ve druhém případě ovlivnilo respondenta stěhování a opuštění přátel. Další respondent odpověděl, že ho poznamenalo, když se z domácnosti, ve které žil s matkou, odstěhovala jeho starší sestra, která přispívala matce na chod domácnosti. Po jejím odchodu si více uvědomoval chudobu. Nechápal, že matka není schopna zajistit více finančních prostředků. Z další odpovědi vyplývá, že jedinec byl citově zasažen ztrátou matky, která měla vliv nejen na jeho výchovu, ale i na chod celé jejich domácnosti. Byla to osoba, která dávala jejich rodině impuls, pravidla a řád. Poslední případ je pak spojován se ztrátou obou rodičů.

Třetí otázka pak navazovala dotazem zda: *Dochází ke změnám okruhu známých v souvislosti s užíváním OPL a změně denního režimu?* Jestliže je člověk obklopen lidmi, kteří mají nějaký společný zájem, lze tyto lidi považovat za sdílenou komunitu. Je jedno, jestli jsou to zaměstnanci při výkonu své profese, lidé točící se okolo sportu nebo se jedná o uživatele drog. Obvykle mají tito lidé tendenci se sdružovat. Čím více je „zapálení“ pro danou činnost větší, tím větší je i potřeba sdružovat se. V případě uživatelů návykových látek to možná platí dvojnásob. Tito lidé mají obdobné prožitky i potřeby. U dotazovaných respondentů tomu není jinak. V pořízených rozhovorech se všichni shodují, že vliv okolí, ve smyslu stejně naladěných lidí, je poměrně zásadní. Zpočátku sice respondenti odpovídali, že se jejich okruh známých nezměnil. Zároveň můžeme však vyzorovat, že s přibývajícím věkem a pokročilejším stupněm závislosti přece jen ke změně došlo. Jedinci byli svazováni rodinným prostředím, či ústavní výchovou. Jestliže ale došlo k možnosti vymanit se z tohoto prostředí, vyhledali osoby, se kterými je vzniklá závislost na drogách spojovala. Společně pak docházelo i k páčání trestné činnosti.

Součástí druhé otázky bylo, zda droga ovlivňuje člověka v jeho denních činnostech. Na základě odpovědí jsem dospěla k závěru, že droga uživatele ovlivňuje nejen v jeho závislosti, ale i v jeho zaměření na aktivity. Například první respondent odpověděl, že ve stádiu plně rozvinuté závislosti už bez drogy nevycházal ani ven. Starost o drogu mu zaplňovala všechno jeho čas. Pátý respondent odpověděl, že jeho náplní dne bylo čekat na telefonu, jestli někdo zavolá, že chce koupit drogy, aby byl připraven a mohl se vydat na cestu a prodávat.

Čtvrtá otázka se pak zaměřovala na to: *Jakých trestných činů se odsouzení nejčastěji dopustili z důvodu své závislosti?* Na tuto otázku je odpověď znázorněná v tabulce kategorie kriminální chování. I přes malý počet respondentů se mnou získané odpovědi téměř shodují s mapujícími trestnými činy sekundární kriminality, která je spojována s opatřováním financí na nákup drogy, nebo trestná činnost motivovaná účinkem drogy. Vedle mapovaných trestných činů z výzkumu IKSP jsme ještě zaznamenali trestné činy ohrožování pod vlivem návykové látky a maření výkonu úředního rozhodnutí.

Poslední pátá otázka byla formulována se zaměřením na hodnoty a zněla: *Mění se postoj k hodnotám u odsouzených ve výkonu trestu?* Tato otázka je diskutabilní a obtížně zjistitelná. Záměrem naší společnosti je, aby odsouzení byli ve výkonu trestu podrobováni aktivitám zaměřeným na jejich resocializaci, aby se mohli po výkonu trestu vrátit

do společnosti jako řádní občané, nepokračovali v páchání trestné činnosti, nepřekračovali zákony, žili v souladu s normami společnosti, aby se snižovalo riziko ohrožení ostatních členů společnosti. I přestože se odsouzení ve výkonu trestu účastní resocializačních, terapeutických programů i extramurálních aktivit, spolupracují při práci s psychologem, drogově závislí s adiktologem, tak nelze zajistit, že ke změně postojů k hodnotám nakonec u odsouzeného skutečně dojde. Je to ovlivněno řadou faktorů, nejvíce především samotným odsouzeným. Pokud jedinec nebude mít sám zájem se změnit, nikdo ho k tomu přes sebevětší snahu pravděpodobně nedonutí. Osoba, aby měla zájem na změně, musí být motivována. Motivace se dostavuje s podporou blízkých osob. Pokud sociální okolí odsouzeného nepodporuje, nebo dojde i k zprerthání sociálních vazeb, pak je motivování takových osob o to obtížnější. Dalším neméně podstatným faktorem je, aby se měl odsouzený po propuštění kam vracet. Tedy není to otázka jen blízkých osob, ale také otázka bydlení.

V souvislosti s touto otázkou je spojována také kategorie 6 zaměřená na budoucnost. Je v ní uvedeno, že složitost situace odsouzeného po jeho propuštění souvisí i se získáním zaměstnání, což je v současné době, kdy je nezaměstnanost na nízké úrovni, samo o sobě náročné. Další překážka představuje skutečnost, že téměř u každého pohovoru, či žádosti o zaměstnání je vyžadován výpis z rejstříku trestů. Osoby ve výkonu trestu se dále potýkají s nízkou úrovní vzdělání. Především u drogově závislých často nebylo dosaženo ukončení středního vzdělání. V tomto ohledu jim ale věznice vychází vstříc. Odsouzený, pokud projeví zájem, má možnost doplnit si chybějící vzdělání ve výkonu trestu, především učňovských oborů je celá řada. Druhým významným faktorem je skutečnost, že doplnění vzdělání je nejrozsáhlejší, nejpropracovanější a nejdéle soustavně trvající resocializační program, který vězeňská služba nabízí. Absolvování tohoto programu může mít, podle mého mínění, zásadní význam na změnu životních názorů a postojů odsouzených, kteří jej absolvovali. Jeho působení je tedy i preventivní z hlediska budoucí recidivy.

Při rozhovorech s odsouzenými zaměřených na změnu postojů hodnot a vizí jejich života po propuštění bylo zjištěno, že každý má nějaké plány a představy. Za nejvíce motivující je považováno, jak už bylo zmíněno, když se má odsouzený kam a ke komu vracet. U drogově závislých je situace o to složitější, že u nich je naopak žádoucí, aby své dřívější kontakty, pokud trvají, zprerthali. To z důvodu, aby nebyli ovlivňováni a motivováni k opětovnému selhávání v oblasti užívání návykových látek.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo zanalyzovat příčiny vzniku drogové závislosti a jejího vlivu na páchanou sekundární kriminalitu.

Pro seznámení s problematikou drogové závislosti, příčinami jejího vzniku a nežádoucími doprovodnými jevy jako je překračování zákona, které může skončit až uvězněním osoby ve výkonu trestu, nám slouží teoretická část, která se opírá o realizované výzkumy v dané oblasti a odbornou literaturu. Zároveň teoretická část slouží k vymezení klíčových pojmů a legislativy řešící drogovou kriminalitu.

Empirická část práce pak seznamuje se zaměřením výzkumného cíle, volbou výzkumné metody, volbou respondentů, včetně jejich charakteristiky a prostředím zvoleným pro samotnou realizaci.

V analytické části je zaznamenáno vyhodnocení a provedeno vysvětlení zaměřené na získaná data z kvalitativního výzkumu. Pro účely výzkumu bylo celkem provedeno pět strukturovaných rozhovorů. Jako metoda byla zvolena případová studie, která patří k základním designům kvalitativního zkoumání. Pro analýzu získaných dat případové studie byly využity metody zakotvené teorie a technika otevřeného, axiálního a selektivního kódování, což mělo dopomoci k odhalení příčin, rozkrývání textu a následnému odhalování určitých témat ze získaných pořízených rozhovorů. Další fází pak bylo hledání podobností mezi jednotlivými rozhovory. Následně pomocí třístupňového kódování byl zpracován příběh. K provedení analýzy nám dále posloužil paradigmatický model, kdy mohl být definován ústřední jev, jenž je spatřován v nepodnětném rodinném prostředí. Za intervenující podmínky byl shledán nízký věk respondentů, minulé zkušenosti a vliv okolí. Za strategii jednání je považováno experimentování s návykovými látkami, jež vedlo k vytvoření závislosti a následnému páchání trestné činnosti.

Výzkum nám přiblížil život odsouzených mužů, kteří se stali uživateli návykových látek a pod tímto vlivem se dopouštěli trestné činnosti. Cíl práce tímto považuji za realizovaný.

Resumé

Práce se zaměřuje na vliv drogové závislosti a páchaní kriminality ve spojitosti s ní. Za dílčí cíle bylo stanoveno zmapovat páchanou trestnou činnost zvolených respondentů a ověřit, zda odpovídají statisticky mapované sekundární kriminalitě a odhalení příčin, které stojí v pozadí za vytvořením závislosti. Teoretická část seznamuje s klíčovými pojmy podstatnými pro empirickou i analytickou část. Jedná se především o termíny jako je adolescence, rizikové chování, prevence, drogová závislost, drogová kriminalita, vězeňství, výkon trestu, drogová legislativa a protidrogová politika.

Empirická část představuje seznámení s cílem výzkumné práce, výzkumnými otázkami a jejich zaměřením, volbou metodologie, výzkumného souboru a sběrem dat.

Analytická část pak popisuje samotný rozbor pořízených rozhovorů, které jsou interpretovány designem případové studie s využitím postupů zakotvené teorie, a to pomocí paradigmatického modelu a třístupňového kódování. Za ústřední jev je považováno nedostatečně podnětné rodinné prostředí. Výsledná teorie odhaluje život odsouzených, kteří v době svého dospívání přišli do kontaktu s drogou a u kterých došlo k vytvoření závislosti. Následně pod vlivem závislosti byla páchána trestná činnost, což přivedlo v konečném důsledku jednotlivce do výkonu trestu odnětí svobody.

Použité zdroje:

Použitá literatura:

BLAŽEJOVSKÝ, Marek. Drogy v dopravě. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 185 s. ISBN 978-80-7478-903-8.

BUDÍNSKÁ, Martina. Prevence závislostí ve školství a rodině. KABÍČEK, Pavel, Ladislav CSÉMY, Jana HAMANOVÁ a kol. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: TRITON, 2014, s. 118 - 134. ISBN 978-80-7387-793-4.

Definování trestné činnosti související s drogami s cílem zhodnotit její rozsah a charakteristiky. *Úkol drogy* [online]. Praha: © Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost, 2007, (2) [cit. 2020-10-05]. ISSN 1725-8480. Dostupné z: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/470/Dif16CS_84996.pdf

DIBLÍKOVÁ, Simona a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice 2016*. Praha: IKSP, 2016. ISBN 978-80-7338-170-7.

EMMEROVÁ, Ingrid. Deti a mládež ako obeť deviantného správania a možnosti školskej prevencie (s osobitým zreteľom na prevenciu viktimácie). In: RAZSKOVÁ, Tereza a Lucie ŠPRÁCHALOVÁ. *Acta sociopatologica IV: Ohrožení dítěte v kontextu společenských změn*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2017, s. 62 - 74. ISBN 978-80-7435-666-7.

FISCHER, Slavomír a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portal, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HODNÁ, Petra. *Psychosociální zátěž u pedagogických pracovníků ve vězeňství*. Olomouc, 2020. Seminární práce. Univerzita Olomouc, Pedagogická fakulta, Ústav pedagogiky a sociálních studií.

HODNÁ, Petra. *Přemýšlíme o hodnotách*. Olomouc, 2020. Seminární práce. Univerzita Olomouc, Pedagogická fakulta, Ústav pedagogiky a sociálních studií.

KORANDA, Marian. Specifika adiktologické péče v dětství a adolescenci. KABÍČEK, Pavel, Ladislav CSÉMY a Jana HAMANOVÁ. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: TRITON, 2014, s. 94 - 109. ISBN 978-80-7387-793-4.

KRAUS, Blahoslav. *Sociální patologie*. Hradec Králové, 2014. Dostupné také z: <https://www.uhk.cz/cs/pedagogicka-fakulta/pdf-1/pracoviste-fakulty/katedra-socialni-patologie-a-sociologie/dokumenty?dir=%2Fstudijni-opory>

MAHDALÍČKOVÁ, Jana. *Víme o drogách všechno?*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-589-4.

MARÁDOVÁ, Eva. Prevence závislostí. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2011.

MATOUŠEK, Oldřich. *Dospívání chlapců v Čechách a na Moravě*. Praha: Portál, 1997. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-121-5.

PÁNA, Lubomír a Miroslav SOMR. *Metodologie a metody výzkumu*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2007. Studia VŠERS. ISBN 978-80-86708-52-2.

Problem amphetamine and methamphetamine use in Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010, 35 s. Selected issue / European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction., 2010. ISBN 978-92-9168-450-2.

PRŮCHA, Jan a kol. *Pedagogický slovník*. 7. aktualiz. a rozš.vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: GRADA, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

SEDLÁČEK, Martin. Případová studie. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portal, 2007, 96 - 112. ISBN 978-80-7367-313-0.

STANOEV, Martin. *Cesta k závislosti a zpět: sociálně-pedagogické aspekty drogových kariér*. Brno: Paido, 2015, 83 s. ISBN 978-80-7315-257-4.

STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 808583460X.

ŠOTOLOVÁ, Eva. Educational and therapeutic approaches within the systém of secondary and tertiary preventiv provided to persons addicted to habit-forming substances. In *Social Pathology & Prevention*. Opava: Silesian University in Opava. Faculty of Public Policies in Opava, 2017, roč. 3, č. 1, s. 19-38. ISSN 2464-5877.

ŠTABLOVÁ, Renata a Břetislav BREJCHA. *Návykové látky a současnost*. Vyd. 1. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2006, 302 s. ISBN 80-7251-224-2.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠED'OVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portal, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013. Praha: © Úřad vlády České republiky, 2014. ISBN 978-80-7440-109-1.

Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017. Praha: © Úřad vlády České republiky, 2018. ISBN 978-80-7440-219-7.

Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2018. Praha: © Úřad vlády České republiky, 2019. ISBN 978-80-7440-237-1.

ZEMAN, Petr, Michaela ŠTEFÚNKOVÁ a Ivana TRÁVNÍČKOVÁ. *Drogová kriminalita a trestní zákoník*. Praha: IKSP, 2015. ISBN 978-80-7338-151-6.

Internetové zdroje:

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 141/1961 Sb.: Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád). In: Sbírka zákonů. Praha: AION CS, [2020], 66/1961, číslo 104. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>

Extáze (MDMA). *Prev-centrum* [online]. Praha: © 2017 Prev-Centrum, 2017 [cit. 2020-07-28]. Dostupné z: <https://www.prevcentrum.cz/informace-o-drogach/extaze/>

HANZLOVSKÝ, Michal. Drogová závislost – cesta nikam *CELOSTNIMEDICINA.CZ: Psychologie* [online]. Praha: Celostnimedicina.cz, ©2001-2019, 24.02.2019 [cit. 2019-10-13]. Dostupné z: <https://www.celostnimedicina.cz/drogova-zavislost-cesta-nikam.htm>

MARKOVÁ, Marie. Vliv sociálních faktorů na problémové chování adolescentů. *Pediatric pro praxi* [online]. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2008, 1. srpen 2008, 9(3), s. 190 - 191 [cit. 2020-09-23]. Dostupné z: https://www.pediatricpropraxi.cz/artkey/ped-200803-0011_Vliv_socialnich_faktoru_na_problemove_chovani_adolescentu.php

MÄSIAROVÁ, Lucie. Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2018. Praha, 2019. Dostupné také z: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby/statisticka-rocenka-pro-rok-2018/>

MŠMT. Strategie primární prevence 2013 - 2018: Národní strategie primární prevence dětí a mládeže na období 2013 - 2018. In: Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy[online]. Praha: MŠMT, 2013, 11. 10. 2013 [cit. 2020-11-08]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/28077>

Národní strategie protidrogové politiky 2010 - 2018 [online]. Praha: © Úřad vlády ČR, 2011 [cit. 2020-09-10]. ISBN 978-80-7440-045-2. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/dokumenty/narodni-strategie/nspp_2010-2018_v02.pdf

NOŽINA, Miroslav a Miloš VANĚČEK. *Národní protidrogová centrála: 1991–2016* [online]. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra ČR, 2016 [cit. 2020-07-28]. ISBN 978-80-270-0640-3. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/narodni-protidrogova-centrala-skvpcn-narodni-protidrogova-centrala-aktuality-narodni-protidrogova-centrala-1991-2016.aspx>

Pervitin (metamfetamin). *Prev-centrum* [online]. Praha: © 2017 Prev-Centrum, 2017 [cit. 2020-07-28]. Dostupné z: <https://www.prevcentrum.cz/informace-o-drogach/pervitin/>

PETRUSEK, Miroslav. Subkultura. In: Sociologická enciklopedie [online]. Praha: Sociologický ústav, 2017, 11.12.2017 [cit. 2019-10-13]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Subkultura>

Přebírání kontroly: cesty k protidrogové politice, které fungují [online]. Praha: © Úřad vlády České republiky, 2017 [cit. 2020-10-05]. ISBN 978-80-7440-175-6. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/32413/754/29-mono_prebirani_kontroly_cesty_k_protidrogove_politice.pdf

ROUBALOVÁ, Michaela a kol. Možnosti zjišťování míry a struktury sekundární drogové kriminality v podmínkách České republiky [online]. Praha: IKSP, 2019 [cit. 2020-10-03]. ISBN 978-80-7338-180-6. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/455.pdf>

Seznam právních předpisů upravujících oblast návykových látek [online]. Praha: © 2015 Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti, Úřad vlády České republiky, 2015 [cit. 2020-09-09]. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/legislativa/legislativa-uvod>

Strategie primární prevence 2013 - 2018: Národní strategie primární prevence dětí a mládeže na období 2013 - 2018. In: *Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha: MŠMT, 2013, 11. 10. 2013 [cit. 2018-10-07]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/28077>

ŠERÝ, Omar. Podíl genetické výbavy na vzniku závislostí: Dědičnost látkových závislostí. *Zaostřeno na drogy 3* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2007, 5(3) [cit. 2019-10-21]. ISSN 1214-1089. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/4609/583/Zaostreno_na_drogy_200703.pdf

TRÁVNÍČKOVÁ, Ivana a Petr ZEMAN. *Kriminální kariéra pachatelů drogové kriminality* [online]. Praha: © Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010 [cit. 2020-09-06]. ISBN 978-80-7338-101-1. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/376.pdf>

Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017 [online]. Praha: © Úřad vlády České republiky, 2018 [cit. 2020-10-05]. ISBN 978-80-7440-219-7. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/32962/837/VZdrogy2017_web181207.pdf

Výroční zpráva za rok 2019 [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2020 [cit. 2020-09-09]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2020/03/v%C3%BDro%C4%8Dn%C3%AD-zpr%C3%A1va-VS-%C4%8CR-2019.pdf>

ZÁBRANSKÝ, Tomáš a Vendula BĚLÁČKOVÁ. *Společenské náklady užívání alkoholu, tabáku a nelegálních drog v ČR v roce 2007* [online]. Praha: Centrum adiktologie PK 1. LF UK v Praze, © 2011 [cit. 2020-08-18]. ISBN 978-80-260-1680-9. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/spolecenske-naklady-uzivani-alkoholu-tabaku-a-nelegalnich-drog-v-cr-2007>

Zaostřeno na drogy 2: Česká protidrogová politika a její koordinace [online]. 7. Praha: © Úřad vlády ČR, 2009 [cit. 2020-09-10]. ISSN 1214-1089. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/4593/571/zaostreno_na_drogy_200902v2_www.pdf

Seznam zkratek

AIDS – Acquired Immune Deficiency Syndrome (syndrom získaného imunodeficitu)

aj. – a jiné

apod. – a podobně

cca - přibližně

CNS – centrální nervová soustava

č. - číslo

ČR – Česká republika

EP – Evropský Parlament

ES – Evropské Společenství

EU – Evropská Unie

HIV - Human Immunodeficiency Virus (virus imunitní nedostatečnosti)

Kč – měnová jednotka České republiky

LSD – lysergic acid diethylamide (diethylamid kyseliny lysergové)

př. n. l. – před naším letopočtem

mil – milion

MNS – Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

např. – například

NL – návyková látka

OPL – omamná a psychotropní látka

OSN – Organizace spojených národů

r. - rok

resp. – respektive

Sb. – sbírky

str. - strana

SVV – spravedlnost a vnitřní věci

USA – Spojené státy americké

ust. - ustanovení

VS – Vězeňská služba

VTOS – Výkon trestu odnětí svobody

TČ – trestný čin

THC - tetrahydrokanabinol

tis. – tisíc

tj. – to je

tzv. – tak zvaný

zejm. - zejména

Seznam tabulek

Tabulka 1 Odhad vybraných trestných činů spáchaných uživateli drog v roce 2017	13
Tabulka 2 Podíl drogové kriminality na celkové trestné činnosti objasněné policií za rok 2007	37
Tabulka 3 Kategorie a pojmy jako výsledek otevřeného kódování	57
Tabulka 4 Odhad podílu vybraných objasněných trestných činů spáchaných uživateli drog v roce 2011, 2013, 2015, 2017 v %	67
Tabulka 5 Jaké trestné činnosti se odsouzení dopustili	68

Seznam obrázků

Obrázek 1 Základní pilíře protidrogové politiky	42
Obrázek 2 Základ axiálního kódování dle Strausse a Corbinové in Hendl, 2016, s. 255	74
Obrázek 3 Paradigmatický model axiálního kódování.....	75

Seznam příloh

Příloha č. 1: Přepis rozhovoru č. 1

Příloha č. 2: Přepis rozhovoru č. 2

Příloha č. 3: Přepis rozhovoru č. 3

Příloha č. 4: Přepis rozhovoru č. 4

Příloha č. 5: Přepis rozhovoru č. 5

Příloha č. 1: Přepis rozhovoru č. 1

Otázka č. 1: Jak byste popsal svůj život před tím, než jste začal užívat drogy?

Odpověď: *Žil jsem s oběma rodiči a starším bratrem v rodinném domě. Rodiče měli pěkný vztah. Žili jsme v malém městečku poblíž Orlických hor. Vlastně jsem byl šťastné dítě. Dalo by se říct, že jsem měl nastartovanou dráhu vrcholového sportovce. Věnoval jsem se sjezdovému lyžování.*

Otázka č. 2: O čem se domníváte, že by mohlo být příčinou vytvoření vaší závislosti na návykových látkách?

Odpověď: *Ve 13 letech se mi stal úraz. Lékaři mi sdělili, že mě čeká operace kolene, výměna kloubu za umělý a že se sportu už nebudu moct věnovat. Pak už jsem mezi kluky, se kterými jsem trénoval, nechodil. Měl jsem najednou plno volného času. Cítil jsem potřebu, že musím někam patřit, někam zapadnout. Se spolužáky ze třídy jsem se nikdy nějak víc nescházel, tak jsem se rozhodl, že zkusím drogy. Navíc taťka v roce 1994 začal podnikat. Dařilo se mu, a tak se rozhodl, že založí další pobočku. Do svého podnikání zapojil i mamku. Oba rodiče odjížděli brzo ráno do práce a vraceli se až kolem 20. hodiny. Byli jsme s bráchou celé dny sami, myšleno, když jsme přišli ze školy. Protože rodiče byli často pryč, nechávali nám doma peníze, kdybychom něco potřebovali, tak abychom si to mohli koupit. Peněz jsem měl vždycky dost.*

Podotázka: A proč jste se rozhodl právě pro drogy? Něco vás k tomu motivovalo?

Odpověď: *Ne. Já jsem prostě najednou věděl, že chci zkusit právě tohle. Nevím, neumím to líp popsat ani vysvětlit.*

Podotázka: Kolik vám bylo let, když jste poprvé vyzkoušel drogu?

Odpověď: *13 let*

Podotázka: A co to bylo? Respektive na čem jste začínal?

Odpověď: *Klasika – marihuana*

Podotázka: A později jste přešel na jaké drogy?

Odpověď: *Když mi bylo 15, tak jsem zkusil pervitin, na diskotékách extázi, později kokain, houbičky a 3x heroin. Na pervitinu jsem jel ale nejvíc. Pak jsem si ho už i sám vařil.*

Otázka č. 3: Proč si myslíte, že se člověk stane uživatelem drog?

Odpověď: *Tak třeba proto, že člověk dělá věci, které předtím nedělal. Najednou ho baví svět. Má pocit, že vše kolem něj je perfektní. Třeba pomáhá doma s nádobím, komunikuje s rodiči, jde vyvenčit psa, učí se. Prostě najednou dělá věci, které předtím nesnášel a najednou mu nevadí. Dokonce je za ně chválen. Prostě tak, jak fungujete dnes vy úplně normálně, tak se chová člověk na drogách.*

Otázka č. 4: Změnil se váš okruh známých v souvislosti s užíváním OPL?

Odpověď: *No, jak jsem říkal. Mezi spolužáky ve škole jsem nikdy žádné velké kamarády neměl. Vlastně jsem o ně ani nestál. Stýkal jsem se s lidmi, kteří brali drogy jako já. Spojovalo nás to.*

Otázka č. 5: Žil jste přímo s lidmi závislými na drogách?

Odpověď: *Jo, to bylo potom, co mi umřel „kámoš, předávkoval se. Pokusil jsem se pak taky o sebevraždu, celkem 7x. Zkoušel jsem se předávkovat, ale nevyšlo to, vždycky jsem se probudil. Na to, abych skočil pod vlak, jsem nikdy neměl. Tak jsem se sebral a odjel jsem do Prahy. Tam jsem si vyzkoušel jaké to je žít ve squatu. To se člověk brodí doslova ve vlastních „sračkách“.*

Podotázka: Co si pod tím mám představit?

Odpověď: *Tam teprve člověk vidí, kam se dopracoval. Dostáváte se do stavu, kdy vám je špatně, zvracíte, máte křeče, nemůžete vstát, je vám blbě, a když se rozhlédnete kolem sebe, tak vidíte jen humus a lidi, co jsou na tom stejně jako vy.*

Podotázka: Uvědomuje si člověk v takové situaci i zdravotní rizika?

Odpověď: *Jo, ale v tu chvíli vám to je jedno. Žijete ze dne na den.*

Podotázka: Funguje tam nějaká spolupráce pro obstarávání peněz a drog?

Odpověď: *Smích. Ale jo, jen člověk nesmí nikomu věřit. Sice se na něčem domluvíte, jako třeba že jedete napůl, když se jde krást. Jenže pak, když jsou peníze nebo „fet“, tak každý myslí hlavně sám na sebe. Mezi těmito lidmi kamarádství nic neznamena. Někoho oberete, je na vás naštvanej, bude vás obviňovat, ale zítra s vámi půjde stejně krást, protože vás potřebuje. Prostě každej „feťák“ je nespolehlivej, křivej a ulhanej.*

Otázka č. 6: Popište mi, jak vypadá takový jeden běžný den člověka, který je závislý na drogách.

Odpověď: *To záleží na tom, které období vás zajímá. Tak třeba, když jsem chodil na „učňák“, tak jsem jednou sebral mamce auto a jel jsem si sehnat drogy. No a pak jsem se stavil za „kámošema“ a vyrazili jsme si do města. Blbli jsme a „flákali se“ po městě. Pak jsem jel ještě na 2 hodiny do školy.*

Podotázka: Počkejte, to už jste měl řidičský průkaz?

Odpověď: *Ne – smích.*

Podotázka: A to druhé období?

Odpověď: *Když jsem byl starší, tak jsem si koupil pozemek, kde byla taková bouda a tam jsem si sám vařil, myslím, drogy. Jezdil jsem do Polska pro léky. Nikdy jsem s tím ale neobchodoval. Když přišel „kámoš“, jestli něco mám, tak jsem prodal, někdy i dal, to jo, ale*

jinak jsem drogy neprodával. Ve 22 letech jsem si uvědomil, že mi starost o drogu zabírá veškerý můj čas. Bez drogy jsem vlastně už ani nevycházel ven.

Podotázka: Kde jste bral peníze na léky?

Odpověď: *Měl jsem dost peněz od našich. Procházel mi to 9 let, než se přišlo na to, že beru drogy.*

Otázka č. 7: Jaké trestné činy byste uvedl, kterých jste se dopustil z důvodu své závislosti?

Odpověď: *Hlavně krádeže, podvody a „mařekny“ (maření výkonu úředního rozhodnutí).*

Podotázka: Dopustil jste se trestné činnosti ještě předtím, než jste se stal uživatelem drog?

Odpověď: *Ne.*

Podotázka: Máte nějaké dluhy z trestné činnosti?

Odpověď: *Jo. Asi 80 000 Kč*

Otázka č. 8: Jak vidíte váš život, až ukončíte výkon trestu?

Odpověď: *Mám byt, ten mi kdysi koupili ještě rodiče, takže se mám kam vrátit. Rozhodně už ale nechci skončit na drogách. Byla to blbost. Tím, že se mi nepovedlo spáchat sebevraždu, tak jsem si uvědomil, že tady mám nějaký úkol. Za pár měsíců budu žádat o podmíněné propuštění. Chtěl bych pak pracovat v domě pro duševně postižené. Něco mi říká, že to by mělo nějaký smysl, tam bych se cítil být užitečný.*

Příloha č. 2: Přepis rozhovoru č. 2

Otázka č. 1: Jak byste popsal svůj život před tím, než jste začal užívat drogy?

Odpověď: *Žil jsem v normální rodině. Mamka byla bílá a otec je maďarský Róm. Měl jsem výchovu, jako mají běžné děti. Musel jsem doma pomáhat, když jsem šel ven s kamarády, tak jsem musel být ve 20 hodin doma. Rodiče mi pomáhali s učením a tak.*

Otázka č. 2: O čem se domníváte, že by mohlo být příčinou vytvoření vaší závislosti na návykových látkách?

Odpověď: *No víte, můj život hodně poznamenalo, když mi při autonehodě zemřela máma. Bylo jí 38 let. Mně tenkrát bylo 15 let. Měl jsem ještě dva mladší sourozence. Táta chodil do práce a na výchovu nás tří nestačil. Vnímám jsem, že ztrácí přehled, a využil jsem toho, abych mohl trávit víc času s kamarády. No a tak se stalo, že jsem začal brát drogy. Kdyby žila máma, tak jsem drogy nikdy nebral a ve vězení bych neskončil. Věřím, že ten život by byl jinej.*

Otázka č. 3: Proč si myslíte, že se člověk stane uživatelem drog?

Odpověď: *Z blbosti (smích). Mě třeba strhla parta, ve které jsem se pohyboval. Byli jsme idioti. Dneska se těm lidem směju. Kdyby mi dnes někdo nabídnul drogy, tak ho pošlu někam. Když se ohlédnu zpět, tak musím říct, že mi drogy skutečně nic nedaly. Jen dokážou vzít.*

Podotázka: Jak to myslíte? Co drogy vzaly konkrétně vám?

Odpověď: *Určitě se to odrazilo na mém zdraví, i když zaplat' bůh zuby mám zatím všechny. No a je to taky o tom, jak člověk žil a co dělal. Vydržel jsem třeba 3 dny vůbec nespát. Bavil jsem se s lidmi, které jsem vůbec neznal. Myslel jsem si, jaký jsem borec, že se dokážu takhle s lidmi bavit. Zvedalo mi to hodně sebevědomí.*

Otázka č. 4: Změnil se váš okruh známých v souvislosti s užíváním OPL?

Odpověď: *No víte, v naší partě jsme do toho spadli všichni tak nějak rovnýma nohama, takže mně se okruh známých nezměnil. Jednou s tím přišel kamarád do naší party a že to vyzkoušíme. Myslím si, že jsem se stal závislým hned po první dávce. Zalíbilo se mi to. Tak jsme to zkusili zase a zase a už to jelo. Jeli jsme v tom společně. Později, když jsem začal točit porno, tak tam v tom jel skoro každý. Bez toho by se to nedalo ani dělat (smích), nebo já si to aspoň neumím představit.*

Podotázka: Domníváte se, že byste se živil jako pornoherec, kdybyste neužíval drogy?

Odpověď: *Na to neumím odpovědět. Hm, asi ne, i když sex mám rád. (smích)*

Otázka č. 5: Žil jste přímo někdy s lidmi závislými na drogách?

Odpověď: *Přímo žil se asi úplně nedá říct. Možná jsem se mezi nimi vyskytoval. Byl jsem zrovna tam, kde mi to vyhovovalo. Na drogách je „krásné“ to, že vám dávají „svobodu“. Nic neřešíte, dodá vám to i sebevědomí, když ho potřebujete.*

Otázka č. 6: Popište mi, jak vypadá takový jeden běžný den člověka, který je závislý na drogách.

Odpověď: *Víte, můj život byl hodně o sexu. Byl jsem mladý, s ničím jsem neměl problém. Sex jsem měl rád. No a drogy to ještě víc podpořily. Takže jsem trávil hodně času s kamarády. Nešli jsme do školy, byli jsme u někoho doma a tam se souložilo celou dobu. Nechci se chlubit, ale já mám docela velké přirození. Neměl jsem problém uspokojit jakoukoliv ženu, na věku nezáleželo. Mě sex skutečně bavil. Zažil jsem situaci, kdy jsem „prosouložil“ 3 dny. Měl jsem pocit, že jsem bůh. Byl jsem vždycky štíhlý, dobře jsem vypadal, tak jsem to zkusil i jako pornoherc. Byly za to dobré peníze.*

Podotázka: Říkal jste, že jste bral drogy několik let. Jak byste popsal průběh nějakého dne třeba o 3 – 4 roky později?

Odpověď: *Jak jsem říkal, u mě se to točilo vše kolem sexu. Měl jsem známou, která vlastnila v Praze klub, kde se pořádaly swingers párty. Tak že jsem si řekl, že si pojedou užít. Já jsem bral pervitin, potom se chut' na sex ještě zvyšuje. Jel jsem do Prahy, tam si dal dávku a zábava mohla začít. Když si na to vzpomenu, tak musím říct, že to byla fakt jízda (smích).*

Podotázka: Neměl jste strach, že se nakazíte nějakou pohlavní nemocí?

Odpověď: *Ne, vůbec. Nemyslete si, tam nikoho bez lékařského potvrzení, že je zdravý, vůbec nepustí. Takže tohle bylo v pohodě.*

Otázka č. 7: Jaké trestné činy byste uvedl, kterých jste se dopustil z důvodu své závislosti?

Odpověď: *Sedím za vydírání. U mě to byla totální kravina. Jednou po mejdanu, byli jsme bez peněz, tak jsme s „kámošem“ přepadli chlápka na ulici. Chtěli jsme peníze. Měl u sebe 140 Kč a já za to dostal 8 let.*

Podotázka: Máte nějaké dluhy? Sice jste říkal, že jste měl peněz vždy dostatek, ale nedá mi to, abych se nezeptala.

Odpověď: *Ne, nemám. Ze soukromého života jsem si žádné dluhy nepřinesl a ve vězení jsem si dluhy neudělal. Vždy jsem se snažil chodit do práce, tak že ani vězeňské službě nic nedlužím.*

Otázka č. 8: Jak vidíte váš život, až ukončíte výkon trestu?

Odpověď: *Chtěl bych si dát život do pořádku. Je mi 38 let. Z drog jsem se dostal a už je nikdy nechci vidět. Drogy člověku nic nedají. Nejdřív si myslíte, že je s nimi život lepší, ale to je jen taková iluze. Příští měsíc si budu podávat žádost o podmíněčné propuštění z výkonu trestu. Mám sehnanou práci, tak doufám, že mi to vyjde a dostanu se ven a konečně začnu normálně žít. Chtěl bych zkusit založit si rodinu. Tátovi, který při mně celou dobu stál, bych chtěl vynahradit všechny ty ztracené roky. No je toho dost, co bych chtěl ještě stihnout.*

Příloha č. 3: Přepis rozhovoru č. 3

Otázka č. 1: Jak byste popsal svůj život před tím, než jste začal užívat drogy?

Odpověď: *Žil jsem s oběma rodiči a sourozenci v bytovce na vesnici. Taťka začal podnikat a potřeboval být blíž městu, proto naši koupili byt ve městě a my jsme se přestěhovali. To mi bylo 12 let.*

Podotázka: Co ta změna pro vás znamenala?

Odpověď: *No, ze začátku to moc příjemné nebylo. Přišel jsem o své kamarády, které jsem měl rád. Když jsme se přestěhovali do Pardubic, tak jsme bydleli v paneláku na sídlišti, kde jsem vůbec nikoho neznal. Chodil jsem ze školy rovnou domů, protože jsem neměl s kým trávit volný čas.*

Otázka č. 2: O čem se domníváte, že by mohlo být příčinou vytvoření vaší závislosti na návykových látkách?

Odpověď: *Seznámil jsem se s dvěma kamarády, kteří bydleli ve stejném domě jako já. S těmi jsem chodil ven a trávili jsme společně hodně času. Oni mě seznámili s dalšími lidmi, kteří neměli na sídlišti moc dobrou pověst. Začal jsem se tajně s nimi scházet. Ve 13 letech jsem prvně zkusil kouřit „trávu“ a hned jsem se pozvracel. No, ale protože to kouřili všichni, tak jsem to zkoušel znovu, až mi to zachutnalo (smích).*

Podotázka: U trávy jste ale nezůstal. Co následovalo potom?

Odpověď: *V 16 letech jsem poprvé vyzkoušel pervitin. Nejdřív jsem ho šňupal. Později, když už to nos nebral, tak jsem si začal píchat. To mi bylo už 18 let.*

Podotázka: To jste se vůbec nebál, že děláte něco špatného? Už jste musel určitě slyšet, že je to nebezpečné a jak dopadají lidé, co berou drogy.

Odpověď: *No to jo, to jsem věděl. Jenže víte, jak to je. Když je člověk mladý, tak si nepřipouští, že se mu může něco stát. Naopak si myslí, že on je zrovna ten ,kdo to zvládne a bude to mít pod kontrolou. Navíc, když v partě lidí, se kterými jsem se scházel, brali všichni. To vás zkrátka strhne, abyste to taky vyzkoušel. Nechtěl jsem být jiný.*

Podotázka: Jaké drogy jste ještě vyzkoušel?

Odpověď: *Marihuanu a pervitin, i když já „trávu“ ani jako drogu neberu. Dnes to už kouří kdekdo. Třeba můj šéf v práci to kouřil naprosto běžně.*

Podotázka: A co cigarety, kouříte? Cítím z vás kouř.

Odpověď: *Kouřím od svých 12 let. Vlastně jsem začal kouřit hned potom, co jsme se přestěhovali do Pardubic.*

Podotázka: Kde jste bral peníze na cigarety?

Odpověď: *S penězi jsem nikdy problém neměl. Od našich jsem měl peněz dost. Když jsem si řekl, že potřebuju prachy, tak jsem dostal. Navíc mamka pro mě má slabost. Co mi zjistili, že mám srdeční vadu, tak mi nic neodepřela. Trochu jsem toho zneužíval (smích).*

Otázka č. 3: Proč si myslíte, že se člověk stane uživatelem drog?

Odpověď: *U mě to bylo tím, že jsem se scházel s lidmi, se kterými jsem kamarádil a chtěl jsem být jako oni. Lákalo mě to a nepřipouštěl jsem si, že dělám něco špatného. Naopak mě to spíš lákalo. Bylo to nějaké dobrodružství, protože jsem dělal něco zakázaného.*

Otázka č. 4: Změnil se váš okruh známých v souvislosti s užíváním OPL?

Odpověď: *Jak už jsem říkal. Nejdřív jsem se dostal k trávě přes kluky ze sídliště, a když jsme začali zkoušet pervitin, tak jsme sháněli nějaké kontakty kde sehnat zboží, a tím jsem se dostal mezi partu feťáků. I když já jsem to nebral jako něco jiného. Kolem mě bralo opravdu hodně lidí. Vlastně v mém prvním zaměstnání, kde jsem pracoval jako operátor na telefonní lince, tak tam z mých kolegů bralo asi 10 lidí, včetně šéfa, a to nás tam bylo celkem 12 lidí. Práce obnášela obchodování po telefonu, nabízení věcí. Když jsem byl na drogách, tak mi to šlo samo. Dokonce jsem měl nejlepší výsledky. Tak proč bych toho nechával. Mně se naopak v životě dařilo. Stíhal jsem všechno.*

Otázka č. 5: Žil jste přímo někdy s lidmi závislými na drogách?

Odpověď: *Jo, asi 2 roky. Už jsem nechtěl bydlet doma. Jenže, co jsem si vydělal, stačil jsem hned utratit. Tak jsem přemluvil mamku, aby si vzala půjčku a pronajala mi byt. Zaplatila mi nájem asi na 6 měsíců dopředu. Byli jsme domluveni, že jí to budu splácet. Táta o tom nevěděl. Už jsem říkal, že jsem mamky miláček (smích). Nejdřív jsem v bytě bydlel s jedním „kámošem“ a později jsme tam bydleli 4.*

Otázka č. 6: Popište mi, jak vypadá takový jeden běžný den člověka, který je závislý na drogách.

Odpověď: *Nevím, co bych vám měl odpovědět. Člověk na perníku skoro nespí. Zažil jsem třeba, že jsem celý týden vůbec nespal. Pro člověka, co bere, je důležitý den i noc. Prostě potřebujete celých 24 hodin, aby člověk všechno stihnul. Takže jsem přes den chodil do práce a v noci jsme se scházeli s „kámošema“. Jeli jsme se třeba jen tak projet autem. Jednou se mi stalo, že jsem usnul při 170 km/h rychlosti za volantem. Byl jsem pak 2 měsíce v nemocnici a další 2 měsíce jsem jezdil na vozíku. To bylo, když jsem poprvé přišel o papíry.*

Podotázka: Nebral jste tuhle zkušenost jako varování?

Odpověď: *Ne (smích). Vždyť jsem se z toho dostal. Ještě jsem si na něco vzpomněl. Měl jsem kamaráda, co měl firemní auto. Jednou jsme si jeli dát jointa. No a jak tam tak sedíme, tak tam dorazili jiní dva známí. Řekli nám, že před hřbitovem je zaparkované auto, které je odemčené a jsou v něm klíče. Tak jsme si ho vzali a jeli se projet. Jezdil jsem s ním pak ještě asi týden, než mě chytli „policajti“. Bylo to při běžné silniční kontrole. Samozřejmě jsem se nechtěl nechat chytit, tak začala honička. Chytli mě až*

u Čáslavi, a to jen proto, že mi došel benzín. Sami policajti mi říkali, že jsem jel dobře (smích).

Podotázka: Ještě se zeptám, kde jste bral peníze?

Odpověď: *Tak já jsem chodil po celou tu dobu do práce. Jednou jsem dokonce šéfovi z práce prodal jeho auto (smích). Obchodoval jsem, s čím se dalo. S penězi jsem nikdy problém neměl. Vždy jsem si je byl schopen obstarat.*

Otázka č. 7: Jaké trestné činy byste uvedl, kterých jste se dopustil z důvodu své závislosti?

Odpověď: *Drobné krádeže. Jak jsem mluvil o té bouračce, tak jsem měl v krvi THC a přišel jsem tenkrát o papíry. Jezdil jsem potom bez papírů. Asi 3x jsem vyvážnul s podmínkou. Když mě chytili počtvrté, tak jsem vyfasoval 2 roky natvrdo. (trestný čin maření úředního rozhodnutí)*

Podotázka: Co vás vedlo k tomu, že jste jezdil bez dokladů?

Odpověď: *To víte, je to hrozný adrenalin. Člověk si skoro přeje, aby potkal policejní hlídku (smích).*

Podotázka: Máte nějaké dluhy z trestné činnosti?

Odpověď: *Něco mám, ale přesnou částku neznám.*

Otázka č. 8: Jak vidíte váš život, až ukončíte výkon trestu?

Odpověď: *No víte, chtěl bych si odsedět celý trest, proto ani nežádám o podmíněčné propuštění. Nějak cítím, že jsem si ten kriminál zasloužil. Byl jsem „mladej a nevybouřenej“ a tady má člověk čas o všem přemýšlet. Jak už jsem řekl, chtěl bych se zbavit dluhů, které jsem si nadělal, abych to netlačil před sebou. Taťka už stárne a chtěl by, abych po něm převzal firmu, takže se musím dát dohromady.*

Podotázka: A jaký je váš názor na drogy nyní? Vráťte se k nim?

Odpověď: *K pervitinu bych se už asi vrátit nechtěl. No, i když nikdy neříkej nikdy (smích).*

Příloha č. 4: Přepis rozhovoru č. 4

Otázka č. 1: Jak byste popsal svůj život před tím, než jste začal užívat drogy?

Odpověď: *Asi do 10 let jsem žil s oběma rodiči. Matka byla hodně nemocná, otec částečně invalidní alkoholik. Doma nevládla dobrá atmosféra, rodiče se hádali. Otec mě často bil, hlavně když byl opilý. Utíkal jsem hodně k sousedům, tam jsem to měl rád. Mnohdy jsem u nich býval i přes noc. V 10 letech jsem přišel o oba rodiče. Nejdřív zemřela máma, to byl pro mě konec světa a asi za 6 měsíců zemřel i otec.*

Podotázka: Můžete mi blíže popsat, co pak následovalo?

Odpověď: *Moje teta a strýc mě chtěli adoptovat. Chvilí jsem s nimi bydlel, ale nedával jsem to tam, utíkal jsem. Poslali mě na vyšetření do psychiatrické léčebny pro mladistvé v Bohnicích. Mysleli, že trpím nějakou poruchou z důvodu ztráty rodičů. Z léčebny mě pak poslali kvůli útěku do diagnostického ústavu, ale protože jsem i tam několikrát utekl, šel jsem rovnou do výchovného ústavu.*

Podotázka: Proč se vám nelíbilo u tety a strýce?

Odpověď: *Oni po mně chtěli, abych dodržoval určitý režim a to mi vadilo. Nebyl jsem zvyklý na pravidla.*

Otázka č. 2: O čem se domníváte, že by mohlo být příčinou vytvoření vaší závislosti na návykových látkách?

Odpověď: *Když jsem byl na útěku z Bohnic, tak jsem se seznámil s lidmi, co berou drogy. Byli to lidi o něco málo starší, než jsem byl já. Vždycky jsem vypadal starší, asi proto mě vzali mezi sebe. Šli jsme k někomu domů a tam jsem poprvé zkusil pervitin rovnou do žíly. Zalíbilo se mi to.*

Podotázka: Co vás motivovalo zkusit právě drogy?

Odpověď: *Chtěl jsem být jako oni. Ti lidé byli naprosto v pohodě.*

Podotázka: Kolik vám bylo tehdy let, když jste poprvé vyzkoušel drogu?

Odpověď: *11 let. Taky jsem poprvé vyzkoušel, co je to mít sex. Pervitin je hlavně o sexu.*

Podotázka: Jaké drogy jste ještě vyzkoušel?

Odpověď: *Braun, heroin, ale bral jsem hlavně pervitin.*

Podotázka: A co třeba tráva, alkohol, tabákové výrobky?

Odpověď: *Kouřím od svých 7 let, kradl jsem tátovi cigarety. Vždycky jsem byl a jsem abstinent. Nenávidím alkohol, to kvůli tátovi. Tráva mě nikdy nebrala, nevidím v tom nic zvláštního.*

Otázka č. 3: Proč si myslíte, že se člověk stane uživatelem drog?

Odpověď: *Je to jiný svět. Já jsem neměl nic. Drogy mi dávaly aspoň nějaký smysl.*

Otázka č. 4: Změnil se váš okruh známých v souvislosti s užíváním OPL?

Odpověď: *Mně se nijak nezměnil, byl jsem mezi lidmi, co berou drogy vlastně pořád. Nebyl jsem v ústavu jediný, kdo bral drogy. Spíš jsem takové lidi naopak vyhledával. Beru drogy jako součást mého života. Když mě zavřeli, bral jsem drogy i v kriminále. Bral jsem drogy každý den. Bez nich jsem neudělal vůbec nic.*

Otázka č. 5: Žil jste přímo někdy s lidmi závislími na drogách?

Odpověď: *Z výchovného ústavu jsem šel rovnou na ulici. Věděl jsem, jak se seznámit s lidmi, co berou. Byly to samé „šlápoty“, „fetáci“ a „kriminálníci“. Mně to ale nevadilo, bylo mi mezi nimi fajn. Pak jsem si našel přítelkyni. Měla byt, tak jsem tam s ní a ještě několika dalšími lidmi bydlel. Jeli jsme všichni na stejný vlně.*

Podotázka č. 2: Uvědomoval jste si třeba zdravotní rizika, která souvisí s bráním drog?

Odpověď: *Nikdy jsem nad tím moc nepřemýšlel. Snažil jsem se vždy užívat čisté drogy. Nikdy bych nepoužil po někom stříkačku, denně jsem chodil do K-Centra pro nové.*

Podotázka č. 3: A neměl jste strach třeba z pohlavních nemocí?

Odpověď: *Nad tím člověk takhle nepřemýšlí. Droga je prostě součást vašeho života. Sice jsme si s přítelkyní slibovali věrnost, ale vím, že mě podváděla a já ji taky. Nikdy jsem, teda pokud vím, žádnou nemoc neměl.*

Otázka č. 6: Popište mi, jak vypadá takový jeden běžný den člověka, který je závislý na drogách.

Odpověď: *Ráno vstanete, najíte se, spácháte hygienu, dáte si drogu, pak to obvykle končí sexem. Pak se zase najíte a přemýšlíte, kam vyrazit sehnat peníze. Když byly prachy, tak jsem se spojil s dealerem, jestli má drogy. Pak jsme si dali další dávku a šli třeba hrát automaty. Já, protože vykrádám auta, tak jsem vyšel s přítelkyní do ulic a hledal auta, kde je nějaká GPS navigace. Přítelkyně mi dělala „zed“ a já pak vybral auto. No a potom jsem to šel hned zpeněžit. Nechodil jsem krást ale každý den. Byl to zkrátka život ze dne na den.*

Podotázka: Zmiňujete výherní automaty. Byl jste závislý i na nich?

Odpověď: *To bych neřekl. Spíš to byla forma jak zabít čas.*

Podotázka: A to vám nevadilo, že přijdete o peníze, které vám budou chybět na nákup drog?

Odpověď: *Já to bral spíš jako možnost, jak si vydělat snadno peníze. Ta myšlenka, že by to mohlo vyjít, byla lákavá.*

Podotázka: Můžete mi ještě říct, jestli mezi vámi probíhala nějaká spolupráce, když jste šli krást?

Odpověď: *Jo, určitě. Když jsme třeba kradli v obchodě, tak já jsem vybral a připravil, co se bude krást, a přítelkyně to pak pronesla. Já už byl několikrát trestaný, šel bych hned „sedět“. Přítelkyně byla bez záznamu, tak to bylo na ní.*

Otázka č. 7: Jaké trestné činy byste uvedl, kterých jste se dopustil z důvodu své závislosti?

Odpověď: *Krádeže, podvody, 1x ublížení na zdraví. To bylo jednou, když jsme zrovna šli krást. V obchodě byla ostraha a chytla přítelkyni, když chtěla pronést zboží. Chtěl jsem jí pomoci, tak jsem skočil po chlápkovi z ostrahy, ale nic se mu nestalo. Jen jsem chtěl, aby ji pustil.*

Podotázka: Dopustil jste se trestné činnosti ještě předtím, než jste se stal uživatelem drog?

Odpověď: *Jo. Jako malý jsem kradl tátovi cigarety. Taky s klukama jsme kradli sladkosti v obchodě. To byly ale jen takové prkotiny.*

Podotázka: Máte nějaké dluhy z trestné činnosti?

Odpověď: *Mám, ale nevím přesně kolik.*

Otázka č. 8: Jak vidíte váš život, až ukončíte výkon trestu?

Odpověď: *Když mě zavřeli, tak jsem ještě drogy bral. Ve vězení není problém drogy sehnat. Jenže jednou jsem si uvědomil, že mi ubíhají roky a že už takhle dál žít nechci. Viděl jsem film Pravdivé lži a inspirovalo mě to. Už se nechci vrátit zpátky do kriminálu. Můj cíl je jít se léčit do komunity. Jednám o tom s adiktologem, pomáhá mi. Jsem už 6 měsíců „čistej“. Chci to zkusit jinak, bez drog. Víte, já nikoho nemám.*

Příloha č. 5: Přepis rozhovoru č. 5

Otázka č. 1: Jak byste popsal svůj život před tím, než jste začal užívat drogy?

Odpověď: *Žil jsem s matkou a starší sestrou. Máma od táty odešla, když jsem byl ještě malý, byl to alkoholik. Ségra byla o 10 let starší, a když mi bylo 13 let, vdala se a odstěhovala. Dokud u nás bydlela ještě ségra, tak to bylo v pohodě, ale jak se odstěhovala, tak soužití jen s matkou jsem nedával. Neustále mi dávala nějaké zákazy a příkazy. Viděl jsem třeba u mých kamarádů, že jim rodiče dovolí být dlouho venku, ale já jsem třeba ještě ve 13 letech musel být ve 20 hodin doma. Taky mi vadilo, že jsem neměl to, co mají ostatní kamarádi. Žili jsme od výplaty k výplatě. Uvědomoval jsem si, že jsme hodně chudí, vadilo mi to. Máma se mi snažila dát všechno, co mohla, ale byla na to sama. Já to chápu, že jsme si nemohli dovolit víc, ale stejně mně to vadilo. Pak taky, ona byla furt v práci, tak jsme se ani moc nevidali. Přestali jsme si rozumět, tak se mě zbavila. Musím říct, že se snažila mě zabezpečit, jenže mně to bylo málo. Chtěl jsem víc volnosti, prostě něco jiného, než co si představovala ona. Dnes se vůbec nestýkáme, ani nejsme v žádném kontaktu. Já se na ni nezlobím, měla to se mnou těžký.*

Podotázka: Co si pod tím mám představit?

Odpověď: *No prostě už mě přestávala dávat, vůbec jsem ji neposlouchal a dělal jsem si, co jsem chtěl. Už jsem pak ani moc nechodil do školy.*

Podotázka: A to vám bylo kolik let?

Odpověď: *15 let.*

Podotázka: A základní školu jste vychodil celou?

Odpověď: *Jo, mám všech devět tříd, i když v devítce jsem byl celkem asi 3 měsíce, ale vysvědčení jsem dostal. Asi mi nechtěli komplikovat život. Dál na školu jsem se nikam nehlásil.*

Podotázka: Vraťme se k tomu, že se vás matka zbavila. Co jste tím myslel?

Odpověď: *Když mi bylo 16, tak mi zařídila ústavní výchovu.*

Otázka č. 2: O čem se domníváte, že by mohlo být příčinou vytvoření vaší závislosti na návykových látkách?

Odpověď: *Nevím, neměl jsem žádný cíl a hlavně jsem nechtěl nic řešit. Měl jsem kamarády, co brali drogy, tak jsem to chtěl zkusit taky. Všichni byli hrozně v pohodě. Líbilo se mi to.*

Podotázka: Kolik vám bylo tehdy let, když jste poprvé vyzkoušel drogu?

Odpověď: *S drogami jsem začal experimentovat už v 15, ale skutečně závislým jsem se stal asi o rok později. Začal jsem si shánět pervitin. Měl jsem kamarády, kteří to vyráběli, tak jsem jim to prodával a za to jsem měl přísun drog i peníze. Pak už jsem nedostatek peněz nepociťoval. Já sám jsem nikdy žádné drogy nevařil. Nevím, jak se to dělá, a ani to vědět nechci.*

Jak máma zjistila, že beru drogy, tak mi zařídila ústavní výchovu. Byl jsem v Pokladu, to je ústav pro feťáky (Poklad – Výchovný ústav Husův domov, který má oddělení Poklad, kde jsou umístěny děti experimentující s návykovými látkami a drogově závislé).

Podotázka: Jaké drogy jste ještě vyzkoušel?

Odpověď: *Marihuana, pervitin, heroin, extáze, LSD, žvýkal jsem muškátový oříšek, houbičky, dýchal jsem rajský plyn...to je asi tak všechno.*

Podotázka: A co třeba tráva, alkohol, tabákové výrobky?

Odpověď: *Někdy jsem vypil pivo nebo dvě. Kouřím od 15 let.*

Otázka č. 3: Proč si myslíte, že se člověk stane uživatelem drog?

Odpověď: *Když jsem se vrátil z ústavu, hned jsem začal brát zase drogy. Chtěl jsem prostě vyzkoušet všechno, o čem jsem se v Pokladu dověděl. Když to máma zjistila, vyhodila mě z bytu a já se ze dne na den ocitnul na ulici. No, on jí to ředitel toho ústavu ale říkal, že jestli začnu brát drogy, tak ať se mě zbaví. Když jsem byl na ulici, tak jsem díky drogám fungoval. Nijak jsem se nelitoval. Nechtěl jsem být zkrátka jako bezdomovci, kteří jen „brečej“ nad osudem a „chlastaj“ krabicový víno. Zkrátka, když je člověk na ulici, je to pro něj náplň dne.*

Otázka č. 4: Změnil se váš okruh známých v souvislosti s užíváním OPL?

Odpověď: *Nijak zvlášť. Já se vlastně pořád pohybuju mezi feťákama.*

Otázka č. 5: Žil jste přímo někdy s lidmi závislými na drogách?

Odpověď: *Jo. Jednou jsem se potkal s holkou, co byla „vaříčka“. Vzala mě k sobě na byt. Nejdřív to bylo soužití o tom, že jsem jí venčil psa a chodil na nákupy. Ona mi za to dávala „perník“. Pak se ta výroba celkem pěkně rozjela, tak jsem hodně prodával drogy, aby bylo na nájem, na jídlo a na nověj „matroš“, aby bylo z čeho vařit. S tou jsem žil asi 2 roky, než jsem skončil v base.*

Podotázka č. 2: Uvědomoval jste si třeba zdravotní rizika, která souvisí s braním drog?

Odpověď: *Nad tím jsem nikdy nepřemýšlel a proč taky. My jsme měli vše, co jsme k tomu potřebovali.*

Podotázka: Přemýšlel jste někdy nad tím, kam vás drogy dostaly?

Odpověď: *Hodně jsem myslel na to, jak žiju a co jsem udělal, ale vezmete si další dávku a ten brouk, co byl v hlavě, je zase pryč.*

Otázka č. 6: Popište mi, jak vypadá takový jeden běžný den člověka, který je závislý na drogách.

Odpověď: *Člověk vlastně pořád jen čeká, až mu někdo zavolá, že chce drogy. Takže když zazvonil telefon, tak jsem nabalil, co jsem potřeboval a vydal jsem se prodávat. Předtím jsem si ještě vzdal dávku, abych vydržel fungovat. Bydleli jsme v Praze a prodávat se jezdilo do*

centra. To kvůli utajení. Cestou zpátky jsem nakoupil jídlo. Když jsem se vrátil na byt, vyvenčil jsem psa a přemýšlel o tom, co se bude dít večer.

Podotázka: Ta otázka byla myšlena, co člověk dělá, když se probudí.

Odpověď: Víte, když člověk jede na drogách, tak vlastně ani spát nechodí. To jedete v kuse.

Podotázka: A jinak jste nedělal nic jiného?

Odpověď: Taky jsem chodil často do Pyramidy. To je hotel v Praze. Dřív se tam dalo běžně projít, aniž by si vás někdo všimnul. Člověk si tam mohl zajít do sauny, do bazénu, když věděl, jak na to. Později jsem zjistil, že jsou tam odemčené pokoje, tak jsem tam začal krást. Pak se tam zavedly karty na zamykání pokojů, ale to jsem se v pohodě naučil otvírat a začal jsem krást ve velkém. I když jsem měl peněz dost z prodeje drog, tak jsem stejně chtěl mít víc a víc.

Otázka č. 7: Jaké trestné činy byste uvedl, kterých jste se dopustil, z důvodu své závislosti?

Odpověď: Nejvíce ty krádeže a prodej drog.

Podotázka: Máte nějaké dluhy z trestné činnosti?

Odpověď: Mám. Je to něco kolem 200 tisíc korun, možná o něco víc. Přesně nevím.

Otázka č. 8: Jak vidíte váš život, až ukončíte výkon trestu?

Odpověď: Víím, že drogy už brát nesmím. Už mám své odfetováno. Moje tělo už to nedává. Vypěstoval jsem si toxické psychózy. Vidím a slyším věci, které nejsou reálné, a mám z toho strach. Děsí mě to. Mám z toho akorát psycho. Myslím si, že jsem napojený na družice.

Ve vězení jsem drogy nebral, i když bych mohl, ale nechtěl jsem. Absták jsem nikdy nepociťoval. Je pravda, že se mi hůř usíná. Přesto myslím, že jsem to zvládnul.

Ve vězení jsem si udělal výuční list na kuchaře. Tak si říkám, že až mě pustí, chtěl bych jít pracovat na nějakou horskou chatu. Hlavně aby to bylo i s bydlením. To je ta lepší varianta. Jinak mám přes sociálního pracovníka kontakt na firmu, která zprostředkovává práci odsouzeným. Jsem s nimi v kontaktu. Nabízejí mi práci ve firmě, která dělá náhradní díly do aut. Je to i s ubytováním. Tak pro začátek zkusím asi to.

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Petra Hodná
Katedra nebo ústav:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce	JUDr. Zdeňka Nováková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021
Název závěrečné práce:	Vliv drogové závislosti na sekundární kriminalitu
Název závěrečné práce v angličtině:	Influence of drug addiction on secondary crime
Anotace závěrečné práce:	Diplomová práce se věnuje problematice drogové závislosti ve vztahu k páchané sekundární kriminalitě. Cílem výzkumu je analýza příčin vzniku drogové závislosti u odsouzených mužů a páchaná trestná činnost ovlivněná vytvořenou závislostí, jež spadá do sekundární kriminality. Teoretická část objasňuje pojmy potřebné pro empirickou a analytickou část – drogy, drogová závislost, subkultura drogově závislých, drogová kriminalita, vězeňství. Empirická část objasňuje zvolený výběr výzkumné metody, definuje výzkumné otázky a představuje výzkumný soubor. V analytické části je popsána samotná realizace a interpretace výzkumu spolu s jeho výsledky. Jedná se o kvalitativní výzkum, jehož data byla získána ze strukturovaných rozhovorů dle designu případové studie a vyhodnocena metodami zakotvené teorie.
Klíčové pojmy:	drogy, drogová závislost, subkultura drogově závislých, sekundární drogová kriminalita, drogová legislativa
Anotace v angličtině:	The diploma thesis deals with the issue of drug addiction in relation to committed secondary crime. The aim of the research is to analyze the causes of convicted men's drug addiction and committed crime affected by addiction, which is described as a secondary crime. The theoretical part describes the necessary concepts for the empirical and analytical part - drugs, drug addiction, drug addiction subculture, drug crime, imprisonment. The empirical part clarifies the choice of research methodology, defines research questions and presents the research respondents. The analytical part describes implementation and interpretation of the research together with its results. This is qualitative research, the data of which were obtained from structured interviews by the design of a case study and evaluated by the methods of grounded theory.
Klíčové slova v angličtině:	drugs, drug addiction, subculture of drug addicts, secondary drug crime, drug legislation
Přílohy připojené k práci	Příloha č. 1: Přepis rozhovoru č. 1 Příloha č. 2: Přepis rozhovoru č. 2 Příloha č. 3: Přepis rozhovoru č. 3 Příloha č. 4: Přepis rozhovoru č. 4 Příloha č. 5: Přepis rozhovoru č. 5
Rozsah práce:	80
Jazyk práce:	čeština